

Antisovietinis pasipriešinimas Kaune

I dalis

LAISVĖS

KOVŲ ARCHYVAS

Crypsis.

cub. cyprenius.

No operacijos busi elaugę N 198 iš 25.12.1941.

4. Iš operacijos busi elaujantys žygiamai. Naujodinių išskiro 40.11.1941 no
iukozainių ir apremto bando 6. kasyo. Muzikantai tūmada
prūgai „Bergme“ (ou na naročiu) ikišti nuo negrobiukė
iymantukoro esimabu vyras „Maypole“ - ŠKURALEVYČAS,
Luka. Komanduojančio bataliono vadovas.

**Antisovietinis
pasipriešinimas
Kaune**

I dalis

Laisvės kovų archyvas
Nr. 39

**Antisovietinis
pasipriešinimas
Kaune**

I dalis

Kaunas
2007

ISSN 1392-0421

Laisvės kovų archyvas
Istorijos žurnalas, tomas 39

Dékojame Lietuvos ypatingojo archyvo direktoriui
Ovidijui Léveriui ir darbuotojams už bendradarbiavimą
rengiant „Laisvės kovų archyvo“ numerį.

Dokumentų tekstus iš rusų kalbos vertė
Darius Juodis

Redaktorius
Darius Juodis

Redakcinė kolegija:
Antanas Lukša, Jūratė Marcinkevičienė,
Juozas Rimkus

©Darius Juodis, 2007
© Zigmantas Tamakauskas, 2007
© Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 2007

Antisovietinis pasipriešinimas Kaune 1944–1947 metais (dokumentų rinkinys)

Per visą sovietmetį Kaunas laikytas miestu, kuriame gyveno tautiškai sąmoningiausi Lietuvos piliečiai. Čia, lyginant su kita is didžiaisiais miestais, visuomet buvo ryškus neslopstantis pasipriešinimo judėjimas. Todėl Kaunas vadinamas Lietuvos rezistencijos centru. Galbūt pagrindinė to priežastis buvo tautinė miesto sudėtis. Miesto gyventojų daugumą sudarė lietuviai, daugiausiai suvažiavę iš Lietuvos provincijos, kur beveik dešimtmetį vyko karas po karo. Rezistencijos pradžia Kaune laikytini pasutiniai Antrojo pasaulinio karo metai ir pirmieji pokario metai, kuomet pasipriešinimo judėjimas prasidėjo ir keisdamas formas tęsési per visą sovietmetį.

Negalima teigti, jog mintis apie Kauną, kaip rezistencijos centrą, nėra paryškinama istorijos tyrinėtojų darbuose. Tačiau reikia pastebėti, kad dar nėra išleisto jokio stambaus veikalо šia tema. Pasipriešinimo ir sovietų saugumo represijų aspektai Kaune paminėti ne vieno istoriko darbe, apibendrinančiame lietuvių rezistenciją ir sovietų represinių laikotarpį. Tą aptinkame ne vieno autoriaus straipsnyje bei knygoje*. Tiesiogiai Kauno rezistencijos tyrimams skirti Mindaugo Bloznelio darbai: straipsnis apie pasipriešinimą pirmaisiais pokariniais metais mieste** ir knyga

*Anušauskas A., *Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940–1958 metais*. Vilnius, 1996; K.Kasparas, *Lietuvos karas. Kaunas, 1999*; N.Gaškaitė, *Pasipriešinimo istorija*. Vilnius, 1997 ir kt.

** M. Bloznelis, *Rezistencinis Kauno vaidmuo antrosios sovietinės okupacijos pradžioje, Kauno istorijos metraštis*. Kaunas, 2000, p. 130–136.

apie Lietuvos išlaisvinimo tarybą, kuri buvo kuriamā šia-
me mieste*. Taip pat Kauno rezistencijos tema esama me-
muarinės literatūros.

Kad buvusioje laikinojoje sostinėje yra stipri rezisten-
cinė dvasia, pažymėdavo ir sovietų partinai bei saugumo
vadovai. 1946 m. Kauno miesto VKP(b) pirmasis
sekretorius J. Grigalavičius teigė: "Kauno miestas – tai vie-
nas iš priešo pogrindžio centrų, iš kur lietuviški-vokiški na-
cionalistai semia savo jėgas... į čia sueina siūlai iš kitų po-
grindinių centrų"**. Atmetus laikotarpio ideologines
nuostatas ir terminus apie "nacionalistus", tokiuose pa-
sisakymuose būdavo teisybės.

Sovietinė valdžia įvairiausiais būdais stengėsi likvi-
duoti šį "nacionalistų centrą". Tą pavesta atlikti ištiki-
moms NKVD ir NKGB struktūroms, todėl tikslinga pa-
žvelgti į rezistencinę kovą Kaune per šių institucijų dokumen-
tų prizmę, pamatyti rezistencinę kovą iš kitos pusės.

Šiame "Laisvės kovų archyve" publikuojamų dokumen-
tų chronologinės ribos apima trijų Antrojo pasaulinio
karo ir pokario metų laikotarpi, kuomet buvo kuria-
mas antisovietinis pogrindis ir aktyviausiai pasireiškė tarp
miestiečių. Nereikia tikėtis, jog publikuojami dokumen-
tais atspindės visą rezistencinį judėjimą pokariniame Kau-
ne. Čia paliesti tik kai kurie ryškesni aspektai, nes visų do-
kumentų, kuriuose aprašytas tas laikotarpis, publikuoti
neįmanoma. Didžiausia publikuojamų sovietinių saugu-
mo dokumentų problema – iškraipytos lietuvių pavardės ir
vietovardžiai, todėl kartais negalima identifikuoti
dokumentuose minimų asmenų. Dokumentuose ne-
taisytas čekistų leksikonas, nes tai geriau atspindi laiko-
tarpio realijas.

* M. Bloznelis, *Lietuvos išlaisvinimo taryba*. Vilnius, 1997.

** J. Čaplitas, *NKVD ir NKGB kovoja su klasiniais priešais gelezinkeliuose*. Voruta, 2003 m. sausio 11 d., Nr. 1, p. 5.

Publikuojamuose darbuose sąlygiškai galima išskirti tris temas: Kauno gyventojų pasipriešinimą, NKVD ir NKGB veiklą jį slopinat bei partizaninio karo atspindžius mieste.

Sovietinio saugumo palikti dokumentai liudija, jog pasipriešinimo būdų pasitaikė įvairių: sovietinių rinkimų boikotas, savos nuomonės viešas išsakymas ir kitų. Ryškinis rezistencijos pavyzdys – tai pogrindinių organizacijų kūrimas. Jų pagrindiniai tikslai buvo nelegalių spaudinių leidimas bei platinimas, ryšių palaikymas su Lietuvos partizanų junginiais. Toks pogrindis buvo kuriamas įvairiose miesto organizacijose: visų lygių mokyklose, pramonės įmonėse, kultūros įstaigose – visur, kur tik atsirasdavo aktyvių rezistentų. Per aptariamąjį laikotarpių pogrindinių organizacijų buvo sukurta dešimtys, galbūt šimtai. Vienos jų veikė vos kelis mėnesius, kitos išsilaike ilgėliau nei vienerius metus, kol saugumo buvo susektos ir likviduotos. Visų jų neišvardinsime. Čia dar reikia ilgalaikio darbo su įvairiais šaltiniais, vardų ir pavardžių tikslinimo. Šiame darbe paminėti tik keli pogrindiniai susivienijimai, bet jie tегul būna rezistencijos kovos pavyzdžiai.

Partizaninis karas Kaune nepasireiškė aršiomis kovomis. To neleido miesto sąlygos. Nors atskirų susišaudymų tarp partizanų ir sovietinių saugumiečių pasitaikė, o priemiesčiuose ir apylinkėse, kurios dabartiniu metu yra miesto ribose, buvo netgi rimta kova. Į vakarus ir pietvakarius nuo miesto buvo kuriamas Tauro partizanų apygarda, į rytus ir pietryčius – Didžiosios Kovos apygarda, į šiaurę – Priskėlimo apygarda. Šių apygardų partizanai ir ryšininkai neretai apsilankydavo Kaune. Todėl miestų gatvėse atsirasdavo minėtose apygardose išleisti atsišaukimai. Taip pat į miestą atvykdavo ir tolimesnių partizaninių junginių atstovai – Dainavos, Kęstučio, Algimanto ir kitų

apygardų kovotojai. Mieste prieglobstį rasdavo ir pabėgę nuo represijų rezistentai. Kaune buvo kuriami visos Lietuvos kovotojų apjungimo planai. Čia pradžioje veikė Lietuvos laisvės armija (LLA), buvo sukurta Lietuvos išlaisvinimo taryba, siekianti apjungti partizaninį judėjimą. Čia įkurtas jos padalinys – Algimanto apygarda. Sovietinio saugumo archyve išliko fragmentinių duomenų apie Kaune veikusius partizanų būrius, pvz., apie 1947 m. veikusį Santakos būrių. Ryškiausias ginkluotos rezistencinės kovos pavyzdys yra 1947 m. sausio 12 d. Tauro apygardos vado Antano Baltūsio-Žvejo įsakymu sudaryta Birutės rinktinė, skirta suaktyvinti partizanų veiklą Kauno mieste ir apylinkėse. Pirmuoju jos vadu paskirtas Juozas Lukša. Šiame LKA tome publikuojamas dokumentas, susietas su šia rinktine.

Visa tai, kas paminėta, leidžia Kauną pavadinti Lietuvos rezistencijos centru. Publikuodami dokumentus mes nesiekėme išnagrinėti visą rezistenciją Kaune pasirinktu laikotarpiu. Tačiau tai bus mažas įnašas, pasitelkus dar daugiau šaltinių, toliau ir giliau tyrinėti pasipriešinimą Kauno mieste.

Sovietų saugumo veikla slopinant pasipriešinimą Kaune

1. SSRS NKVD komisaro pavaduotojo I. Serovo
1944 m. rugpjūčio 3 d. raštas L. Berijai apie padėti
Kauno mieste

Разослать:
т: Стalinу
т: Молотову
т: Маленкову

2. УВ. 44 г. Ад. Берия

в 629/б

Копия № 115
Совершено секретно
сек. З. 4.

На ВИДЕОКАССУ

МОСИНА, НКАУ СССР - товарищу БЕРНГАДУ Г.Н.

1

Докладываю о положении в городе Каунас.

Для обеспечения порядка в городе и проведения оперативных мероприятий по изъятию контрреволюционного элемента на месте приступили к работе опергруппа НКВД-НКГБ численностью 70 оперработников.

Комиссионные в схране арестованных, а также патрулирование по городу организовано силами войск НКВД, которых насчитывается по 1.500 человек.

По прослобе Военного Совета фронта, временно沒有 разить под охрану оставшиеся склады: продовольственные, личные, т. "Бумет" и другие.

В городе разрушено несколько промышленных объектов местного значения, в остальном все сохранилось.

Население в большинстве разбежалось от бомбёжки в лес, постепенно начнет возвращаться в город.

Местная администрация и карательные органы оккупационных властей эвакуировались из города два звена мазел.

Личных производствий и беспорядка не зафиксировано.

Зам. Наркомата внутренних дел СССР - С Е Р О В

Верно: —

Nusiųsti:
drg.Stalinui
drg.Molotovui
drg.Malenkovui

Kopija
Visiškai slaptai
egz. nr. 4

1944 m. VIII. 2 L. Berija
Nr. 829/b
IŠ VILNIAUS

MASKVA, SSRS NKVD —
draugui L.P.BERIJAI

Pranešu apie padėtį Kauno mieste.
Dél tvarkos palaikymo mieste ir opera-
tyvinių priemonių, pašalinant kontrevoliu-
cinę elementą, įvykdymo vietoje pradėjo dirb-
ti NKVD NKGB opergrupė iš 73 operdarbuoto-
jų.

Areštuotojų konvojavimas ir apsauga, o
taip pat patruliaivimas mieste organizuotas
NKVD kariuomenės pajégomis, kurių priskai-
čiuojama iki 1.500 žmonių.

Fronto karinės tarybos prašymu, laiki-
nai paimti apsaugai likę sandėliai: preky-
bos, minų, popieriaus ir kiti.

Mieste sugriauta keletas vietinės reikš-
mės pramonės objektų, o likusiai viskas iš-
sisaugojo.

Dauguma gyventojų nuo bombardavimo iš-
sibėgiojo į mišką, palaipsniui pradeda grįžti
iš miestą.

Vietinė administracija ir okupaciniės val-
džios baudžiamieji organai evakavosi iš

miesto dvi savaitės atgal.

Jokių įvykių ir betvarkės neužfiksuota.

SSSR VIDAUS REIKALŲ
KOMISARO PAV. — SEROV
Tikra: — (parašas) Černikov

LYA, f. K-8 ap. 1 b. 1, l. 115. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Pirmasis pokarinis NKVD dokumentas apie padėtį Kauno mieste, liudijantis pirminius tikslus. Matome, jog iš karto po Raudonosios armijos įžengimo į Kauną, buvo organizuotos saugumiečių grupės, skirtos vykdyti jiems nepatikimai atrodančių žmonių areštus.

Ataskaitoje I.Serovas pažymi nežymius sugriovimus Kaune. Nors tai yra ginčytinas teiginys, svarstant eilinių miestiečių atžvilgiu. Atsitraukdami vokiečiai susprogdino dvi elektrines (Centrinę ir Petrašiūnų), Vytauto Didžiojo universiteto Fizikos–chemijos rūmus, pramonės įmones, vandentiekį, pažeidė geležinkelio tunelį ir kt. Tai sudarė nemažai problemų vietas gyvenojams.

2. Milicijos plk. Maksimovo pažyma apie 1944 m. rugsėjo 9 d. masinių patikrinimų Kauno mieste

Visiškai slaptai

P A Ž Y M A

APIE MASINIO PATIKRINIMO KAUNO M.
REZULTATUS, ĮVYKDYTO

1944 metų rugsėjo 8-ąją
Masinio patikrinimo Kauno m. įvykdymui buvo pritraukti NKVD ir NKGB miesto skyriaus darbuotojai, 97 pasienio kariuomenės būrio ir 296 NKVD kariuomenės pulko dalys, o taip pat Kauno m. garnizono dalys.

Patikrinimui buvo organizuotos 663 operatyvinės grupės, iš jų 414 namų valdų patikrinimui iš NKVD, NKGB darbuotojų sudėties ir NKVD kariuomenės dalinių ir – 219 grupės patikrinimui Kauno m. gatvėse iš 202 ats. pulko sudėties.

Kiekviena opergrupė susidėjo iš operdarbuotojo ar karininko ir 2-3 raudonarmiečių bei milicijos darbuotojų. Opergrupių vadovams buvo sukurta speciali instrukcija.

Viso operacijoje dalyvavo 659 karininiai iš operatyvinės sudėties ir 1769 žm. eilinių sudėties.

Sulaikytojų patikrinimui buvo organizuotos 7 filtracinės grupės prie NKVD-NKGB miesto skyrių ir milicijos miesto skyrių.

Viso mieste buvo patikrinta 8200 namų valdų. Patikrinimo rezultate buvo išaiškinta ir sulaikyta:

1. RKKA dezertyrų ..... 19 žm.
2. Vengiančių mobilizacijos... 187 žm., kurie perduoti karo komendantui ir kari-

niam komisarui atitinkamai.

3. Aptikta neatiduotų, atitinkamai pagal fronto vado įsakymą, 105 radio imtuvių, kurių savininkai parašu privalomai turi atiduoti juos Ryšių komisariatui.

Operacijos vykdymo metu įvykių neužregistruota.

MILICIJOS PULKININKAS:-

/Maksimov/

44 m. IX. 9

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 963, l. 35. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Siekdami gaudyti besislapstančius nuo mobilizacijos virus, NKVD daliniai nuolat siautėjo po Lietuvos kaimus. Masinių gaudynių neišvengė ir miestai. 1944 m. rugsėjo 9 d. įvyko pirmosios masinės gaudynės Kaune. Bet jos nebuvo paskutinės, masiniai tikrinimai vyko ir 1945 metais.

3. LSSR NKVD Kauno miesto skyriaus viršininko plk. G. Svečnikovo 1944 m. gruodžio 17 d. pažyma apie Kauno kalėjime laikomus žmones

Visiškai slaptai

P A Ž Y M A

Apie kalinių buvimą NKVD Kauno miesto skyriaus kalėjime Nr. 1 ir KPZ.

Kalinamųjų kategorija	Kalėjime	KPZ	Viso
Nuteistujų	387	-	387
Tranzitinių	14	-	14
Tardomujų	807	22	1230
Viso	1208	22	1230
Iš tardomujų skaičiaus			
NKVD	138	22	160
NKGB	199	-	199
Milicija	40	-	40
Prokuratūra	95	-	95
Teismas	280	-	280
Ypatingasis pasitarimas	55	-	55

1944 metų gruodžio 16 d.

KALĖJIMO LIMITAS NORMALUS 1850

Padidintas 2500

LSSR NKVD Miesto SKYRIAUS VIRŠININKAS
VALSTYBĖS SAUGUMO

PAPULKININKIS SVEČNIKOV

(parašas)

44. 12. 17

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 963, l. 188. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Kalėjimai Lietuvoje, ypač pirmaisiais pokario metais, buvo perpildyti. Juose buvo kalinami jau nuteisieji, kaltinamieji ar įtarti antisovietine veikla. Pastarųjų prisiminimai paliudija apie sunkias kalinimo sąlygas: kamerų ankščumą, ypač prastas higienos sąlygas, nuolatinį maisto trūkumą.

4. Ištrauka iš LSSR NKGB 2 skyriaus operatyvinio įgaliotinio Jarynkino pažymos apie NKGB Kauno miesto skyriaus darbą iki 1945 m. kovo 1 d.

"TVIRTINGU"

VISIŠKAI SLAPTAI

LSSR NKGB 2 (RESPUBLIKAI) SKYRIAUS
VIRŠ. VALSTYBĖS SAUGUMO PAPULKININKIS
/IZOTOV/
1945 metų kovo "11"

P A Ž Y M A

Apie Lietuvos SSR NKGB Kauno miesto skyriaus agentūrinio-operatyvinio ir tardyminio darbo padėtį nuo jo organizavimo iki 1945 metų kovo 1.

1. Likviduotų agentūrinių tyrimų ir įvykdytų aktyvių paieškų rezultate NKGB Kauno m. skyrius areštavo 590 žmonių.

- a/ Priešininko agentų ..... 60 žm.
- b/ Lietuvių kontrrevoliucinių nacionalistų ..... 353 žm.
- c/ Baudėjų, išdavikų ir aktyvių bendrininkų ..... 171 žm.
- d/ Įvairaus antisovietinio elemen-

to.....(neįskaitomas skaičius – D.J.)

Tyrimo ir tardymo procese išaiškintos kontrrevoliucinės pogrindinės organizacijos ir grupės, iš kurių rimčiausio dėmesio vertos šios:

- a/ Organizacija "Lietuvos laisvės armija" - "LLA" / areštuota 40 žm./
- b/ .....(neįskaitomas žodis) Kauno poskyris / areštuota 4 žm./
- c/ "Lietuvių frontas" /areštuoti 9 žm./
- d/ "Lietuvių aktyvistų frontas" LAF / areštuota 8 žm./
- e/ "Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas" / areštuota 5 žm./
- f/ "Lietuvos nacionalistų frontas" "LNF" /areštuota 1 žm./
- g/ Nacionalistų partija "Geležinis Vilkas" / areštuota 5 žm./
- i/ "Ateitininkų" organizacija / areštuoti 6 žm./
- j/ Konventas "Lietuvos demokratų sąjunga" / areštuoti 6 žm./
- k/ "Laisvės kovotojai" / areštuoti 2 žm./
- l/ Patikétinio rusų reikalams biuras / areštuoti 2 žm./
- m/ "Žalieji velniai" / areštuoti 6 žm./
- n/

Be to, dalinai likvidavus agentūrinę bylą "Front", Kauno m. aptikta ir paimta 8 cinko dėžės su sprogstamosiomis medžiagomis ir šaudmenimis ir 1500 litrų 100% bromo, vieno iš "Lietuvių aktyvistų fronto" vadovų pulkininko Vėbros paslėptų specialiose slėp-

tuvėse, taip pat areštuojant paimti dokumentai, turintys reikšmę dėl antisovietinio pogrindžio išsiaiškinimo...

(...) (*išvardijami 11 vienetų įvairių dokumentų: organizacijų statutų, programų, priesaikų – D.J.*)

Be areštuotų kontrrevoliucinių nacionalistinių organizacijų dalyvių, turimi areštuotieji – lietuvių liaudies išdavikai, kaip:

Buvęs vidaus reikalų ministras LEONAS.

Ambrazevičiaus vyriausybės teisingumo viceministras ŠILAS.

Buvęs Kauno m. viceburmistras DIČKILIN-GIS.

Lietuvos policijos ypatingosios inspekcijos viršininkas KANCAITIS.

Buvęs Viazmos m. burmistras RISOV.

Buvęs ministras ir generalinio štabo viršininkas VELYKIS.

"Geto" policijos viršininkas ARO... (neiskaitoma pavardė – D.J.)

"Saugumo" išorinio stebėjimo viršininkas GRUŽYS.

(...)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 989, l. 47–48. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Dokumente paliudijama, kokiomis kryptimis MGB Kauno skyrius vykdė areštus. Deja, kai kurios organizacijos dokumente nurodytos netiksliai, taip pat iškraipytos

žmonių pavardės. Bet areštų bangą parodo, kad MGB intensyviai ieškojo ir suiminėjo rezistentus arba įtartus šia veikla.

5. Ištrauka iš LSSR NKVD Kauno miesto skyriaus 1945 m. ataskaitos LSSR NKVD komisarui J. Bartašiūnui apie padėti Kauno mieste

(. . .)

TRUMPA OPERATYVINĖS PADĖTIES CHARAKTERISTIKA

Per ataskaitinių ketvirtį Lietuvos SSR Kauno mieste politinių gaujų neužregistruota.

NKVD ir NKGB organų likviduotos kontrevoliucinės pogrindinės organizacijos, grupės, slėptuvės liudija apie buvimą Kauno mieste stipraus kontrrevoliucinio pogrindžio su vadovaujančiais centrais, surištais su ginkluotomis gaujomis.

Kontrevoliucinio pogrindžio aktyvūs veiksmai pasitvirtina kontrrevoliucinių lapelių platinimu mieste, kurių ataskaitiniu periodu užregistruota 15 atvejų, pagal pobūdį kviečiančių į kovą prieš Sovietų valdžią už nepriklausomą Lietuvą.

Be to, antisovietinis elementas susciprintai platina įvairius provokacinius gandus, motyvuojant apie neva įvykusius trijų galingų valstybių konferencijos nutarimus – apie Lietuvos atsiskyrimą į sa-

varankišką valstybę. Šie gandai papildyti kitais provokaciniais prasimanymais, ne kartą nustačiusiais Sovietų valdžios buvimo termino pabaigą Lietuvoje ir t.t.

Šalia šito, iš kontrrevoliucinio pogrindžio pusės buvo du teroristinių veiksmų atvejai, nukreipti prieš aktyvius komjaunuolius.

(toliau dokumente kaltinamas „banditas – nelegalas“ Rumeikis, kad nušovė du komjaunuolius: Žaliųjį ir Gečiauską. Aprašomas nesékme pasibaigęs jo sulaikymas siuvéjo Švažio bute – D.J.)

(...)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 967, l. 61–62. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Dokumente trumpai aptariama padėtis Kauno mieste. Tai atspindi bendrą padėtį visame krašte – aktyvią kovą, laukiant išlaisvinimo.

6. LSSR NKVD ir NKGB komisijos, 1945 m. gegužės mėnesį tikrinusios Kauno miesto saugumo struktūrą, išvados

I S V A D O S

1. NKVD Kauno miesto skyriaus agentūrinis operatyvinis darbas, kaip pagal OBB liniją, taip pat OUR ir OBCHSS liniją, sutvarkytas blogai.

2. Agentūrinis-informatorinis aparatas

mažai skaitlingas ir nedarbingas. Žymus agentūrinio-informatorinio tinklo kiekis nuo 1944 m. neturi ryšio. Esantis ryšyje agentūrinis-informatorinis tinklas daugiausiai nedirba. Konkrečių objektų tyrime nedalyvauja. Pateikiami pranešimai daugiausiai pirminiai ir mažaverčiai.

3. Agentūrinio-informatorinio tinklo vadovavimas ir auklėjimas vykdomas blogai. Agentūrinis-informatorinis aparatas nenukreipiamas į konkrečių asmenų tyrimą. Dėl konspiracinių ir susitikimų butų nebuvo. Susitikimai su agentūra vykdomi gatvėje, NKVD miesto skyriaus pastate ir agentūros butuose. Tas atispindi vykdant teisingą agentūros auklėjimą ir nukreipimą.

4. Pagal OBB liniją agentūrinis-informatorinis aparatas ir pagal socialinį pobūdį nieko bendro neturi su kontrrevoliuciniu nacionalistiniu pogrindžiu ir prasiskverbt i ten nesugebantis.

5. NKVD miesto skyriaus operatyvinė įskaita, kaip pagal OBB liniją, taip pagal OUR ir OBCHSS liniją, mažai skaitlingas ir neatspindi tikrosios kontrrevoliucinio ir baudžiamojo-nusikalstamojo elemento bazės padėties Kauno m.

6.1 Spec. skyriaus grupės įskaita yra apleistoje padėtyje. Savalaikių pažymėjimų apie agentūros judėjimą, agentūrinį ištymą ir tardymines bylas nedaroma. Įskaitos knyga tvarkoma atsainiai. Daiktinių įrodymų įskaitos knyga nerašoma, daiktiniai

įrodymai saugomi su nenaudojamu turtu chotiškoje padėtyje. Būtina atlikti daiktinių įrodymų ir nenaudojamo turto kruopščią reviziją.

7. NKVD miesto skyriaus tardyminis darbas, kaip pagal OBB liniją, taip pagal OUR ir OBCHSS liniją, yra iškirtinai žemame lygyje. Žymioje tardyminių bylų dalyje tardyminis terminas praleistas, tardymo prailginimo prašymas prokuroro instancijai nepateiktas. Areštuotųjų apklausa vykdoma formaliai ir nekvalifikuotai. Matomi atskiri BBK normų pažeidimo atvejai. Nesama vadovavimo tardymui iš NKVD miesto skyriaus pusės.

8. NKVD miesto skyriaus viršininkas valstybės saugumo papulkininkis drg. SVEČNIKOV ir jo pavaduotojas milicijai milicijos majoras ŽERDEV nepakankamai vykdo vadovavimą patikėtu agentūrinio-operatyvinio darbo aparatu. Patys asmeniškai neturi ryšio su agentūra ir nevykdo tyrimų. I kontrolinius susitikimus su operatyviu sąstatu neina.

9. BB poskyrio operatyvinis sąstatas naujojamas neteisingai. Agentūriniu-žvalgybiniu darbu su tikslu prasiskverbt i kontrevoliucinį nacionalistinių pogrindj neužsiima, o naudojamas atsitiktinai milicijos aparato sulaikytų asmenų filtracijoje.

10. BB poskyrio operatyvinis sąstatas daro čekistinių darbuotojų įspūdį, bet dėl teisingumo kryptingumo ir vadovavimo

nebuvimo prarado potraukį operatyviniam-
žvalgybiniam darbui ir pagal ši klausimą
nedirba.

11. OUR ir OBCHSS operatyvinis sąstatas
yra jaunas ir mažai patyręs, reikalaujan-
tis kasdieninio ir sisteminio auklėjimo.

12. NKVD miesto skyriaus aparato asme-
ninio sąstato disciplina yra žemame lygy-
je, oper. sudėtis į darbą ateina vėluodama
ir išeina iš darbo anksčiau nustatyto lai-
ko. Matoma betikslių išėjimų į miestą iš
NKVD miesto skyriaus darbo dienos metu.

(...)

KOMISIJA:

VALSTYBĖS SAUGUMO KAPITONAS

(parašas) SMIRNOV

VALSTYBĖS SAUGUMO MAJORAS

(parašas) GRIŠAJEV

VALSTYBĖS SAUGUMO VYR.LEITENANTAS

(parašas) ČIURAKOV

MILICIJOS KAPITONAS

(parašas) VOROBJEV

1945 metų gegužės 29

Kauno m.

*LYA, f. K-1, ap. 3, b. 967, l. 206–207. Mašinraštis. Vers-
ta iš rusų kalbos.*

Savos komisijos išvados parodo NKVD skyriaus
darbo trūkumus, aplaidumą, kadrum nekvalifikuotumą ir
t.t. Dėl šių priežasčių nukentėdavo daug nekaltų žmonių,
bet apie tai komisijos ataskaitoje neužsimenama.

**7. LSSR NKGB komisaro A. Guzevičiaus 1945 m.
gegužės mėn. specialus pranešimas LKP CK sekreto-
riui A. Sniečkui apie antisovietinius pasireiškimus per
krepšinio rungtynes**

Visiškai slaptai

**LIETUVOS KP(b) SEKRETORIUI
DRAUGUI SNIEČKUI**

S P E C P R A N E Š I M A S

Š. m. nuo balandžio 15 iki 22 Kauno m. vyko 8 Sov. Sąjungos miestų stipriausią vyru ir moterų krepšinio komandų olimpiada – rungtynės. Faktiškai šiose rungtynėse dalyvavo 12 miestų krepšinio komandos, o būtent: Maskvos, Leningrado, Sverdlovsko, Rostovo prie Dono, Kijevo, Odesos, Tbilisio ir Kutaisio, Baku, Talino, Rygos ir Kauno.

Kasdien kėliniuose dalyvavo virš 10 tūkst. Kauno miesto gyventojų.

Operatyvinio olimpiados aptarnavimo rezultate buvo pastebėtos žiūrovų iš lietuvių tarpo tendencingos – priešiškos nuotaikos komandoms, atvykusioms iš kitų Sov. Sąjungos miestų, ypač maskviečių.

Taip žaidžiant krepšinį vyru komandai iš Maskvos ir komandai iš Kauno m., lietuviai – žiūrovai draugiškai aplodismen-tais sveikino kiekvieną Kauno komandos pergale, o tuo pat metu rengė obstrukciją su triukšmu ir šauksmais maskviečių

komandos pergalėms.

Kauno m. vyru ir moteru komandų žaidimo metu pastebėtas žiūrovų susibūrimas, ko ne galima pastebeti žaidžiant rusų komandoms.

Dalyvaujantis Sporto ir Fizkultūros reikalų komiteto prie Liet.SSR KT atstovas ..ANAS (*neįskaitoma pavardė – D.J.*) ne tik nepriėmė jokių priemonių pašalinant pažymėtų faktų, o atvirkščiai – pats palaikė panašias šovinistines nuotaikas. Vietoj to, kad įteikiti prizus ir dovanas maskviečių komandoms, laimėjusias pirmumą rungtynėse, jis apsiribojo įteikimu jiems tik pri klausančio prizo, o visas dovanas perdavė Kauno komandoms.

Iš miesto komiteto pusės jokio masi nio-politinio darbo tarp Kauno m. gyventojų nepravesta nei iki rungtynių, o taip pat rungtynių eigoje.

Sėdintys vyriausybinėje ložėje Kauno miesto partijos komiteto ir miesto vyk domojo komiteto atstovai: MICKEVIČIUS, VASKENAS, VABALEVIČIUS ir kt., patys leido netaktinius šūksnius maskviečių komandų, pretendavusių į pirmenybes ir rungtynes, atžvilgiu.

Liet. SSR VALST. SAUGUMO LIAUDIES
KOMISARAS GUZEVICIUS
1945 m. gegužės

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 989, l. 31–31 II pusė. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Per visą sovietmetį kai kuriems lietuviams krepšinio varžybos buvo ta sporto šaka, kur galėjo pasireikšti tautiniai jausmai. To pradžia yra pirmieji pokario metai.

8. LSSR NKGB 2 (respublikai) skyriaus viršininko Z. Izotovo 1945 m. liepos mėnesio pažyma apie Veterinarijos akademiją

Visiškai slaptai

P A Ž Y M A

Apie Lietuvos žemės komisariato ūkio Kauno veterinarijos akademiją

Kauno veterinarijos akademija susideda iš 9 institutų, 3 klinikų, administracines-ūkinės dalies ir mokslinės bibliotekos.

Viso akademijoje 135 besimokantieji. Profesorių – dėstytojų sudėtis – 29 žmonės, adm. ūkinė dalis – 39 žmonės. Akademijos rektoriumi yra ŠIMAITIS Juozas, Petro s. Dauguma profesorių – dėstytojų sąstato ir studentų praeityje priklausė įvairioms nacionalistinėms partijoms ir organizacijoms, pavyzdžiui "Tautininkams", "Šauliams" ir kt.

Išlaisvinus Kauno m. nuo vokiškųjų-fašistinių grobikų, daugelis Veterinarijos akademijos asmenų sustiprino savo priešišką veiklą prieš Sov. valdžią, nuėjo

į gilų pogrindį ir tėsia suaktyvintą anti-sovietinių lapelių gaminimą ir platinimą, agitaciją ir propagandą, nukreiptą į Sov.valdžios Lietuvoje nuvertimą ir įtvirtinimą joje buržuazinės santvarkos.

Taip agentūriniais duomenimis nustatoma, kad akademijoje dar 1940 metais buvo Lietuvos nacionalistinė organizacija "Šauliai", kuri 1941 m. vokiečių įžengimo pradžioje organizavosi į banditinį būrių ir aktyviai su vokiečiais veikė prieš atsitraukiančias Raudonosios Armijos dalis.

Tarp vadovų buvo:

1. Akademijos rektorius ŠIMAITIS Juozas, chirurgijos profesorius. Prie Smetonos tarnavo Lietuvos armijoje. Vokiečių okupacijos periodu vadovavo banditiniam būriui, pasisaké spaudoje šmeižikiškomis kalbomis apie sovietinę tikrovę.

2. SKRIPKA Gidinas, g. 1910 m., akademijos laborantas.

3. SIJŪNAS Vladas, g. 1899 m., lietuvis, akademijos ūkinės dalies vedėjas.

4. RUPŠYS Stasys, g. 1891 m., buvęs vyr. policininkas ir dirbęs teisingumo ministrojoje.

5. Serologijos instituto direktorius profesorius PETRAUSKAS – ginkluotos gaujos dalyvis.

Be to, paskutinieji agentūriniai duomenys liudija apie tai, kad aukščiau paminėti asmenys yra aptariamuoju momentu nacionalistinių organizacijų nariai, užsiima ver-

buojamuoju darbu, priima į mokymą priešiškai Sov.valdžios atžvilgiu nusiteikusius asmenis... Taip:

Akademijos valdytojas SIJŪNAS prie Smetonos buvo Garliavos valsčiaus policijos viršininkas. Išitvirtinus Sov.valdžiai Lietuvoje 1940 metais pabėgo. Grįžo prie vokiečių.

UŽINAS Juozas, buv. Lietuvos armijos pulkininkas, akademijos patologijos instituto profesorius.

Serologijos instituto daktaras MAKAusKAS Antanas, profesorius, teikė medicininę pagalbą ginkluotai gaujai.

MARMA Jonas, akademijos reikalų valdytojas, buvęs banditinio štabo narys.

PRELICKAS Juozas, ... (ne išskaitomas žodis - D.J.) 3 valstybinio malūno, nacionalistinių organizacijų dalyvis.

Išvardyti asmenys dažnai renkasi pas akademijos rektorių ŠIMAITI, surengiantys vakarones, lydimas antisovietinių pokalbių ir girtuoklyscių.

LSSR NKGB 2 (RESPUBLIKAI) SKYRIAUS
VIRŠININKAS PAPULKININKIS /IZOTOV/

45 liepos " " Vilniaus m.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 989, l. 109-110. Mašinraštis. Vers ta iš rusų kalbos.

NKGB ypatingą dėmesį kreipė į Kauno aukštąsias mokyklas. Ieškojo nepatikimų asmenų, rinko taip vadinamą kompromituojamą medžiagą, kad ja pasiremdami vykdytų areštus. Sovietiniams saugumiečiams užkliūdavo net tų mokslo šakų atstovai, kurių specialybę nebuvo susieta su politika. Čia turėta vienas tikslas – kontroliuoti miesto inteligentijos sluoksnius, pašalinti iš aukštųjų mokyklų nepatikimuosius, o per patikiimuosius auklėti besimokančiuosius.

Dokumente vėl supainiotos žmonių pavardės. Tuomet akademijos rektoriumi buvo ne Šimaitis, o Juozas Žemaitis.

9. LSSR NKGB Kauno miesto skyriaus viršininko plk. V. Voroncovo 1945 m. gruodžio 24 d. pažyma apie antisovietinius pasireiškimus Kaune lankantis JAV komunistui A.Bimbai

mv-4 VISIŠKAI SLAPTAI

P A Ž Y M A
apie antisovietinius pasireiškimus
ryšium su Amerikos lietuvių atstovo
BIMBOS buvimu Kaune

1945 metų XII. 20 į Kauną atvažiavo Amerikos lietuvių atstovas BIMBA, apsistojęs "Lietuvos viešbutyje" kartu su LSSR užsienio reikalų Komisaru drg. RATOMSKIU. Tą dieną mes priėmėme priemones jo apsaugai.

1945 metų XII.22 BIMBA skaitė pranešimą Valstybiniame universitete tema "Lietuviai

AMERIKOJE", kurį klausė apie 300 žmonių – studentų ir profesūros. Savo pranešime jis pabrėžė, kad 90% Amerikos lietuvių gyvena anaiptol ne taip gerai, kaip čia mano, ir ragino studentus liautis svajoti apie kažkokius perversmus ir aktyviai įsijungti į Lietuvos atstatymo darbą.

Po pranešimo BIMBAI buvo paduota iki 80 raštelių su klausimais, daugiausiai anti-sovietinio pobūdžio. Iš jų jis atsakė į 7 klausimus.

Į klausimą: "Kokios Lietuvos Jūs norite ateityje", BIMBA atsakė: "Lietuvos be ponų, vargšų ir blusų". Tada iš salės pasigirdo replika: "Pas mus yra ir ponai, ir vargšai, ir blusos".

Toliau buvo užduoti klausimai apie galimybę lietuviams, gimusiems JAV, ten išvykti ir apie įvairių Lietuvos gyventojų sluoksnį padėti.

BIMBOS atsakymas: "Valstiečių padėties aš dar netyrinėjau" iššaukė studentų juoką ir šnabždesį.

Susirinkimo pabaigoje:

"Bimba paprašė dalyvaujančiųjų sudainuoti keletą liaudies dainų, pavyzdžiui, "Ant kalno karklai siūbavo".

Susirinkusi kampe choristų grupė iš Vals-tybinio universiteto choro, priešakyje su choro administratoriumi studentu PUZONU demonstratyviai užtraukė "Lietuva, tėvyne mūsų" (himną). Susirinkusieji pritarė visa gerkle.

(Šaltinio "SIRUTIS" ag. pranešimas
45 m. XII. 24)

45 metų XII. 23 BIMBA aplankė trikotažo fabriką "KOTTON", kur po pasisakymo jam taip pat paduota eilė aštraus antisovietinio pobūdžio raštelių, prie to kai kurie iš jų buvo paruošti anksčiau. Taip, pavyzdžiui, raštelyje, atspausdintame mašinėle, kalbama:

"Broli lietuvi. Kada mus išlaisvinsite nuo šios vergovės. Kada pasibaigs vežimas į tolimą Sibirą... Nes mes visi žūsime, jeigu jūs delsite... Néra namo, néra šeimos, kurie nebūtų nukentėję nuo raudonojo teroro".

Keturi rašteliai parašyti viena ranka.
Tarp klausimų:

"Ar vaikšto amerikiečių kariai po namus ir ar prašo išmaldo".

"Ar sulauksime geresnių laikų".

"Ar sulauksime, kada šie driskiai išeis iš Lietuvos".

Kitame raštelyje kalbama:

"Pil. Atstove, ar negalite jūs atsakyti į klausimą, po kieno globa pagaliau pasiliks Lietuva, apie tai kalba ivedairiai".

BIMBOS tarpusavio santykiai su Sovietų valdžia piliečių vertinami ivedairiai. Taip, pavyzdžiui, agentas "BALTRUS" 1945 metų XII. 24 pranešė:

"Amerikos lietuvio BIMBOS būvimo Lietuvos klausimu, šaltinis girdėjo studentų svarstymus ir ginčus apie tai, ar laisvas

BIMBA, t.y., ar jis laisvas lankyti fabrikus ar įstaigas pagal savo nuožiūrą, ar ji leidžia į nustatytas vietas. Kai kurie mano, kad tarp jo ir valdžios yra konfliktas, taip kaip jam, pavyzdžiu, mitinge Universitete davė atsakyti ne į visus raštelius, o tik į kelis. Taip pat keista, kad jis iki šiol nebuvvo Tėvynėje, kaip sako, jo brolis ištremtas į Sąjungos gilumą".

Į BIMBOS pranešimus ir pasisakymus toliau siunčiame civiliai priedangoje oper. sudėtį ir agentūrą.

Šmeižikiškų antisovietinių lapelių autorai nustatinėjami.

LSSR NKGB KAUNO MIESTO SKYRIAUS
VIRŠININKAS PULKININKAS /VORONCOV/
(parašas)
1945 metų gruodžio "24"

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 991, l. 307–308. Mašinraštis. Versata iš rusų kalbos.

10. LSSR NKGB Kauno miesto skyriaus viršininiko plk. V. Voroncovo 1945 m. gruodžio 30 d. pažyma apie antisovietinius pasireiškimus lankantis JAV komunistui A. Bimbai Kaune

P A Ž Y M A   Nr.2

Apie antisovietinius pasireiškimus ryšium su Amerikos lietuvių atstovo BIMBOS buvimu Kaune.

Per paskutines penkias dienas BIMBA perskaitė tris pranešimus Kaune: 45. XII. 25 plačiajai visuomenei Valstybiniame teatre, 45.XII.26 mokslo ir meno darbuotojams partkabinete ir 45. XII. 27 moterims Muzikinės komedijos teatre.

Per tą patį laiką jis aplankė Kauno Valstybinio Universiteto techninio ir medicininio fakultetų laboratoriją ir mokymo patalpas ir privačiai apsilankė pas eilę ižymiu žmonių: nusipelniusią artistę STAŠKEVIČIŪTĘ, liaudies artistą PETRAUSKĄ, rašytojus CVIRKĄ ir VENCLOVĄ, profesorius MAŽYLĮ ir RAKAUSKĄ.

Tarp apsilankiusių pas BIMBĄ viešbutyje XII.27 buvo rašytoja Sofija Čiurlionienė, kuri informavo jį apie buvusio pasiuntinio KLIMO areštą ir paprašė apie tai parašyti iš Amerikos KLIMO žmonai, gyvenančiai Parryžiuje.

Antisovietinis elementas išnaudojo BIMBOS buvimą įteikiant jam šmeižikiškus laiškus ir "pagalbos" tarpininkavimus. Taip jam lankantis medicinos fakultete, vienas iš profesorinio – dėstytojų sąstato narių / nedidelio ūgio, su ūsiukais, pavardė ne-nustatyta/ įteikė jam antisovietinio turinio laišką.

BIMBOS pranešimo Valstybiniame teatre metu, jį tiesiog užmétė antisovietinio turinio klausimais ir rašteliais, tame tarpe jam buvo paduota ranka rašytas atsišau-

kimas dviejuose lapuose pavadinimu "Pasauli, išgirsk".

Atsišaukime nurodoma, kad bolševikų propagandai milijardinių išlaidų kaina pavyksta "apkailinti pasauli".

"Lietuvių tauta, trečiąjį kartą pergyvenanti kruviną bolševikų viešpatavimą, nori painformuoti pasauli, kol dar nevėlu.

Pirmas bolševikų viešpatavimo periodas 1919–20 m.m. žinomas pasauliui.

Antras bolševikų viešpatavimo periodas 1940–41 m.m. tėsesi metus. Per šį laiką išvežta į Sibiro taigą mirčiai nuo šalčio, bado ir kankinimų 60–70 tūkstančių geriausių tėvynės sūnų, daugumoje intelligentų..."

Toliau nurodoma, kad trečias bolševikų viešpatavimo periodas tėsiasi dabar, užmušta iki 50 tūkstančių vyrų, nenorėjusių mirti už bolševikus. Areštuota ir ištremta į konklagerius 250–300 tūkstančių "geriausių lietuvių". Išvežta į Sibirą, Kazachstaną ir Altajų apie 70–100 tūkstančių lietuvių.

"Tokiu būdu lietuvių tauta neteko nemaziau pusės milijono pačių tvirčiausiu, pačių geriausių savo sūnų ir dukterų, kas sudaro 25% visos lietuvių tautos..."

(...)

Replika iš salės: "mums nereikalinga Amerika, mums reikalinga laisvė", iššaukė bendrus aplodismentus.

Kada BIMBA pasakė, kad amerikiečiai pamėgins materialiai padėti Lietuvai, iš salės pasigirdo šūksniai: "nesiuškite, mes nieko negausime".

Po pranešimo baigimo organizuotas branduolys užtraukė himną "Lietuva, tėvyne mūsų", kuri pagavo publikos dauguma.

Pažymėti kiti antisovietinio elemento pasisakymai BIMBOS atžvilgiu:

Kauno miesto kortelių biuro vedėjas AKE-LAITIS /praeityje smetoninis valdininkas:

"BIMBA yra amerikiečių komunistų sekretorius ir specialiai jų atsiųstas. Jo nuomonė Lietuvoje pasikeisti negali. Žinoma, jis vienas niekur negali nueiti, su niekuo negali pats pašnekėti, bet jeigu jis ir galėtų, tai vis vien grįžęs į Ameriką kalbės kaip komunistas..."

Marijonų vienuolių kongregacijos provincijolas tévas Aleksas:

"BIMBA, aišku, komunistas, bet amerikiečių komunistas, todėl jaučiasi, kad jis norėtų pasakyti daugiau, bet pastatytas į tam tikrus rėmus..."

Kunigas ŠMULKŠTYS:

"Universitete BIMBAI uždavė daug klaušimų, bet partorgas juos cenzūravo, klaušimus, į kuriuos jis neatsakė, BIMBA įdėjo į kišenę."

45. XII. 28 d. apie 17 valandą BIMBA, lydimas užsienio reikalų komisaro drg. RATOMSKIO, išvyko į Vilniaus m.

LSSR NKGB KAUNO Miesto SKYRIAUS
VIRŠININKAS PULKININKAS /VORONCOV/
(parašas)

1945 m. gruodžio "30"

Rezoliucija: Parašyti rašteli į CK (parašas neįskaitomas) 46 m. 21.

*LYA, f. K-1, ap. 3, b. 999, l. 498, 500. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

1945 m. LSSR valdžia į Lietuvą pasikvietė Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių komunistą Antaną Bimbą. Tikslai buvo keli. Vienas iš jų – supriehinti emigrantus, organizuoti prokomunistiškai nusiteikusius lietuvius užsienyje, kaip atsvarą po karo pasitraukusiems antisovietiškai nusiteikusiemis lietuviams.

Kitas tikslas – per A. Bimbą parodyti JAV lietuviams, kaip gerai gyvena Lietuvos žmonės prie naujos santvarkos, kaip atstatomas po karo šalies ūkis. Tokiu būdu norėta parodyti paradinę sovietinio gyvenimo pusę.

A. Bimba sovietų saugumas nelabai pasitikėjo, nes ji patį kontroliavo, tirkino jo korespondenciją. Tai buvo vienintelis lietuvių kilmės užsienio pilietis, išleistas į LSSR pirmaisiais pokario metais.

Dokumentai rodo, jog A. Bimbai viešint Kaune, lietuviai gana atvirai ir aiškiai reiškė savo mintis, nepabijojo aštrių klausimų, nors už tai realiai galėjo nukentėti, o kai kas neabejotinai ir nukentėjo.

11. LSSR NKGB Kauno miesto skyriaus viršininko plk. V. Voroncovo 1946 m. vasario 12 d. pasirašytas planas dėl priemonių 1946 m. vasario 16 dienai

Visiškai slaptai

"TVIRTINGU"

NKVD—NKGB KAUNO OPERSEKTORIAUS VIRŠ.
PULKININKAS

(JEGOROV)

1946 metų vasario "14"

P L A N A S

AGENTŪRINIŲ—OPERATYVINIŲ PRIEMONIŲ
UŽTIKRINANT VALSTYBĖS SAUGUMĄ "LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS" DIENOS "ŠVENTIMĄ" (šis
žodis užbrauktas — D.J.) 1946 metų va-
sario 16

Su tikslu įspėjimo ir savalaikio lietuvių nacionalistinio pogrindžio kontrrevoliucinės veiklos suaktyvinimo bandymų nutraukimo įvykti šias priemones:

1. Kruopščiai painstruktuoti agentūrą, duoti jai užduotis sustiprinant nacionalistinio kontrrevoliucinio elemento stebėjimą, savalaikiai pranešant apie vius ruošiamus ir vykdomus šią dieną nationalistų susiéjimus, kontrrevoliucinius pasisakymus, galimus ekscessus, nelegalios literatūros atsiradimą ir kitką.

(Poskyrio viršininkas, terminas iki 46 metų II. 15).

2. Nuo š. m. vasario 12 pereiti į padažnėjusį grafiką su labiausiai aktyvia agentūra, aptarti susitikimus su ja bet kuriuo

laiku būtinomis aplinkybėmis (sudaryti susitikimų grafiką nuo vasario 12 iki 18 dienomis įskaitytinai).

(Poskyrio viršininkas 1946 metų vasario 12).

3. Agentus: "Vailokaitis", "Baltrus", "Pranciškus", "Jelisetas", "Varpas", "Nikolajevskij", "Vitulis", "Pučini", dirbančius su dvasininkija, kruopščiai painstruktuoti ir vasario 15 ir 16 dieną nusiųsti į bažnyčias su tikslu išaiškinti dvasininkijos ir nacionalistų antisovietinius pasiskymus.

(BOČAROV – 1946 metų vasario 14).

4. Susitarti su NKVD miesto skyriaus viršininku dėl milicijos patrulių sustiprinimo vasario 14–15–16 dienomis ir paruošti konkretų patruliavimo mieste planą šiomis dienomis.

(BOČAROV – 1946 metų vasario 13).

5. Karo muziejaus ir kapinių rajone pastatyti išorinio stebėjimo postus su tikslu nustatyti asmenis, platinančius lapelius, organizuojančius susièjimus ir kitus antisovietinius pasireiškimus.

(ODINCOV – 1946 metų vasario 14).

6. Su tikslu išaiškinti ir savalaikiai nutraukti nacionalistų antisovietinius pasiskymus, Karo muziejaus ir kapinių rajone vasario 16-ąją nuo 8-00 iki 19-00 turėti NKGB darbuotojų operatyvinės grupes po 4 žmones:

Vyr. grupės karų muziejaus rajone:

JASTREBOV,
GLEZERIS,
ANTONOVAS,
OSINOVSKIJ.

Vyr. grupės kapinių rajone:

KARPENKO,

PAUKŠTA,

PERKULIMOV,

SKAKAUSKAS.

(atsak. MOROZOV 1946 metų II. 15).

7. Su tikslu neleisti ir savalaikiai nutraukti nacionalistinių lapelių, atsišaukimų ir kitko platinimą, naktį iš vasario 15 į 16 švintant NKVD-NKGB ir milicijos operatyvinės sudėties jégomis organizuoti visų viešų vietų ir centrinių gatvių apéjimą – sudaryti konkretų apéjimo planą.

(MOROZOV 1946 metų II. 14).

8. Dėl skubių priemonių savalaikiai nutraukiant antisovietinius pasireiškimus priėmimo vasario 15 ir 16 dienomis turėti budinčią NKGB darbuotojų operatyvinę grupę.
Sudėtis:

1. Vyr. grupės – majoras ALEKSEJEV (4 poskyris),

2. Leitenantas – KISELIOV (1 poskyris),

3. Vyr. leitenantas – ISAJEV (4 poskyris),

4. Leitenantas – ARISTOV (tard. skyrius),

5. Majoras – OSINOVSKIJ (3 poskyris),

Vyr. grupės pavaldumui išskirti budinčią automašiną.

9. Sudaryti aiškinamąjį raštą apie

įvykdytų priemonių vasario 16 dieną rezultatus.

(POGNERYBKO 1946 metų II. 18).

LSSR NKGB KAUNO Miesto SKYRIAUS
VIRŠININKAS PULKININKAS (VORONCOV)
(parašas)

1946 metų vasario "12"

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 999, l. 511–513. Mašinraštis. Versata iš rusų kalbos.

Sovietinio saugumo organai visada savaip ruošdavosi švenčių dienoms. Artėjant draudžiamoms lietuvių tautinėms šventėms, sovietiniai saugumiečiai stengdavosi, kad niekas nevyktų mieste. O artėjant savoms sovietinėms šventėms stengėsi, kad švęsti niekas jiems nesutrukdytu. Tam buvo pasitelkiamos atitinkamos pajėgos.

12. LSSR Vidaus reikalų ministro pavaduotojo gen. mjr. Kapralovo 1947 m. vasario 7 d. raštas SSRS videnus reikalų ministerijos kovos su banditizmu vyriausiosios valdybos viršininkui gen. ltn. Leontjevui apie antisovietinę grupę Kaune

Visiškai slaptai
Egz. 2

SSRS VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJOS KOVOS
SU BANDITIZMU VYRIAUSIOSIOS VALDYBOS
VIRŠININKUI GENEROLUI—LEITENANTUI
draugui LEONTJEVUI
Maskva

S P E C P R A N E Š I M A S

Apie agentūrinės bylos "PODPOLČIKI" realizaciją

1947 vasario 1 d. padėtis

1947 m. sausio 10 d. MVD Kauno miesto skyrius užvedė bylą, slapyvardžiu "PODPOLČIKI":

KATILIUS Viktoras, Vinco s., 1910 metų gimimo, lietuvis, nepartinis, aukštasis išsilavinimas, kilęs iš Igliaukos k., Marijampolės apskritys, Kauno m. gyventojas, dirba Lietuvos literatūros istorijos dėstytoju Kauno finansų technikume.

SUBAČIUS Jonas, Vlado s., 1920 metų gimimo, lietuvis, nepartinis, aukštasis išsilavinimas, ukrainietis ir Kauno m. gyventojas, dirba siuvėju fabrike "Danga" Kauno m.

SAKALAUSKAITĖ Vanda, Antano d., 1918 m. gimimo, lietuvė, nepartinė, vidurinis išsilavinimas, kilusi iš Kozliškių k., Rokiškio apskritys, Kauno m. gyventoja, dirba mezgėja ...Sajungoje.

Agentūrinės bylos "PODPOLČIKI" užvedimo pagrindui pasitarnavo agento "Villi" duomenys, kurie pranešė, kad KATILIUS Viktoras yra antisovietinės grupės organizatorius ir vadovas, į kurią įeina kaip dalyviai SUBAČIUS Jonas ir SAKALAUSKAITĖ Vanda.

Tolesnėmis agentūrinėmis priemonėmis nu-

statyta, kad KATILIAUS vadovaujama antiso-
vietinė grupė atsirado 1946 metų pradžio-
je, dirbo kontrrevoliucinį darbą tarp gy-
ventojų siekiant sužlugdyti partijos ir
sovietinės vyriausybės vykdomas ūkines-
politines priemones, platinant tarp gy-
ventojų antisovietinius lapelius ir
"LLA"- "Tauro" apygardos štabo leidžia-
mus laikraščius, pavadinimu".....(ne-
iškaitomai suplėsyta lapo dalis – D.J.)
kova".

Š. m. balandžio pabaigoje MVD Kauno miesto
skyriaus buvo neviešai suimtas ir apklaus-
tas antisovietinės grupės dalyvis SUBA-
ČIUS Jonas, kuris pripažino savo daly-
vavimą ir priklausymą KATILIAUS vadovau-
jamai antisovietinei organizacijai ir pa-
rodė, kad, būdamas nepatenkintas esan-
čia santvarka Lietuvoje, išstojo į anti-
sovietinę organizaciją ir pagal "KATI-
LIAUS" užduotį vykdė kontrrevoliucinę
agitaciją bei platino tarp gyventojų an-
tisovietinius lapelius ir "LLA"- "Tau-
ro" apygardos štabo leidžiamus laikraš-
čius.

Realizujant SUBAČIAUS parodymus, KA-
TILIUS IR SAKALAUSKAITĘ buvo areštuoti.

Kratos KATILIAUS bute metu aptikta ir
paimta įvairūs antisovietiniai laikraš-
čiai ir kita kontrrevoliucinio turinio
medžiaga.

KATILIUS kol kas neduoda parodymų apie savo
priklausymą nacionalistiniams pogrindžiui.

Tardymą byloje tėsiame. Vienu metu areštuotieji tyrinėjami per kameros agentūrą.

LSSR VIDAUS REIKALŲ MINISTRO PAVADUOTOJAS GENEROLAS—MAJORAS (KAPRALOV)

1947 metų VASARIO "7" asmeninis

Nr. 3/1/2-00466

Vilniaus m.

Rezoliucija: Byloje susiūta šimtas dvylikos lapų 49 XII 28 (parašas neįskaitomas)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1007, l.112-112 II pusė. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Panašių pogrindininkų grupių Kaune buvo dešimtys. Vienos jų išsilaikyavo vos kelis mėnesius, kitos – kelerius metus, kol sovietinis saugumas susekdavo. Tai vienos iš tokių grupių pavyzdys.

Dokumente minimas Viktoras Katilius už pogrindinę veiklą buvo nuteistas 5 metus, o Jonas Subačius – 2 metus kalėti.

Rinkimai Kauno mieste

13. Išstrauka iš LSSR NKVD Kauno miesto skyriaus 1946 m. ataskaitos apie pasiruošimą rinkimams

(...)

Atitinkamai pagal Lietuvos KP(b) CK VI-II plenumo sprendimus pagrindinė visų partinių ir sovietinių organizacijų užduotis turi susivesti į tai, kad tikrai išplėsti tarp organizuotų ir neorganizuotų gyventojų politinį darbą ir aprūpinti rinkimus į SSRS Aukščiausiąją Tarybą.

1945 metų gruodžio mėnesį savo aiškinamuosiuose raštuose mes ne kartą pažymėjome rimtus nepriskaičiavimus vykdant paruošiamuosius darbus rinkiminėse apylinkėse, kai kurios iš jų iki šio laiko liko neaprūpintos, o svarbiausiai – tikroviškai neišplėstas politinis darbas su rinkėjais.

Priešiški elementai ryšium su rinkimais sustiprino antisovietinę veiklą platinant tarp gyventojų įvairaus tipo provokacinius gandus, gąsdinimus; lipdo lapelius, o atskirais atvejais atvirai užpuola rinkimų balsavimo apylinkes, plėšia plakatus, portretus, išdaužo lango stiklus ir t.t.

PAVYZDŽIUI:

1946 m. sausio 7-ąją 5 valandą ryto nežinomi asmenys nuplėše išorinius paruošimus: lozungus, plakatus, portretus

ir vėliavas, Nr. 9 ir 13 rinkiminėse apylinkėse miesto pakraštyje /areštuotas sargas NEVIDAVSKAS/.

Š. m. gruodžio mėnesio antroje pusėje mėsos turgaus prekiautojai GRINCEVIČIUS ir ŠULČINSKAS platino tarp gyventojų antisovietinius lapelius su šūkiu nedalyvauti rinkimuose į SSRS Aukščiausiąją Tarybą /abu areštuoti/.

Geležinkelio darbuotojas JASAITIS pasakojo dviem moterims apie tai, kad banditai ruošiasi išleisti rinkimams dideli kiekį antisovietinių lapelių /sulaikytas/.

BRAUSKAITĖ, progimnazijos direktorė, 45 m. XII. 19 kalbėjo: "Greitai vis vien bus karas tarp rusų ir anglų, rusai nepasiliiks Lietuvoje, todėl neverta ruoštis rinkimams" /tiriama/.

PLEPŠČENYTĖ, mokytoja, pareiškė: "Jie nori vėl rinkimus įtaisyti, kaip ir 1940 metais. Apie tai visiems žinoma; netgi žino ir užsienyje. Šie rinkimai jau nuspręsti ir nėr ko mums balsuoti. Tegul rusai negalvoja, kad mes tokie kvailiai kaip jie. Vis vien rusai iš Lietuvos turi pasitraukti, jei ne geruoju, tai bloguoju. I Lietuvą at-eis anglai ir amerikiečiai ir tada bus gyvenimas" /Tiriama/.

DABKEVIČIENĖ Salomėja tarp namo gyventojų išsakė: "Greitai Lietuvoje Sovietų valdžios nebus, o todėl balsuoti už komunistus nereikia" /Tiriama/.

VOLTER, buv. tautininkų narys, i agento

pastebėjimą, kad kaltus, kurie žlugdo rinkimines apylinkes griežtai nubaus, atsakė: "Tokių kaltų mieste atsiras daug ir už bolševikus nebalsuos, ypač mūsų lietuviai" / Paimtas į ag. ištyrimą/.

Ryšium su tokia padėtim NKVD miesto skyrius su NKGB miesto skyriumi ir Kauno m. garnizonu karinėmis dalimis priimtos ryžtingos priemonės saugant rinkimines apylinkes.

Dėl priemonių priėmimo šalinant turimus nepriskaičiavimus paruošiamajame rinkimų į SSRS Aukščiausiąją Tarybą darbe mes informavome Lietuvos KP (b) miesto komitetą.

Vienu metu stiprinam agentūrinį darbą šalinant priešišką elementą, vykdantį antisovietinę veiklą.

(...)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 967, l. 258–260. Mašinraštis. Versata iš rusų kalbos.

14. LSSR MVD Kauno miesto skyriaus viršininko plk. N. Serebriakovo 1947 metų sausio 29 d. raštas LSSR MVD ministriui gen. mjr. J. Bartašiūnui apie padėti prieš rinkimus Kauno mieste

Visiškai slaptai

LIETUVOS SSR VIDAUS REIKALŲ MINISTRUI
GENEROLUI – MAJORUI
drg. BARTAŠIŪNUI

A I Š K I N A M A S I S R A Š T A S

MVD Kauno miesto skyriaus apie
nepriskaičiavimus rinkiminėse apylinkėse
ir neigiamas politines nuotaikas tarp
gyventojų ryšium su rinkimais į Lietuvos

SSR

Aukščiausiąją Tarybą

1947. I. 28 padėtis

Lietuvos KP/b/ miesto komitetas ir MVD
operdarbuotojų atliktas patikrinimas eilėje rinkiminių apylinkių nustatė masę rimtų
nepriskaičiavimų, ypač dideli netikslumai
rinkėjų sąrašuose.

Kai kuriose rinkiminėse apylinkėse praleisti ištisi kvartalai, gatvės, daug įrašyta į sąrašus žmonių, seniai išvykusiu iš Kauno m.

Rimti nepriskaičiavimai sąrašuose, o taip pat organizaciame propagandiniame-agitaciame darbe buvo nustatyti 18 rinkiminėje apygardoje, kur balotiruoja V.M.MOLTOVAS.

Rasta daug rinkėjų visose 18 apygardos apylinkėse, kurie nežinojo, už ką jie ir kur balsuos.

Šie faktai liudija apie aiškų nepatenkinamą agitatorių darbą, į tai miesto komitetas atkreipė dėmesį ir šie trūkumai šalinami.

Iš 57 apylinkių rinkiminių komisijų mes

turime 11, kurios yra miesto pakraščiuose, ryšium su tuo jas nuo š. m. I.27 pridengia MVD/ V dalinių ginkluota apsauga, kitos apylinkės bus pridengtos karinėmis dalimis nuo š. m. II.1.

Kas liečia milicininkus, tai mes juos naudojame kaip patrulius gatvėse, dažniausiai rinkiminių apylinkių dislokacijos rajoje.

Per agentūrą tesiame išaiškinimą atskirų asmenų, ypač priešiško elemento, antisovietinių pasisakymų, nukreiptų prieš rinkimus į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą, o būtent:

DIGNAITIS Kostas, Antano s., 1917 metų gimimo, lietuvis, be partinio, 8 gimnazijos klasių išsilavinimas, tarnavo vokiečių armijoje puskarininkiu, gyvena be prirašymo, buvo Irkutske, kur teismo buvo ištremtas.

Pokalbyje apie rinkimus mūsų šaltiniui pareiškė:

"Eiti balsuoti už banditus yra prapuolęs reikalas, todėl kad S. ir M. neduoda gyvenimo žmonėms. Kam man eiti balsuoti, aš geriau tą dieną prisigersiu, bet balsuoti vis vien neisiu...."

Š. m. I.14 DIGNAITIS, dalyvaujant šaltiniui, dainavo antisovietines dainas.

DIGNAITIS mūsų paimtas į aktyvų agentūrinį ištyrimą, apklausiamame liudininkus, pasitvirtinus areštuosime ir patrauksime baudžiamojon atsakomybę.

KLAVCAM, tarnavo vokiečių armijoje, gyvena Šančiuose, kuris mūsų šaltiniui pareiškė:

"Rinkimai į Aukščiausiąją Tarybą, tai tautos apgaulė, todėl kad kandidatai seniai jau paskirti. Aš nebalsuosiu, lauksiu valdžios pasikeitimo Lietuvoje..."

/Paimtas iš agentūrinių ištyrimų/.

BUDIONIS, gyvena Šančiuose, apie rinkimus pareiškė sekančiai:

"mažai kas balsuos, taip kaip balsavimas, tai apgaulė. Nėra nė vieno piliečio, kuris būtų patenkintas Sovietų valdžia Lietuvoje. Žalieji su lenkais įvykdys sukilių ir tada pamatysime, kas per rinkimai..."

/Paimtas iš agentūrinių ištyrimų/.

47.I.27 prie anonimiinių laiško 3-iojo poskyrio milicijos viršininkui buvo atsiusta paštu I egz. pogrindinio antiso vietinio laikraščio "LAISVĖS ŽVALGAS" 1947. I. 10, Nr. 1/40/. / Vertimas pridedamas/ (vertimas nepublikojamas – D.J.)

Vykdomos priemonės asmens, atsiuntusio anonimiinių laišką ir antisovietinių laikraštų, paieškai.

1947.I.21 DUDONIENĖ M. V., 1924 metų gimimo, lietuvė, niekur nedirba, nuplėšė eilę agitacinių lozungų gatvėje, tardymo byla baigta ir atiduota teismui.

Vykstant SSRS Vidaus reikalų ministro pavaduotojo š. m. I.16 direktyvą Nr. 009 apie rezultatus Jums pranešiu š. m. vasario 3.

PRIEDAS: Pagal tekstą. (*priedas nepublicuojamas – D.J.*)

MVD Kauno miesto skyriaus viršininkas
PULKININKAS /SEREBRIAKOV/
(parašas)

1947 metų sausio 29

Nr. 41/1/636

Kauno m.

Rezoliucija: Dėl panaudojimo ataskaitai iš Lietuvos KP(b) CK

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1007, l. 105–108. Mašinraštis. Versata iš rusų kalbos.

Dokumentas liudija apie iš anksto klastojamus rinkimus – netikslų rinkėjų sąrašų sudarymą, atskirų žmonių, supratusių, koks tai renginys, pasisakymus. Nors tokie pasisakymai grėsė rimtomis bausmėmis, tačiau žmonės siaurame ar platesniame susibūrime reikšdavo savo nuomonę.

15. LSSR MVD Kauno miesto skyriaus viršininko plk. N. Serebriakovo 1947 m. vasario 12 d. raštas LSSR MVD ministrui gen. mjr. J. Bartašiūnui apie rinkimus Kauno mieste

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 1

LIETUVOS SSR VIDAUS REIKALŲ MINISTRUI
GENEROLUI—MAJORUI

drg. BARTAŠIŪNUI

BENDRASIS AIŠKINAMASIS RAŠTAS

MVD Kauno miesto skyriaus apie rinkimus į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą

MVD Kauno miesto skyriaus darbas aprūpinant rinkimus į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą prasidėjo nuo šių metų sausio 1, pagal Jūsų 1947.1.14 patvirtintą planą.

Priešrinkiminiu periodu ir rinkimų metu per agentūrą išaiškinta eilė asmenų, išsaikančių antisovietines nuotaikas prieš rinkimus į LSSR Aukščiausiąją Tarybą; plakatų plėšymas ir t.t. Eilė asmenų už panasius antisovietinius veiksmus mūsų buvo areštuoti.

Š. m. sausio ir vasario mėnesiais pagal OBB liniją areštuoti kontrrevoliucinių nacionalistų ir banditinio pogrindžio dalyviai – 23 žmonės, apie tai smulkiai išdėstyta jums nusiųstuose aiškinamuose raštuce 1947.1.20 Nr. 41/1/412, š. m. 1.29 41/1/636 ir šių metų 2.8 41/1/1015.

Per visą periodą buvo aptikta ir nuimta mieste priklijuotų 18 antisovietinių lapelių, kurių turinys nukreiptas prieš rinkimus į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą.

Visos rinkiminės apylinkės ir apygardos komisijos saugotos MVD kariuomenės ir daugiausiai MVD ir Milicijos. Mieste vykdytas milicijos, iš dalies milicijos mokyklos kur-

santų, o taip pat Sovietinės armijos dalių patruliaivimas.

Tarnyboje, saugant rinkimų apylinkes ir palaikant viešąją tvarką mieste, buvo užimti visi MVD miesto skyriaus darbuotojai ir Milicija. Tarnybą vykdė dažniausiai gerai.

Priešrinkiminiu periodu ir rinkimų dieną Kauno m. jokių įvykių ir ekscesų nebuvo.

Balsavime dalyvavo - 99,3%

Balsavimo už komunistų ir nepartinių bloką rezultatai sekantys:

Už draugą MOLOTOVĄ V.M.	balsavo už	- 99,9%
Už draugą GEDVILĄ	-,-,-	- 98,3%
Už draugą MISĒNĄ	-,-,-	- 98,24%
Už draugą TEREŠINĄ	-,-,-	- 98,1%
Už draugą KRASAUSKĄ	-,-,-	- 98,8%
Už draugą MAJAUSKAITĘ	-,-,-	- 99,89%
Už draugą AZARSKICH	-,-,-	- 97,5%
Už draugą JANUŠAUSKAITĘ	-,-,-	- 98,4%
Už draugą KILBAUSKĄ	-,-,-	- 88,35%
Už draugą GAVDANK	-,-,-	- 96,5%
Už draugą TARNAUSKĄ	-,-,-	- 93,3%
Už draugą GRIBAUSKĄ	-,-,-	- 95%

MVD KAUNO Miesto SKYRIAUS VIRŠININKAS

PULKININKAS /SEREBRIAKOV/

(parašas)

2 egz.

Pirmas pagal adresatą

Antras į bylą

1947 metų vasario "12"

*LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1007, l.103–104. Mašinraštis.
Versta iš rusų kalbos.*

Dokumentas atspindi oficialų sovietų valdžios požiūri į rinkimus ir jų rezultatus, tačiau visiškai prieštarauja prieš tai publikuotam dokumentui. MVD saugomuose rinkimuose neva dalyvavo per 99 proc. rinkėjų. Tai visiškai ne realu. Tokiems skaičiams nereikia net komentarių. Nors mieste valdžia turėjo daugiau galimybių suvaryti žmones į rinkimus, bet tokio rezultato pasiekti nebuvo įmanoma.

Į tai galima pažvelgti tik ironiškai. Reikėtų pastebėti rinkimų rezultatų išdėstymą. Kaip oficialiai privalėjo būti, daugiausiai balsų surinko V. Molotovas (nė karto Kau ne nebuvęs asmuo), toliau pagal balsavusiųjų skaičių (procentais) sugrupuota tariamoji „darbo liaudis“.

SMERŠ siautėjimai

**16. LSSR NKGB komisaro A. Guzevičiaus 1944 m.
rugsėjo mėnesio raštas SSRS NKVD komisaro pavaduo-
tojui I. Serovui apie SMERŠ atliktus areštus**

Visiškai slaptai

SSR SĄJUNGOS VIDAUS REIKALŲ
LIAUDIES KOMISARO PAV.
VALSTYBĖS SAUGUMO 2 RANGO KOMISARUI

Draugui SEROVUI

Paskutiniu metu Lietuvos SSR teritori-
joje, daugiausiai Kauno m., 3-iojo Balta-
rusijos fronto "Smerš" kontržvalgybos dar-
buotojai, be išankstinio patikrinimo mūsų
įskaitoje ir be kokio nors kontakto su mu-
mis, areštavo visą eilę asmenų, kurių dau-
guma po kelių dienų išlaisvinta, bet dalis
iki šiol lieka areštuoti dėl nežinomų prie-
žasčių. Areštai vykdyti atskirų "Smerš" sky-
rių ir poskyrių, dažnai netiksliai. Pavyz-
džiui "Smerš" organų buvo areštuota Vals-
tybės ypatingosios komisijos vokiškųjų gro-
bikų žiaurumams ištirti narė BORTKEVIČIENĖ
Felicia, 1873 metų gimimo, ilgą laiką buv.
liaudininkų (narodnikų) partijos Centri-
nio organo "Lietuvos žinios" redaktorė.

Areštuotas Vilniaus universiteto pro-

fesorius PETKEVIČIUS Tadas Justinovič, o taip pat muzikos profesorius GRUODIS Juozas Balevič, 1884 metų gimimo, buvęs valsstybinės mokyklos direktorius, areštuoti taip pat mūsų tiriamieji: KOLESNIKOVA, LEGAČINSKAS, BALATAVIIČIUS, ANDRIUŠKEVIČIUS, KONDROTAS ir NEFIODOVAS.

Taip pat buvo areštuoti mūsų agentai "Donbas" ir "Dubrovskij", prie to "Dubrovskij" bute buvo atlikta vieša krata, trukusi keilią valandas.

Pranešu šiuos faktus, prašau Jūsų atitinkamo poveikio "Smerš" kontržvalgybos organams dėl turimų trūkumų darbe pašalinimo.

Lietuvos SSR NKGB supažindino su šiaisiais faktais 3-iojo Baltarusijos fronto "Smerš" kontržvalgybos viršininką generolą leitenantą drg. ZELENINĄ.

Pranešu dėl duomenų ir prašau Jūsų atitinkamo poveikio. (*Dokumente paskutinis sakinys nubrauktas – D.J.*)

LIETUVOS SSR VALSTYBĖS SAUGUMO
LIAUDIES KOMISARAS
VALSTYBĖS LIAUDIES KOMISARAS
(GUZEVICIUS)

1944 m. rugsėjo „_“

Nr. —

Vilniaus m.

LYA, f. K-1, ap. 10, b. 8, l. 52. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Publikojamas dokumentas liudija apie nekontroliuojamus SMERŠ areštus. Šis padalinys nepaklusno jokiems vietiniams organams ir veikė be jokių suvaržymų. Vietiniai saugumo organai ne tiek smerkė vykdomus areštus, kiek varžėsi su SMERŠ, kurie pirmieji suims numatytaus asmenis.

17. LSSR NKVD 1944 m. gruodžio 26 d. raštas apie įvairių sovietinio saugumo organų vykdomus areštus Kauno mieste ir apskrityje 1944 m.

Iš Raštas pagal VČ

SSRS VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES KOMISARO
PAVADUOTOJUI

VALSTYBĖS SAUGUMO 2 RANGO KOMISARUI
drg. KRUGLOVUI

LIETUVOS SSR VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES
KOMISARUI

VALSTYBĖS SAUGUMO KOMISARUI
drg. BARTAŠIŪNUI

Pranešu, kad 44.12.24 3-iojo Baltarusijos fronto SSRS NKGB transporto skyriaus operatyvinių darbuotojų grupė iš 9 žmonių, vadovaujami SSRS NKGB 3 valdybos skyriaus viršininko pavaduotojo valstybės saugumo pulkininko SMIRNOV ir 3-iojo Baltarusijos fronto SSRS NKGB transporto skyriaus viršininko pavaduotojo valstybės saugumo papulkininkio BAŽANOV, išvažiauvo į Pagirių k. (14 kilometrų nuo Kauno m.),

į Kauno apskrities Garliavos valsčių, areštuoti šio kaimo gyventoją Alfonsą ARLAUSKĄ.

ARLAUSKO atžvilgiu Transporto skyrius turi areštuotųjų parodymus, išaiškinančius priklausymą pogrindinei organizacijai LLA ir kad pas jį neva saugoma rašomoji mašinėlė ir rotatorius, kuriuos jis naudoja antisovietinių lapelių spausdinimui.

Atlikus kratą ARLAUSKO name, mašinėlė ir rotatorius neaptikti, o jis pats yra nelegalioje padėtyje.

Drg. Drg. SMIRNOV IR BAŽANOV sulaikė ARLAUSKO tėvą ir jo kaimyną MITSKΥ.

17.00 sodinant sulaikytąjį į automašinę, opergrupė buvo apšaudyta iš kulkosvaidžių iš miško.

Apšaudymo rezultate buvo užmuštas valstybės saugumo papulkininkis BAŽANOV Aleksandr Ivanovič ir lengvai sužeistas vienas kovotojas. Po to drg. SMIRNOV mobilizavęs 20 kovotojų iš dislokuotos netoli kaimo karinės dalies, kurių jégomis organizuota miško masyvo pakraščio šukavimas, tačiau šis šukavimas nedavė rezultatų.

Šiandien 44.12.25 drg. SMIRNOV, dalyvaujant karinės atstatymo valdybos kovotojams iš 160 žmonių, atliko pakartotinį miškų masyvų šukavimą Pagirių k. rajone, tačiau ir tai jokių rezultatų nedavė.

Apie transporto skyriaus vykdomą operaciją ir šukavimą nebuvo informuotas NKVD ir NKGB miesto skyrius. Ryšium su tuo, laikau

reikalingą pranešti Jums, kad areštus ir operacijas Kauno m. ir Kauno apskrityje vykdo labai daug organų. Prie to, niekas iš jų nesuderina savo veiksmų su NKVD—NKGB miesto skyriaus, dar be to neinformuoja apie tai.

Pagal toli ne pilnus duomenis, areštus ir įvairaus tipo operacijas vykdo:

3-iojo Baltarusijos fronto "SMERŠ" kontržvalgybos valdyba.

"SMERŠ" kontržvalgybos skyriai prie 3-iojo BF.

Pasiensio apygardos "SMERŠ" kontržvalgybos skyrius.

202-ojo Atsargos pulko "SMERŠ" kontržvalgybos skyrius.

3-iojo Baltarusijos fronto "SMERŠ" NKGB transporto skyrius.

SSRS NKGB Lietuvos geležinkelio transporto skyriaus transporto poskyris.

1-ojo ir 2-ojo Pabaltijo fronto "SMERŠ" kontržvalgybos valdybos ir skyriai.

1-osios ir 3-iosios Oro armijos "SMERŠ" kontržvalgybos valdybos ir joms pavaldžios kontržvalgybos.

3-iojo Baltarusijos fronto užnugario apsaugos kariuomenės žvalgybos skyrius.

SSRS NKGB vandens skyrius.

27 ir 28 karo belaisvių stovyklų oper. čekistiniai skyriai.

Taip visi šie organai areštuoja ir sulaiko civilius gyventojus, lydimus kratų ir gaudymų. Vietinės partinės—sovietinės

organizacijos dažnai kreipiasi į NKVD—NKGB miesto skyrius su klausimu apie įvykdytus kai kurių asmenų iš darbininkų ir inteligenčios tarpo įvykdytus areštus.

Pavyzdžiui, kelios dienos atgal Kauno m. "MAISTO" fabrike per vieną naktį areštuota 20 žmonių – darbininkų. Ryšium su tuo į mane kreipėsi drg. PALECKIS su klausimu "kas ir už ką areštavo šiuos žmones?", tačiau visi mano bandymai nustatyti, kas areštavo šiuos darbininkus, išsiaiškinti nepavyko.

Dvi dienos atgal, neaišku, kieno buvo areštuota 20 Kauno universiteto studentų. Mūsų aktyviai ieškomas vienas iš nacionalistinio pogrindžio dalyvių vadovų RAKAUSKAS. Šiandien aš visiškai atsitiktinai sužinojau, kad jį areštavo 3-iojo Baltarusijos fronto NKGB skyrius.

Visa tai neabejotinai įneša netvarką į operatyvinio darbo organizavimą; būdinga prie to pažymeti, kad paskutiniu metu daugelis Kauno m. gyventojų pereina į nelegalią padėtį.

Visiems NKVD—NKGB organams, esantiems Kauno m. ir Kauno apskrityje, aš kategoriškai uždraudžiau vykdyti areštus ir operacijas be NKVD ir NKGB miesto skyriaus suderinimo; pagal "SMERŠ" liniją kalbésiu su generolu leitenantu drg. ZELENINYM.

Pasirašė RADIONOV

Perdavė OGNEV

Priėmė GOLDŠTEIN

44. 12. 26 5.00.

Rezoliucija: Drg. Gusevui. Parašyti vi-
siem šiem organams laišką, kad jie suderin-
tų operacijas su vietiniais NKVD—NKGB or-
ganais. XII. 28 (parašas)

Rezoliucija: Į Kauno apskrities lit. bylą
(Vienna neįskaitoma rezoliucija — D.J.)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 964, l. 216–217. Mašinraštis. Vers-
ta iš rusų kalbos.

Dokumentas įrodo, jog areštus vienu metu vykdė per 11 saugumo padalinių, ypač siautėjo SMERŠ skyriai ir po-
skyriai.

Dokumente minimas Arlauskas, kurį ketinta suimti, buvo Geležinio Vilko rinktinės vadas Alfonsas Arlaus-
kas, žuvęs 1945 vasario 26 d., vienas pirmujų partizani-
nio judėjimo organizatorių Kauno ir Marijampolės ap-
skrityse. Nepavykus jo suimti, buvo suimtas jo tėvas ir
kaimynas.

**18. LSSR NKGB Kauno miesto skyriaus viršinin-
ko pplk. V. Voroncovo 1945 m. kovo 6 d. spec. prane-
šimas LSSR NKGB komisarui A. Guzevičiui apie
SMERŠ siautėjimus Kaune**

VISIŠKAI SLAPTAI
TIKTAI ASMENIŠKAI

LSSR VALSTYBĖS SAUGUMO
LIAUDIES KOMISARUI
VALSTYBĖS SAUGUMO KOMISARUI
draugui GUZEVIČIUI

S P E C P R A N E Š I M A S

Apie "Smerš" organų masinius lietuvių išvežimus iš Kauno m. ir jo apylinkių į lagierius

1945 metų sausio ir vasario mėnesiais iš vietinių organizacijų pradėjo sklisti gandai apie kažkokiu tai organų vykdomas masines operacijas Kauno m., tame tarpe minėta apie 20 studentų areštą ir mašina išvežtus 18-20 darbininkų iš "Maisto" kombinato.

Vasario 15-17 Kauno garnizono kontržvalgybos "Smerš" skyriaus viršininkas pagal VČ iš mano kabineto pranešinėjo "Smerš" vyr. valdybos virš. ABAKUMOVUI apie kelių mašinų su areštuotaisiais išsiuntimą, prie to iš jo pokalbio telefonu aš išgirdau skaičių "500", neva jau anksčiau išsiųstų areštuočiai ar Kauno garnizono "Smerš" sulaikytųjų.

1945 metų vasario 18 mano buvo gauta 2 medinės lentelės, apsuktos 3 rašteliais ir 5 rublių vertės popierine pinigine kupiūra, surištas špagatu, rastos už tilto apie Kauno m. (pridedama) (rašteliai nepublicuojami – D.J.)

Iš šių raštelių matosi, kad visa eilė lietuvių buvo sulaikyta Kauno m. ir vasario 8 nusiųsti į Instenburgą (Rytų Prūsija), iš kur vasario 15-16 juos "išvežė į Sibirą".

Rašteliuose išvardijamos lietuvių pavardės su antisovietiniu šūkiu plačiai tarp lietuvių publikuoti duomenis apie

rašteliuose išvardytų asmenų išvežimą į Sibirą.

1945 m. vasario 20 pokalbyje su Kauno garnizono "Smerš" darbuotoju ONEGINU aš nustaciau: Kauno m., jo apylinkėse ir Marijampolės m. "Smerš" organai vykdo lietuvių sulaikymus be prokuroro sankcijos ir be patikrinimo teritorinių organų įskaitoje, prie to sulaikytieji sodinami į specialiai į Kauno m. iš Instenburgo m. atsiųstas mašinas ir siunčiami į Rytų Prūsiją, iš kur sodinami į vagonus ir siunčiami į SSRS NKVD lagerį Kalinino m.

Su tikslu patikrinti šiuos duomenis, aš padariau užklausimą į Kauno garnizono "Smerš" kontržvalgybos skyrių dėl raštelyje (aptikto už tilto) išvardintų asmenų pavardžių patikrinimo ir kovo 5 gavau atsakymą, kad šie žmonės 1945 metų vasario mėnesį garnizono "Smerš" kontržvalgybos skyriaus suimti. (*Atsakymas pridedamas*). (*Atsakymas nepublikuojamas – D.J.*)

Turint omenyje, kad teritoriniuose organuose nėra aukštesnių instancijų įgaliojimų dėl lietuvių arešto be prokuroro sankcijos ir jų nusiuntimo kokiui nors kriminalui į SSRS NKVD lagerį, aš manau, kad šiuo atveju turima kažkokia stambi savivalė ir piktnaudžiavimas iš "Smerš" organų pusės, nes kitu atveju valstybės sau-gumo teritoriniai organai turi būti vykdomy masinių operacijų kurse jų aptar-

naujamose teritorijose.

Be to, "Smerš" organai, nebūdami pilnai orientyruoti apie kontrrevoliucinio pogrin-džio veiklą Lietuvos SSR, gali padaryti daug didelių politinių klaidų su pasekmėmis, kurias teritoriniams organams bus labai sunku sutvarkyti.

PRIEDAS - pagal tekstą (*nepublikojamas* - D.J.)

LIET.SSR NKGB KAUNO MIESTO SKYRIAUS
VIRŠININKAS VALSTYBĖS SAUGUMO
PAPULKININKIS (VORONCOV)

(parašas)

1945 metų kovo "6"

Kauno m.

Rezoliucija: Zenikinui. Saugoti pake-te, Kauno stebėjimo byloje 17/V.
(*Viena rezoliucija neįskaitoma.*)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 989, l. 303–304. Mašinraštis. Vers-ta iš rusų kalbos.

Tai dar vienas dokumentas, liudijantis SMERŠ savivalę.

Lietuvos partizanai Kaune ir sovietinio saugumo veikla prieš juos

Partizanų atsišaukimai ir kiti dokumentai

19. LSSR NKGB Kauno miesto skyriaus viršininko plk. V. Voroncovo 1945 m. raštas LSSR NKGB komisarui A. Guzevičiui

Perduota per VČ
Visiškai slaptai

LIETUVOS SSR NKGB
VALSTYBĖS SAUGUMO KOMISARUI
drg. GUZEVIČIUI

Š. m. gegužės 31 Kauno m. Šančių rajone netoli liejyklos fabriko, aptiktas lapelis tokio turinio:

LIETUVIAI,

kova tarp barbarų baigési. Tik tikram lietuviui mažai džiaugsmo. Mums lietuviams dar prisieis paaukoti daug aukų ant tévynės altoriaus, kol mes nepasieksime nepriklausomos demokratinės Lietuvos. Nepasiduosime raudonųjų banditų platinamiems gandams, sutvirtinsim savo morale, tik pasitikéjimas savimi atneš mums laisvę.

Lietuva buvo ir bus, tik kantrybės ir sulaucksime tikrojo lietiviškojo džiaugsmo. Raudonieji plėšikai čia nešeimininkaus.

Artėja lemtingas momentas ir mūsų tautą ištiks kitas likimas. Lauksim tik signalo ir tada – visi už ginklo. Tegul grįžta jie į savo prisikentėjusią motinėlę Rusiją.

Dabar atėjo valanda visoms srovėms eiti vienu keliu ir parodyti tautinę vienybę.

Saugokitės išdavikų ir provokatorių, tau-tai reikės visų jėgų. Svarbu, kad jie dabar karo metu nesutirptų, neišsivaikščiotų.

Lietuvi, laisvės varpas šaukia į kovą. Drąsa, ištvermė ir meilė tėvynei tegul vadovauja mums.

Tegyvuoja nepriklausoma Lietuva.

Žalias Velnias

Lapelio tekstas išspausdintas rašomąja mašinėle ant ketvirtinio languoto popieriaus.

Kaip Jums anksčiau pranešta, šiame rajoje š. m. V.19 buvo aptiktas lapelis taip pat su "Žalio Velnio" parašu. Bet kito šriftu rašomąja mašinėle.

Vykdom tyrimą.

VORONCOV

perdavé ats. budétojas PERKULINOV
priémé ats. budétojas MEŠČIORSKIJ

45 m. VI. 2 10.40.

Rezoliucija: drg. Zeniakin

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 989, l. 243. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

20. Didžiosios Kovos apygardos partizanų atsišaukimas, rastas Kauno mieste

BROLIAI IR SESERYS
LIETUVIAI!

Bolševikinė okupacinė valdžia Lietuvoje pradėjo rinkti "dékingumo" parašus bodeliui STALINUI už išvadavimą "su prašymu ir toliau laikyti globoje".

LIETUVIAI, nepasiduokit bolševikiškai propagandai!

Nepasirašykite, kas myli Lietuvą! Vyki te lauk apgavikus!

Išlaisvinimo valanda arti!

Būkite budrūs !

Tas nevertas laisvės, kas jos negina !
"Žalias velnias"

D K R vadas

Tikra: Vertė (PERELYTĖ)
(parašas)

45 metų VII.16

Šis lapelis buvo rastas 1945 m. liepos 15 d. Žaliakalnyje. Jo autorystė priklauso Didžiosios Kovos apygardos partizanams, kuriems vadovavo Jonas Misiūnas-Žalias Velnias.

21. Algimanto apygardos partizanų 1945 m. lapkričio 1 d. įsakymas dėl rinktinės kūrimo Kauno mieste

Vertimas iš lietuvių kalbos

Kauno miestas
1945 metų lapkričio 1 d.
"Algimanto" apygarda

ĮSAKYMAS Nr. 1

Kauno m. sudaro Rinktinę Apygardos teisėmis

Kauno apskrityje veikiantys būriai tiesiogiai paklūsta Kauno Rinktinei.

Naujų būrių vadų vietas įsakau užimti pagal vyresnį karinį laipsnį.

Būrių skaičius ir vieta nenustatoma, bet geriau prisilaikyti apskrities ribų ir vengti susiskaldymo į mažus būrius.

Būrių buvimo vietą nustato pats būrio vadas, turėdamas omenyje vietą, padėti ir pavojingumą.

Artimiausiu metu būrių vadai užmezga ryšį su rinktine ir praneš būrių vadų slapyvardžius, būrių pavadinimus, apytikslę vietą ir apytikslį žmonių skaičių.

Tolesnius įsakymus ir nurodymus duosi tuomet, kada bus galutinai užmegztas ryšys.

Ši įsakymą įsakau paskelbti pavaldžiomis dalims (vadams skubiai vykdyti ir laikyti paslaptyje).

Laikinai vykdantis rinktinės
Vado pareigas:
Adjutantas /STRAZDAS/

Išvertė iš lietuvių: /NKGB Kauno m. sky-
riaus operigaliotinis
j.leitenantas /Bieliauskas/
(parašas)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1001, l. 45. Mašinraštis. Versta iš
rusų kalbos.

22. Algimanto apygardos partizanų įsakymas dėl rinktinės kūrimo Kauno mieste

Kaunas, 1945 m. lapkričio mén. 1 d.
Algimanto Apygarda

Įsakymas Nr.1

Pagal vyriausiojo štabo Viršininko pa-
rėdymą, Kauno, Raseinių ir Kėdainių apskritys
jeina į Algimanto apygardos sudėtį.

Kauno miestas sudaro rinktinę apygardos
teisėmis.

Kauno apskrityje veikiantieji būriai tie-
sioginiai priklauso Kauno Rinktinei.

Raseinių ir Kėdainių apskrityse vei-
kiantiems daliniams įsakau sudaryti at-
skiras rinktines.

Rinkinių vadų vietas įsakau užimti pa-
gal karinio laipsnio vyresniškumą /pri-
miant dėmesin sugebėjimus/.

Rinktinių skaičius ir vietas nenustatomos, bet patariama prisilaikyti savo apskričių ir vengti skaldymosi į mažesnes rinktines.

Rinktinės vietoves nustato pats rinktinės vadas, turėdamas galvoje vietovę, aplinkybes ir pavoju.

Rinktinėje būrių skaičius ir vietovės nenustatomos.

Kuo artimiausiu laiku būrių vadai sudaro ryšį su atitinkamomis rinktinėmis, pranešdami būrių vadų slapyvardes, apytikrių žmonių skaičių.

Rinktinių vadai sudaro ryšį su apygarados vadu, pranešdami rinktinės pavadinimą, rinktinės vado slapyvardę, apytikrę vietovę, rinktinei priklausančių būrių skaičių ir apytikrių žmonių skaičių.

Tolimesnius įsakymus bei nurodymus duosiu, kai bus sudarytas galutinis ryšys.

Šį įsakymą įsakau paskelbti priklausantiems daliniams, kuo griežčiausiai vykdyti ir laikyti paslaptyje.

Laikinai einančios rinktinės Vado pareigas
Adjutantas Strazdas (parašas)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1000, l. 14-1. Mašinraštis.

1945 rudenį suorganizuota Lietuvos išlaisvinimo taryba nutarė įkurti rinktinę Kauno mieste ir siekti suvienyti partizaninį judėjimą, koordinuoti, veiklą. Bet tų pačių metų rudenį daugelis rinktinės narių buvo su-

Algimanto apygardos antspaudas

sekti, suimti bei nuteisti kalėti.

Slapyvardžiu Strazdas pasirašė Alfonsas Kryžavičius (1915–1947). Jis kartu su Juozu Danskevičiumi, Antanu Gedvila, Zigmui Matusevičiumi nuteisti kalėti po 20 metų. Kiti bendrabyliai nuteisti kalėti trumpesnį laiką. A. Kryžavičius žuvo lageryje.

23. Partizanų įsakymas dėl rinkimų, rastas Kauno mieste ant namo tvoros

Versta iš lietuvių kalbos

Į S A K Y M A S

Lietuvių partizanų štabo "N" būrio
visiems gyventojams

Nr. 36

/Apie okupantų rinkimų organizavimą Lietuvoje 1947 metų vasario 9/

Lietuvos okupantai, t.y. bolševikai, paskelbė, kad 47. II. 9 bus rinkimai į "LTSR Aukščiausiąją Tarybą". Lietuvių tauta negali sutiki, kad okupantai, jėga okupavę mūsų šalį, čia galėtų daryti įvairius rinkimus. Kol mūsų šalyje yra svetima kariuomenė, policija ir administracija, – jokių laisvų rinkimų negali būti. Bolševikinė valdžia Lietuvoje yra neteisėta, jos veikla lietuvių tautai yra nepalanki.

Praeiti rinkimai /46. II. 10/ parodė, kad bolševikai visus rinkimų duomenis padirbo. Okupantai dar kartą ruošiasi organizuoti neteisėtus rinkimus ir paskelbtį pasauliui "mūsų tautos valią".

Kokie rinkimai dabar prieš mūsų akis, mes jau matome iš paskelbtų rinkimų nuostatų.

Kandidatus į deputatus siūlyti ir rinkimų komisijas sudaryti turi teisę tik komunistų partija ir jai priklausančios organizacijos. O rinkti valdžią lietuviams gali atvykti didelis kiekis rusų, baškirų, kalmukų ir kitų azijatų, todėl kad 9-asis straipsnis sako: "Sąjunginių respublikų piliečiai turi pilną teisę Lietuvos TSR teritorijoje balsuoti, rinkti ir būti išrinkti į Liet. TSR Aukščiausiąją Tarybą vienodomis teisėmis su Liet. SSR piliečiais". Pasaulyje tokiu rinkimų dar nebuvo. Melas ir apgaulė – tai prigimtinis bolševikų dalykas, o mes lietuviai turime, kiek galime, priešintis, kad netaptume bolševikinės

propagandos instrumentu, kuri apgaudinėja kitas šalis.

Visos tautos vardu lietuvių partizanai pareiškia protestą prieš okupantų organizuojamą rinkimų komediją. Protestuoja prieš lietuvių tautos apgaulę ir protestuoja prieš terorą ir grasinimus, kuriuos naudoja okupantai šių rinkimų laiku.

Lietuvių partizanai šiuo momentu tik vieni, kurie saugo ir vykdo lietuvių tautos valią ir vykdys pačias griežčiausias priemones, kas pabandyti apgaudinėti lietuvių tautos valią.

Nutraukt visus priešų planus. Lietuvių partizanų "N" būrio šstabas kviečia visus lietuvius į vienybę ir įsako:

1 / Nedalyvauti priešrinkiminiam darbe /nesudarinėti sąrašu/.

2 /Neagituoti – nei žodžiu ir ne kitaip, kad balsuotų.

3 /Neiti į rinkimų mitingus.

4 /Nedalyvauti rinkimų komisijose.

5 N e b a l s u o t i !

Kas neklausys šio įsakymo, bus atiduotas partizanų karo lauko teismui, o jo nuosprendžius mes įvykdysime.

LIETUVIŲ PARTIZANŲ "N" BŪRIO ŠTABAS

Išvertė: MVD Kauno m. skyriaus OBB vertėjas

(Parašas) /BARTKEVIČIUS/

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1007, l. 86–86 II pusė. Mašinraščis. Versta iš rusų kalbos.

Šis dokumentas į rinkimus leidžia pažvelgti iš Lietuvos partizanų pusės. Partizanai, laikydami rinkimus neteisėtais, nuolat ragino jiems priešintis, boikotuoti sovietų valdžios surežisutus rinkimų renginius ir patį balsavimą.

Šis dokumentas yra išleistas šiai akcijai skirtame atviraknyje, kurioje buvo nurodymas, kad jis bus užtardytas, kol tiks paskelbtas partizanų kongresas. Šiame akcijoje minima, kad partizanų kongresas tiks vykdyti išskirtinį balsavimą, kuriam bus gautos teisės, kaip išteklis. Tarp akcijos dalyvių, išskirto paskelbtuose partizanų kongreso teisėse, išskirtinis balsavimas, kuris bus vykdytas dėl dalyvaujantys partizanai, bus naudotas, kai balsuoti, kai balsuoti. Minima, kad bus gauti paskelbtas partizanų kongresas.

Partizanai minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui.

Partizanai minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui. Minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui. Minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui. Minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui. Minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui. Minima, kad buvo naudojama kongreso teisėmis, kai balsavimą buvo skirto partizanų kongresui.

Sovietinio saugumo kova prieš partizanus

24. LSSR NKVD Kauno miesto viršininko N. Serebiakovo 1945 m. rugsėjo 4 d. specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J. Bartašiūnui apie suimtus partizanus Kauno apylinkėse

Visiškai slaptai

LSSR VIDAUS REIKALŲ LIAUDIES KOMISARUI
GENEROLUI MAJORUI
drg. BARTAŠIŪNUI

Vilniaus m.

S P E C P R A N E Š I M A S

Agentūrinės medžiagos realizacijos rezultate 1945 rugsėjo 4 Kauno miesto teritorijoje, 9–10 fortų rajone, NKVD Kauno miesto skyrius likvidavo ginkluotą banditinę grupę iš 7 žmonių:

1. MICHALKEVIČIUS Pranas Antanas, 1905 metų gimimo, kilęs iš Rokiškio apskrities, lietuvis, SSRS pilietis, nepartiniškas, raštingas, vedęs, Kauno apskrities Lapių valsčiaus Lipkuvos k. gyventojas;

2. BOSAS Vytautas Stasys, 1929 metų gimimo, kilęs iš Kauno Šančių, Vėjo g. 41, lietuvis, SSRS pilietis, nepartiniškas, raštingas, viengungis, niekur nedirba,

Kauno m. Vėjo gatvėje 41 gyventojas;

3.GILEVIČIUS Alfredas Leonas, 1929 metų
gimimo, kilęs iš Kauno m., lietuvis, SSRS
pilietas, nepartiniškas, be pastovaus užsiė-
mimo, viengungis, Kauno m. Vilijampolės Py-
limo gatvėje Nr.9 gyventojas;

4.MICHALKEVIČIUS Bronius, Petro sūnus,
1929 metų gimimo, kilęs iš Rokiškio apskri-
ties, lietuvis, SSRS pilietas, nepartiniškas,
be pastovaus užsiėmimo, Kauno apskrities
Linkuvos k. gyventojas;

5.STRUMILA Bronius, Petro sūnus, 1927
metų gimimo, kilęs iš Kauno m., lietuvis,
SSRS pilietas, viengungis, nepartiniškas, be
pastovaus užsiėmimo, raštingas, Kauno ap-
skrities Maironių k. gyventojas;

6.ŽOLNIKA Petras Filypas, 1910 metų gi-
mimo, kilęs iš Omsko sritys, rusas, SSRS
pilietas, nepartiniškas, raštingas, viengun-
gis, be pastovaus užsiėmimo, Kauno m. Gar-
dino gatvėje 52–2 gyventojas;

7.STRUMILA Petras Petras, 1923 metų gi-
mimo, kilęs iš Kauno m., lietuvis, SSRS pi-
lietas, nepartiniškas, raštingas, be pasto-
vaus užsiėmimo, Kauno apskrities Maironių
k. gyventojas;

Sulaikant banditus paimta: šautuvų – 3,
koviniai šoviniai, kinžalai ir bunkeryje,
kur slėpėsi, daug priplėšto turto. Sulai-
kant nesipriešino.

Išankstiniu tyrimu nustatyta:

1945 sausio mėn. STRUMILA Petras dezer-
tyravo iš Raudonosios Armijos ir išstojo į

vieną iš gaujų, veikiančių Kauno apskričies teritorijoje.

Š. m. balandžio mėnesį STRUMILA laisvanoiškai atvyko į NKVD organus, bet ginklo neatidavė. Gavęs dokumentą apie legalizavimą, 1945 metų birželio mėnesį Kauno mieste STRUMILA organizavo gaują iš aukšciau išvardytų asmenų, apsiginklavo ir prisdengiant NKVD darbuotojais, pradėjo plėšikauti turtą iš taikios darbo valstietijos Kauno m. apylinkėse.

Vykdydama plėšimus gauja terorizavo gyventojus ir prie mažiausio pasipriešinimo imdavo ginklą ir primušdavo piliečius.

Vien tik per 1945 metų rugpjūčio mén. gauja įvykdė tris stambius apiplėšimus bendra priplėšimo kaina 100.000 rublių.

Dalis priplėšto turto mūsų paimta ir grąžinta nukentėjusiems.

Pagal turimus dar nepatvirtintus duomenis matosi, kad minėta gauja vykdė plėšimus su tikslu paruošti banditams žiemai rūbus.

Tyrimą vykdom dėl atskleidimo jų priklausymo didesnėms, stambesnėms bandiniėms formuotėms ir kontrrevoliuciniam pogrindžiui. Aiškinamės kitus dalyvius.

NKVD KAUNO Miesto SKYRIAUS VIRŠININKAS
PAPULKININKIS /SEREBRIAKOV/

(parašas)

NKVD KAUNO Miesto SKYRIAUS OBB VIRŠ.
J.LEITENANTAS /LOSEV/

(parašas)

1945 rugsėjo "4"
Nr. 41/2322
Kauno m.

Rezoliucija: drg. Sokolovui (parašas ne-
įskaitomas).

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 967, l. 40–42. Mašinraštis. Versta
iš rusų kalbos.

25. LSSR NKVD Kauno miesto viršininko N. Se- rebriakovo 1945 m. spalio 31 d. ataskaita apie parti- zanų teismą Kaune

(...)

1945 spalio 28 Kauno m. Profsąjungų na-
muose buvo organizuotas parodomasis teismo
procesas.

Kaltinamuosius teisė NKVD Lietuvos apy-
gardos karinio tribunolo išvažiuojamoji se-
sija pirmininkaujant justicijos kapitonui
drg. LEBEDEVUI.

Parodomajame procese dalyvavo iš pilie-
čių maždaug 500–600 žmonių.

Procesas praéjo pakankamai aktyviai ir
tęsési šešias valandas, dalyvaujantys klausé
bylą su dideliu dëmesiu.

Kaltinamuosius Karinis tribunolas nu-
teisė:

1. STRUMILĄ Petrą – sušaudyti.
2. STRUMILĄ Bronių ir
3. SLAPŠĮ Petrą po 15 metų katorginių darbų
kiekvieną.

15 Po proceso iš karto buvo organizuoti pasisakymai: VLKJS miesto komiteto atstovo ir vieno iš legalizavusiųjų, buv. dezertyro iš Raudonosios Armijos, GRAJAUSKO Igno, Antano sūnaus, 1916 metų gimimo, legalizuojantis atidavusį šautuvą ir 60 kovinių šovinių prie jo.

GRAJAUSKAS kalbėdamas pasakojo susirinkusiems, kaip jis slėpėsi apkvailintas vokiškai-lietuviškų nacionalistų propagandos, kad legalizuojantis atidavė ginklą ir dabar įsidarbino ir laisvai gyvena namie.

NKVD KAUNO MIESTO SKYRIAUS VIRŠININKAS
PAPULKININKIS /SEREBRIAKOV/

(parašas)

1945 spalio "31"

Nr. 41/3262

Kauno m.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 967, l. 52–53. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Iš dokumentų matome, kad sovietiniai saugumiečiai ne tik siekė suimti ir nuteisti pasipriešinusiuosius, bet ir viešame renginyje (surežisiutame teismo procese) juos pasmerkti. Tuo siekta propagandinio efekto.

P. Strumilai aukščiausioji bausmė pakeista dvidešimt metų katorgos.

26. MGB Marijampolės apskrities 1947 m. rugsėjo 25 d. pažyma apie Tauro apygardos Birutės rinktinės štabo sunaikinimą

Visiškai slaptai
operatyvinė karinė grupė
Pagal 1947. IX. 25 operatyvinę
suvestinę nr. 198

IX. 24 MGB Marijampolės apskrities skyriaus operatyvinė-karinė grupė, pagal Kau- ne areštuoto "Birutės" brigados štabo viršininko, jis ir "Tauro" apygardos seržantų rengimo mokyklos viršininkas, Jakštavičiaus, slapyvardis "Katinas", parodymus Veiverių k., tame pačiame valsčiuje, buvo įvykdinta operacija. Rezultate: gaujos rémėjo Daunoro name, aptiktas ir pilnai likviduotas "Birutės" brigados šstabas, slėpėsis bunkseryje.

Ginkluotai pasipriešinę užmušti:

"Tauro" apygardos "Birutės" brigados vadasis "Ambo", turintis kapitono laipsnį.

"Birutės" brigados štabo žvalgybos skyriaus viršininkas, slapyvardžiu "Stepas", vokiečių parašiutininkas, turintis vyresniojo leitenanto laipsnį.

"Birutės" brigados štabo ūkio skyriaus viršininkas "Meška", turintis leitenanto laipsnį.

Brigados štabo adjutantas Veruna Antanas, 22 metų, slapyvardžiu Vaizdila, turintis leitenanto laipsnį.

"Birutės" brigados banditinės kuopos vadasis – buožė Leikevičius Adolfas, slapyvardžiu "Švyturys", turintis vyresniojo

Справка

Суб. Степанов

№ спортивной лицензии 198 от 25.5.1972.

24-й спортивный личный турнир. Чемпионат СССР по боксу, проходивший в Казани. Участниками турнира были боксеры из всех областей и городов СССР и из Азии. Многие из них были известны, как спортсмены на международных соревнованиях. Были проявлены высокие спортивные достижения. Важное место в турнире занимали боксеры из Башкортостана, а также из других республик СССР. Были привлечены к работе судьи из различных областей страны. Были организованы различные соревнования, включая борьбу на колесах, баскетбол, волейбол и другие виды спорта.

Результаты борьбы боксеров в турнире показали, что в Башкортостане есть хорошие спортсмены.

Некоторые боксеры проявили себя на высоком уровне, выиграв золотые медали. Это были спортсмены из Башкортостана, а также из других регионов СССР. Были организованы различные соревнования, включая борьбу на колесах, баскетбол, волейбол и другие виды спорта.

Одним из лучших боксеров был Михаил, который занял первое место в весовой категории до 60 кг. Второе место занял Евгений Бородин, который выиграл золотую медаль. Третье место занял Илья Григорьев, который выиграл серебряную медаль.

Результаты соревнований показали, что спортсмены из Башкортостана показали отличные результаты. Были организованы различные соревнования, включая борьбу на колесах, баскетбол, волейбол и другие виды спорта.

В Башкортостане было проведено множество соревнований, включая борьбу на колесах, баскетбол, волейбол и другие виды спорта.

Были организованы различные соревнования, включая борьбу на колесах, баскетбол, волейбол и другие виды спорта.

leitenanto laipsnį.

"Tauro" apygardos štabo kapelionas Lelešius Justinas, 35 metų, slapyvardžiu Grimas, kuris laikytas užmuštu š. m. liepos 30, likviduojant banditinę grupę Marijampolės apskrityje. Tada Lelešius banditų atpažintas neteisingai.

Bunkeryje paimta 3 automatai, 4 šautuvai, 6 pistoletai, 600 šovinių, žiūronai, rašomoji mašinėlė ir brigados operatyviniai dokumentai.

Apskrities 1 skyriaus 2-ojo poskyrio operatyvinis įgaliotinis

Tikra

Vyr.leitenantas Kolesnikov (parašas)

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 193, l. 31. Rankraštis. Versta iš rusų kalbos.

*Tauro apygardos Bi-rutės brigados vadas
Jonas Bulota-Anbo*

1947 m. rugsėjo 24 d. apsupus partizanų ryšininko Kazimiero Daunoro sodyboje esantį Birutės rinktinės būrio bunkerį žuvo Tauro apygardos kapelionas Justinas Lelesius-Grafas, rinktinės vadas Jonas Bulota-Anbo, rinktinės Ūkio skyriaus viršininkas Antanas Čepeliauskas-Meška, rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkas Jonas Čižeika-Stepas, Stasys Mačiuta-Vaidila ir 3-iosios kuopos vadas Antanas Petkevičius-Švyturys. MGB dar neturėjo tikslų duomenų apie žuvusius kovotojus, todėl dokumente netiksliai ir iškraipytais nurodytos pavardės ir slapyvardžiai.

J.Lukša knygoje „Partizanai“ nurodo, jog bunkeris buvo dešifruotas atsitiktinai, nors iš tikrujų duomenys apie jį gauti tardant suimtą partizaną S.Jakštavičių-Katiną.

Birutės rinktinė buvo skirta veikti Kauno mieste ir apylinkėse. Žuvus štabo kovotojams, rinktinės veikla kurė laiką dar nenutrūko.

27. LSSR MGB ministro gen. mjr. Kapralovo 1947 m. gruodžio 6 d. raštas LSSR MGB Kauno skyriaus viršininkui plk. I. Rudyko dėl poskyrio įkūrimo kovai su partizanais

Visiškai slaptai
LSSR MGB KAUNO SKYRIAUS VIRŠININKUI
PULKININKUI drg. RUDYKO
Kauno m.

Duodant ypatingą reikšmę agentūrinėms-operatyvinėms priemonėms suaktyvinant nacionalistinio pogrindžio vadovaujančių grandžių tyrimą, SSRS MGB 1947. X. 23 įsakymu Nr. 00632 patvirtino organizavimą prie LSSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus papildomų

aštuonių operatyvinių poskyrių dėl be-tarpško agentūrinio tyrimo ir banditi-nių apygardų likvidavimo. Šie poskyriaiai bus MGB apskričių skyriuose, žinybinėje teri- torijoje, kuriuose daugiausiai slepiasi ap-ygardų štabai.

Dėl "TAURO" apygardos štabo ištyrimo ir likvidacijos, LSSR MGB sukūrė 4 poskyrių.

Pasékoje to, kad Kaunas yra nacionali-stinių elementų koncentracijos vieta, kurie kartu su "TAURO" apygardos štabu ne kartą kūrė pogrindžio centrus vadovavimui visoms antisovietinėms organizacijoms ir gaujoms respublikoje /VLIK, BLDS ir kt./, o taip pat atsižvelgiant, kad šios apygardos šta-bas ilgą laiką dislokavosi Kauno m. prie-miesčiuose ir kad jo vadovai turi plačius ryšius šiame mieste, laikome tikslina 4 poskyrių patalpinti Jūsų skyriuje.

Visą agentūrinį-operatyvinį darbą po-skyrio aparatas dirbs pagal planus, pat-virtintus Valstybės saugumo ministerijos, koordinuoojant priemones su Jūsų ir kitais MGB apskričių skyriais.

Todėl siūlau teikti pagalbą 4 poskyriui, jo darbe likviduoojant apygardos štabus, su-derinti su juo Jūsų vykdomas priemones dėl šio štabo, turint omenyje kuo greitesnio bendro tiksllo pasiekimo – "TAURO" apygardos štabo ir jo vadovaujamų banditinių for-muočių likvidavimo.

Dėl nurodyto poskyrio darbo prašau duo-ti tris darbo kabinetus ir teikti pagalbą

jų apstatymui.

Dėl apygardos štabo likvidavimo bus išsiųsti papildomi nurodymai.

EINANTIS LIET.SSR VALSTYBĖS SAUGUMO
MINISTRO PAREIGAS
GENEROLAS — MAJORAS /KAPRALOV/

3/1/00/617

1947 gruodžio "6"

Vilniaus m.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 193, l. 153. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Šis dokumentas dar kartą paliudija Kauno svarbą pokario rezistencijos laikotarpiu. Kovai su Lietuvos partizanais šiame mieste įkurtas dar vienas skyrius.

28. MGB Kauno miesto skyriaus 1947 m. gruodžio mėnesio pažyma-planas apie legendinės žvalgybinės grupės sukūrimą Kauno mieste ir ryšių nustatymą su Lietuvos partizanų apygardomis

Visiškai slaptai

PAŽYMA—PLANAS
Pagal agentūrinę bylą "ŠTAB"

Nuo 1946 metų antros pusės banditinių sukilėlių pogrindžio tarpe matosi apsijungimo, vieno vadovaujančio centro /"TAURO" apygarda — VLIK/ sukūrimo tendencijos. Šios

tendencijos sustiprėjo 1947 metų pradžioje ir privėdė prie taip vadinamo BDPS-BDLS prezidiumo susikūrimo.

Taip pat žymiai sustiprėjo banditinių sukilėlių apygardų siekiai sustiprinti ir praplėsti turimus ryšius su antisovietiniu elementu, gyvenančiu Kaune, duodant ypatingą reikšmę šiam miestui, kaip buvusiam buržuazinės Lietuvos politiniam-administraciniam centrui, iš kur galima imti vadovaujančius kadrus banditinių sukilėlių formuotėms.

Sekant tuo, Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras generolas majoras drg. Jefimovas davė užduotį MGB Kauno skyriui:

Organizuoti ir plačiai paskleisti agentūrinį darbą tarp Kauno miesto banditinių sukilėlių apygardų.

a/ Išskverbtai agentūrą į banditinių sukilėlių vadovaujančias grandis su tikslu jas ištirti, suskaldyti ir likviduoti.

b/ Nustatineti, aktyviai tirti ir likviduoti banditinių sukilėlių bazes Kaune.

c/ Likviduoti pačiame mieste esančias antisovietines organizacijas ir sukurti sąlygas, įspėjančias apie naujų atsiradimą.

d/ Neleisti banditinių sukilėlių apygardų vadovaujamų grandžių papildymo antisovietiniu elementu iš buvusių buržuazinių polit. partijų aktyvių narių, buv. kariņinkų ir "buvusių" žmonių, gyvenančių Kauno mieste.

Dėl šių užduočių įvykdymo labiausiai

gabiausiai ir aktyviai veikiančiai agentūrai pagal būtinybę kuriamos specialios užduotys, su legenda apie giliai užsikonspi-ravusios ir neskaitlingos pagal sudėtį organizacijos buvimą Kauno mieste, kurios na-riai dirba žvalgybinį darbą, tiria lietu-vių "autoritetų" elgesį, seka juos su tiks-lu ištirti kandidatus būsimai Lietuvos vy-riausybei, ruošiasi valdžios užémimui.

Šiame plane naudojama agentūra nustatė ryšį su banditinėmis formuotėmis, užčiuopė jų bazes Kauno mieste ir davė galimybę lik-viduoti eilę buvusių banditinių sukilėlių formuočių.

Kauno mieste buvo likviduotos:

- a/ "BDPS" – "BDLS" Prezidiumą,
- b/ "TAURO" apygardos "BIRUTĖS" kuopą,
- c/ "LLA" Kauno štabą,
- d/ "SANTAKOS" brigadą,
- e/ "ALGIMANTO" apygardos sukilėlių

bazę.

Rezultate įvykdytų agentūrinių-opera-tyvinių priemonių, likviduojant aukščiau išvardytas organizacijas, susikūrė tokia padėtis.

"DAINAVOS" apygarda

Š. m. birželyje agentas "ANTRAS" nusta-tė ryšį su "DAINAVOS" banditinių sukilėlių (batalionu – užrašyta ranka dokumente – D.J.) apygardos vadu, veikiančiu Vilniuje, LAU-KAIČIU.

Rezultate įvykdytų agentūrinių—operatyvių priemonių, naudojant legendą apie žvalgybinės organizacijos buvimą Kaune, pavyko pervežti LAUKAITĮ į Kauno m. ir patalpinti jį agento "RAMUTIS" bute /"RAMUTIS" naudojamas tamsoje/.

Nustačius per jį kontaktus su "DAINAVOS" apygarda, pasékoje su šios apygardos vadovybės pritarimu jis atitrauktas nuo darbo ir visi jo ryšiai mūsų buvo perimti.

Laukaitis perdavė vadovavimą sukilélių batalionui, veikiančiam Vilniaus m., mūsų agentui "KLIUČ". Paskutinis perdavė asmeninę bataliono sudėtį ryšiui su savo "pavaduotoju" — LSSR MGB agentui.

Agentas "ANTRAS" priėmė nuo Laukaičio visus konspiracinius "DAINAVOS" apygardos butus Kauno m., nustatė asmeninius kontaktus su jų laikytojais, su ryšininkais ir Kaune nusėdusiais šios apygardos banditais.

Taip pat nustatytais ryšys su apygardos žvalgybos viršininko "GANDRAS" patikimu asmeniu, Kauno daržininkystės technikumo studentu "BALANDŽIU", dirbančiu kontakte su teroristine "TAURO" apygardos grupe.

Laukaitis perdavė agentui "ANTRAS" visus ryšius su "DAINAVOS" apygardos vadovybe. Per "DAINAVOS" apygardos ryšininkus Kauno, Prienų miestuose ir Alytaus apskrityje agentas "ANTRAS" nustatė kontaktus ir asmeninę pažintį su apygardos vado pavaduo-

toju žvalgybai "GANDRU" /užmuštas š. m. spa-
lyje/ ir nauju žvalgybos vadovu _____ (néra
irašyta – D.J.), su banditinės apygardos
šiaurinės dalies vadu "ĄŽUOLINIU" ir su ei-
le kitų šios apygardos banditų, – 25–30 žmo-
nėmis.

"TAURO" apygarda

Š. m. birželio mėnesį į agentūrinį ty-
rimą buvo paimta "TAURO" apygardos ryši-
ninkė Natalija Gudužytė, slapyvardžiu Ži-
buoklė.

Su tikslu nustatyti per ją ryšį su apygardos vadovybe, prie jos privestas agen-
tas "ANTRAS", kaip esančios Kauno mieste
antisovietinės žvalgybinės organizacijos
dalyvis.

Š.m. rugpjūčio mėnesį Kauno mieste pas
agentą atvyko "TAURO" apygardos ryšinin-
kas su apygardos vadovybės pasiūlymu nu-
statyti su juo kontaktą ir dėl šio tikslo
nuvykti į Marijampolės apskrities Kal-
variujos m. rajoną. Į Kalvariją pasiū-
tas per agentą tamsoje naudojamas "ANT-
ANAS" /patikimas agento asmuo/. Paskutini-
nis buvo Gudonytės priimtas, bet "TAU-
RO" apygardos vadovybė atsisakė nuo su-
sitikimo su juo.

Š. m. rugpjūčio mėnesį Gudonytė vėl ap-
lankė agentą "ANTRAS" ir pasiūlė surišti ji
su naujai sukurtos "TAURO" apygardos "KĘS-
TUČIO" brigados štabo viršininku.

Agentas "ANTRAS" nustatė ryšį laiškais su Leonavičiumi.

Kauno mieste agentas "ANTRAS" nustatė ryšį su teroristinės grupės vadovu Juozu Baščinsku, slapyvardžiu "VYTURĖLIS".

Agentas išaiškino, kad Kauno priemiestyje veikia kelios tokios teroristinės grupės, sujungtos į kuopą, kurios veiklai betarpiškai vadovauja "MAŽYTIS" – apygardos vado "ŽVEJO" asmeninis adjutas.

Dėl ištyrimo į nurodytą grupę buvo tamsoje įvestas agentas "LIUDAS". Atvirame pokalbyje su agentu Baščinskas papasakojo jam, kad po nustatyto ryšio su Kauno žvalgybinės grupės atstovu /mūsų agentas "ANTRAS"/ ir ataskaitos apie tai "MAŽYČIUI", nuo paskutinio gautas įsakymas įvilioti "atstovą" į mišką ir sunaikinti. Minėtas įsakymas buvo apygardos vado "ŽVEJO" atšauktas, kuris neva pasakė, kad apie žvalgybinės organizacijos buvimą Kaune girdi antrą kartą. "ŽVEJAS" pasiūlé stebéti "atstovą" ir kruopščiai patikrinti jį.

Agento "ANTRAS" patikrinimas davė mums teigiamus rezultatus, Baščinskas nuo "TAURO" apygardos štabo vadovybės pasiūlé agentui "LIUDAS" paskirti nuo Kauno organizacijos atstovą, kuris galėtų padaryti ataskaitą apie tarptautinę padėtį, dalyvaujant banditinių brigadų, veikiančių Kauno mieste ir Kauno apskrityje, "aktyvui", tame tarpe kuopos vadui "MAŽYČIUI" ir kitiems.

"KĘSTUČIO" apygarda

Atitrauktas nuo darbo su "DAINAVOS" apygarda, tamsoje Laukaitis naudojamas dėl ryšių nustatymo su banditinių sukilėlių apygardomis, veikiančiomis iš šiaurė nuo Kauko.

Š. m. lapkričio mėnesį Kaune Laukaitis susipažino su "Kęstučio" apygardos ryšininkė Peleckyte ir nustatė per ją ryšį su šios apygardos vadovybe.

Š. m. lapkričio 25 Laukaitis su Peleckyte išvažiavo iš Panevėžio apskrities Smilgių m. rajoną /prie sienos su Raseinių apskritimi/, kur turėjo susitikimą su apygardos vadu "ŽEMAIČIU". Laukaitis susitarė dėl antro susitikimo, kuriame turės dalyvauti vadovaujantis asmuo iš "Kauno organizacijos".

Antras susitikimas su "ŽEMAIČIU" neįvyko, Laukaitis ir agentas "KLIUČ", vaidinantis "Kauno organizacijos" atstovą, dėl nežinomų priežasčių "ŽEMAIČIO" nebuvo prisileisti.

Mūsų naudojamas OBCHS agentas "LOKYS", turintis giminių Raseinių apskrityje, per vieną kelionę pas juos per juos nustatė ryšį su "KĘSTUČIO" apygardos brigados vadu "VIDMANTU", iš kurio gavo pasiūlymą bendradarbiauti "KĘSTUČIO" apygardos leidžiamame laikraštyje. Šio pasiūlymo agentas nepriėmė.

Š. m. gruodžio mėnesį per agentą i Kauno

miestą atvyko "KĘSTUČIO" apygardos atstovas ir nuo šios apygardos vadovybės pasiūlė jam vykdyti laikraščio "Laisvės varpas" redaktoriaus pareigas. Teigiamo atsakymo iš ši pasiūlymą agentas po kol kas nedavė.

Tuo pačiu agentas "LOKYS" pranešė, kad iš Kauną atvyko vienos iš banditinės brigados, įeinančios į "KĘSTUČIO" apygardą, ūkio dalies viršininkas Baublas.

Š. m. gruodžio 7 Baublas buvo nuimtas. Apklausoje jis patvirtino agento duomenis apie savo buvimą gaujoje ir apie ūkio skyriaus viršininko pareigų vykdymą "KĘSTUČIO" apygardos "LAUMĖS" brigadoje.

"VYTIES" apygarda

Š. m. rugpjūčio mėn. agentas "PAUKŠTIS" per agentūrinės bylos objektą IVANAUSKĄ / suimtas/ nustatė ryšį su "VYTIES" apygardos kuopos vadu Ivanauskui, slapyvardžiu "KUPRYS", ir iš jo gavo "naudojimui" radijo imtuvą. "KUPRYS" pažadėjo agentą, kaip "Kauно organizacijos" atstovą, pristatyti apygardos vadui VAITELIUI. Ryšium su agentu "PAUKŠTYS" išvykimu į Vilniaus miestą jo susitikimas su VAITELIU neįvyko.

Š. m. gruodžio pradžioje Laukaitis su agentu "KLIUČ" išvyko į Panevėžio apskritį į susitikimą su "KĘSTUČIO" apygardos vadu ŽEMAIČIU.

Būnant "VYTIES" apygardos ryšininkės Žilvcytės tėviškėje, Laukaitis apčiuopė

ryšio kanalą su šia apygarda ir susitarė apie susitikimą su apygardos vadovu.

Š. m. gruodžio 6 Laukaitis vėl išvyko į Panevėžio rajoną dėl ryšių kūrimo tarp "VYTIES" apygardos ir "Kauno organizacijos".

"ALGIMANTO" apygarda

Š. m. gegužės mėnesį agentas "DIANA", turinti giminių Panevėžio apskrityje, buvo nusiųsta ten į maršrutinę komandiruotę su tikslu nustatyti ryšį su ten veikiančiomis banditinėmis formuotėmis.

Agentui legenduoojant savo priklausymą esamai jaunimo organizacijai Kauno mieste pavyko nustatyti ryšį betarpiškai su "ALGIMANTO" apygardos vadu "ŠARŪNU".

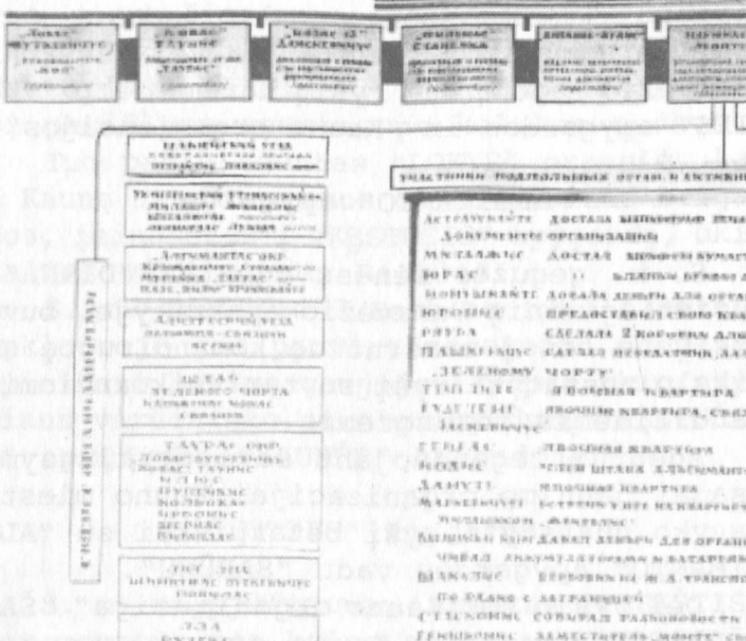
Dėl ryšio su "Kauno organizacija" "ŠARŪNAS" nusiuntė į Kauną savo atstovą - apygardos štabo ūkio ir ginkluotės skyriaus viršininką.

"ŠARŪNO" atstovui, slapyvardžiu "PATRIMPAS", buvo pakištas mūsų agentas "SPE-RAS", kuris gavo parolį ir patikimų asmenų adresus dėl susitikimo su "ŠARŪNU".

Ryšium su iškilusiu įtarimu dėl "PATRIMPO" organizuojamo terakto, jis buvo suimtas.

Per agentą "VYTULIS" tamsoje pagal turimą parolį Kauno universiteto studentė buvo pasiųsta pas "ŠARŪNĄ". Susitikimas su "ŠARŪNU" įvyko per ją, kaip anksčiau buvo sutarta "ŠARŪNUI" perduotas šifras ir "Kauno organizacijos" laiškai.

КОМИТЕТ ОСВОБОЖДЕНИЯ

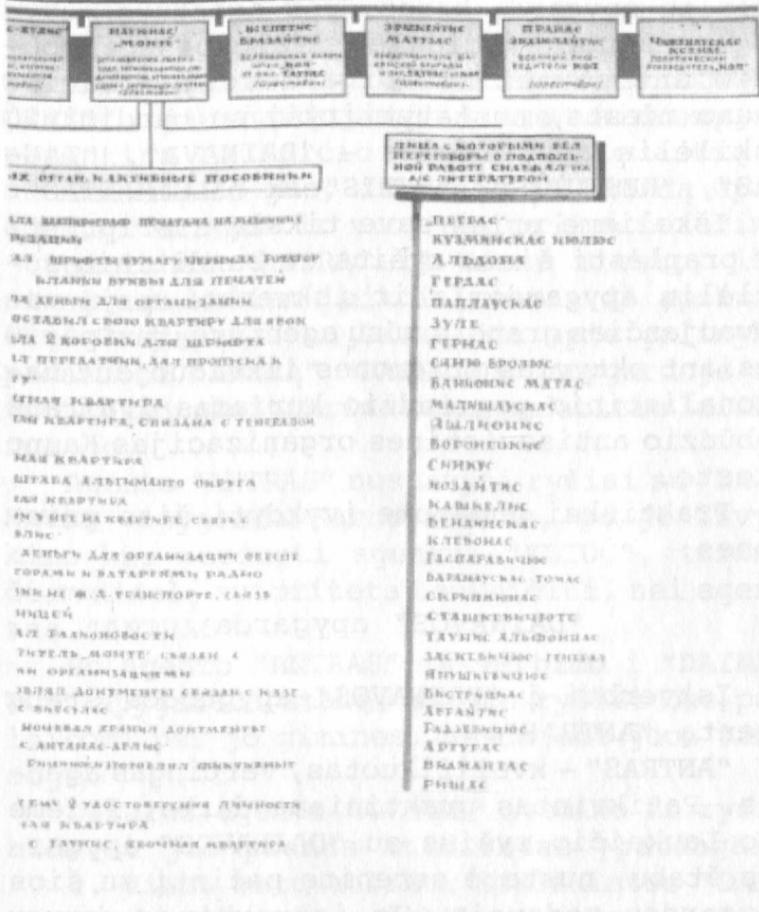

ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ ОГРН 1001000000000

ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ	ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ
ИДАМ ИДАМ	ИДАМ ИДАМ
ИДАМ ИДАМ	ИДАМ ИДАМ
ШАСИ ШАСИ	ШАСИ ШАСИ
ШАСИ ШАСИ	ШАСИ ШАСИ
КОМПАНИЯ КОМПАНИЯ	КОМПАНИЯ КОМПАНИЯ
КОМПАНИЯ КОМПАНИЯ	КОМПАНИЯ КОМПАНИЯ
КРЕДИТЫ КРЕДИТЫ	КРЕДИТЫ КРЕДИТЫ
КРЕДИТЫ КРЕДИТЫ	КРЕДИТЫ КРЕДИТЫ

"ŠARŪNAS" panorėjo, kad pas ji atvyktų kas nors iš šios organizacijos vadovaujančios sudėties. Š.m. lapkričio mėnesį Mykolaitytė buvo antrą kartą pasiūsta pas "ŠARŪNA". Susitikimas neįvyko, bet per šios apygardos atstovą Mykolaitytę

ОСВОБОЖДЕНИЯ ЛИТВЫ

susitarė apie susitikimą su "ŠARŪNO" ryšininku Kauno mieste. Iki dabartinio laiko "ALGIMANTO" apygardos ryšininkas neatvyko į Kauną.

Tokiu būdu 1947 metų birželio–gruodžio mėnesiais likvidavus eilę antisovietinių

organizacijų, buvusių Kauno mieste ir sukilėlių apygardų baze, per agentūrą pavyko legenduoti nedidelės žvalgybinio pobūdžio antisovietinės organizacijos buvimą Kauno mieste, nustatyti ryšį su banditinių sukilėlių apygardomis – "DAINAVA", "TAURAS", "KĘSTUTIS", "VYTIS" IR "ALGIMANTAS".

Iškeliaame prieš save tikslą sustiprinti ir praplėsti šiuos ryšius su banditinių sukilėlių apygardomis ir iškverbti ių vadovaujančias grandis mūsų agentūrą, tuo pačiu tēsiant aktyvias priemones likviduojant nacionalistinio pogrindžio kuriamas įvairaus pobūdžio antisovietines organizacijas Kauno mieste.

Praktiškai numatome įvykdyti šias priemones:

"DAINAVOS" apygarda

Įskverbti i "DAINAVOS" apygardos štabą agentą "ANTRAS".

"ANTRAS" – kvalifikuotas, vertingas agentas. Patikrintas praktiniame darbe. Priėmė nuo Laukaičio ryšius su "DAINAVOS" apygardos štabu, nustatė asmeninę pažintį su šios apygardos vadovais. Jo įskverbimas i apygardos štabą nekelia didelių sunkumų. Jis buvo įgyvendintas tokiu būdu:

Pagal agento "KLIUČ" duomenis, Laukaitis siekia pranešti "Kauno organizacijos" vadovams apie nederamą ir nerimtą agento "ANTRAS" elgesį, kuris užsiima pinigų išreikalavimu iš spekuliantų / atitinka

tikrovę/ ir elgiasi nepakankamai konspira-tyviai.

"Kauno organizacijos" "šefas", mūsų patikrintas ir kvalifikuotas agentas "LITOV-ČENKO", jau naudojamas šiame vaidmenyje, patenkina Laukaičio prašymą apie antrajį susitikimą su juo, išklauso jo skundą apie agentą "ANTRAS" ir tuo pat priima nutarimą – pašalinti "ANTRĄ" iš Kauno miesto, išsiunčiant kuriam laikui į vieną iš apskričių. Tardamasis su Laukaičiu apie galimybę panaudoti "ANTRĄ" "DAINAVOS" apygardoje ir tuo pat užsitikrina rekomendaciniu laišku nuo jo.

Agento "ANTRAS" nustatyti ryšiai su "DAINAVOS" apygarda Kauno mieste, po jo išvykimo bus perduoti agentui "KLIUČ", turinčiam didelį autoritetą Laukaičiui, nei agentas "ANTRAS".

Po agento "ANTRAS" įskverbimo į "DAINAVOS" apygardos štabą, su juo ryšiai bus palaikomi per jo gimines, naudojant juos tamsoje.

Detalus agento "ANTRAS" įvedimo ir ryšio būdo su juo planas atidirbtas ypatingai.

2. Vienu metu atlikti išaiškintos "DAINAVOS" banditinių sukilėlių bazės likvidavimą Kauno mieste.

"TAURO" APYGARDA

(Trūksta dalies teksto, nes nuplėšta lapo dalis – D.J.)

.....yra "TAURO" apygardos ryšininke.

Pagal "KATINO" parodymus, Marcės Žulincės butas, naudotas "ŽVEJO", "SKIRMANTO" ir "MAŽYČIO", kaip konspiracinis. Š. m. rugpjūčio mėnesį ten įvyko banditinių apygardų vadovų pasitarimas / mes nevykdėme operacijos šiame name/.

Prie to agentui "VYTULIS" kuriama legenda apie jo priklausymą antisovietinei žvalgybinei organizacijai Kauno mieste. Kaip minėtos organizacijos atstovui paskirta perskaityti ataskaitą apie tarptautinę padėti "TAURO" apygardos "aktyvo" pasitarime. Prašymas perskaityti ataskaitą "Kauno organizacijai" atėjo per agentą "ŽAIBAS" iš "TAURO" apygardos.

Agento "VYTULIS" pažintis su "TAURO" apygardos aktyvo susirinkime ir jo kunigo negalio padėtis, apie ką "TAURO" apygardai bus žinoma iš davatkos Šumencė (?), kur jis slepiasi, mūsų manymu iššauks jų sieki naujoti jį kaip apygardos kapelioną.

2. Naudojant nustatyta kontaktą tarp agento "ANTRAS" ir ryšininkės Natalijos Gudužytės, slapyvardžiu "ŽIBUTĖ", ir "KEŠTUČIO" brigados štabo viršininko Leonavičiaus, nusiųsti į šią brigadą agentą "VARNAS", buvusį agento "ANTRAS" patikimą asmenį.

"VARNU" duoti užduotį nustatyti ryšį su šios brigados vadovybe, išaiškinti jos dislokaciją ir susitarti dėl tolesnio ryšio tvarkos ir tarpusavio informacijos.

Per agentus "LIUDAS" ir "BALTRUS" / įvesti "MAŽYČIO" teroristinės grupės tyrimui/

nustatyti teroristinių grupių, veikiančių Kauno miesto priemiesčiuose, dalyvius ir likviduoti juos.

"KĘSTUČIO" apygarda

1. Per "Kauno organizacijos" "šefą" antrakart nusiųsti Laukaitį į "KĘSTUČIO" apygardos štabą dėl ryšio su jais nustatymo.

2. Paskirti agentui "LOKYS" sutikti su "KĘSTUČIO" apygardos vadovybės pasiūlymu ir vadovauti laikraščio "Laisvės varpas" redkolegijos darbui.

Agento elgesį numatančią užduotį, ryšio su juo būdus atidirbtį ypatingai.

3. Realizuojant suimto "LAUMĖS" brigados, ieinančios į "KĘSTUČIO" apygardą, štabo ūkio skyriaus viršininko parodymus, likviduoti šios apygardos bazes Kauno mieste.

"VYTIES" apygarda

1. Agento "KLIUČ" įvedimas į "VYTIES" apygardą.

Įvedimą įvykdyti per Laukaitį, nustatiusi ryšį su šia apygarda.

Agentas "KLIUČ" vedės žemvaldžio dukterę, kurio ūkis yra "VYTIES" apygardos veikiančių banditinių formuočių teritorijoje. Šioje vietoje "KLIUČ" žinomas antisovietiniams elementui ir jų laikomas būsimu šio dvaro, kuris dabartiniu laiku nacionaliizuotas, šeimininku. Ši aplinkybė lengvina "KLIUČ" įvedimą į "VYTIES" apygardą.

"KLIUČ" bus duota užduotis įeiti į "Vyties" apygardos vadovybę, išsiaiškinti jos dislokaciją, skaitinė sudėtį ir tokiu būdu paruošti duomenis dėl šios banditinės formuotės likvidacijos.

Užduotį agentui "KLIUČ" atidirbtį ypatingai.

Paraleliai su tuo dėl ryšio su "VYTIES" apygardos banditinėmis grupėmis naujoti agento "PAUKŠTIS" nustatyta ryšio kanalą. Dėl šio tikslo "PAUKŠTĮ" susitiki-mui su banditinės kuopos vadu "KUPRIU" pasiųsti į maršrutinę komandiruotę.

Agentas "PAUKŠTIS" turės susitarti apie sukūrimą pastovaus ryšio su šiuo banditiniu būriu ir tarpusavio informaciją.

"ALGIMANTO" apygarda

1. Per agentą "VYTULIS" vél pasiųsti tamsoje naudojamą Kauno universiteto studentę Mykolaitytę į Panevėžio apskritį.

Mykolaitytė turės per jai žinomus kanalus atkurti ryšį su "ALGIMANTO" apygardos vadu "ŠARŪNU", perduoti jam "Kauno organizacijos" laišką su pasiūlymu apie sukūrimą ryšio ir informacijos.

Priklausomai nuo kelionės rezultato bus sukurtos papildomos priemonės.

2. Pasiųsti į maršrutinę komandiruotę agentą "DIANA", pirmą kart nustačiusią ryšį su "ŠARŪNU".

Papildoma užduotis agentui bus atidirbta.

3. Paraleliai panaudoti dėl ryšio su "ALGIMANTO" apygardos banditinémis grupémis agento "RŪTA" galimybes, turinčio Utenos apskrityje gimines ir per vieną kelionę pas juos nustačiusį kontaktą su banditinio būrio vadovais "ŽAIBU" ir "KUBILIŪNU".

Agentas "RŪTA" mūsų nusiūstas į maršrutinę kelionę su užduotimi nustatyti glaudesių ryšį su šiaisiais asmenimis. Priklausomai nuo šios komandiruotés rezultatų bus atidirbtos priemonės tolimesniams šio agento panaudojimui "ALGIMANTO" apygardos tyriame.

LSSR MGB KAUNO SKYRIAUS VIRŠININKAS
PULKININKAS /RUDYKO/
1947 gruodžio " " Kauno m.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 193, l. 57–67. Mašinraštis. Versta iš rusų kalbos.

Dokumentas liudija apie MGB siekius kurti legendę pogrindinę organizaciją, realiai neegzistuojančią, ir per ją „pakišinéti“ savo agentus įvairiems partizanų junginiams. Tai senas sovietų saugumo veiklos metodas. Šios neegzistuojančios organizacijos centru tapo Kaunas. Viesus planus kûrė ir derino miesto MGB skyrius. Tikslas buvo vienintelis – kuo greičiau sunaikinti partizaninį judėjimą Lietuvoje.

Dokumente, rašant tikrinus vardus ir pavadinimus, eilinį kartą įvelta daug klaidų.

Dažniausiai naudojamos santrumpos

NKVD (rus. Народный Комиссариат Внутренних Дел – Vidaus reikalų liaudies komisariatas).

NKGB (rus. Народный комиссариат государственной безопасности – Valstybės saugumo liaudies komisariatas).

MVD (rus. Министерство Внутренних Дел – Vidaus reikalų ministerija) – pavadinimas nuo 1946 m. kovo 15 d., kuomet komisariatai pavadinti ministerijomis.

MGB (rus. Министерство государственной безопасности – Valstybės saugumo ministerija) – pavadinimas nuo 1946 m. kovo 15 d., kuomet komisariatai pavadinti ministerijomis.

SMERŠ (iš rus. „Смерть шпионам!“ – „mirtis šnipams“) – 1943–1946 m. sovietų kariuomenėje veikęs Kontržvalgybos skyrius.

MVD OBB (rus. Отдел по борьбе с бандитизмом (ОББ) – Kovos su banditizmu skyrius) – Lietuvoje šis skyrius naudotas kovai su partizanais.

NKVD OBCHSS (rus. Отдел по борьбе с хищениями социалистической собственности (ОБХСС) – Kovos su socialistiniu grobstymu skyrius).

NKVD OUR (rus. отдел уголовного розыска (ОУР) – Kriminalinės paieškos skyrius)

Zigmas TAMAKAUSKAS

Audringojo rudens prisiminimai

Kiekvienas žmogus turi ką prisiminti iš savo gyvenimo praeities. Prisiminimai – vieni ryškesni, kiti gal jau šiek tiek pablukę. Mano gyvenimo tarpsniuose tarp kitų ryškesnių spalvų švyti audringas 1956 metų ruduo. Audringas ne mums įprastais gamtos reiškiniais, o istoriniais įvykiais, Maironio ir Šandoro Patefio dvasia. Dar kartą vartau jau senokai perskaitytą, 1990 metais Vilniaus „Mokslo“ leidyklos išleistą vengrų dramaturgo, prozininko ir žurnalisto Tiboro Mérajaus knygą „Imrės Nadžio gyvenimas ir mirtis“, kurioje aprašoma tos rudeninės audros dalis, susieta su narsios vengrų tautos bandymu išsivaduoti iš sovietinio komunizmo grandinių. Joje spalvingai pateikiama to meto ryškiausio Vengrijos politiko Imrės Nadžio asmenybė, jo kilnių pastangų tragiška baigtis, susijusi su priešiškos jėgos veiksniu – Janošo Kadaro išdavyste, sovietinės kariaunos įsiveržimu, tarptautiniu veidmainiavimu, tuometinio sovietų vadovo Nikitos Chruščiovo isterija.

Bevertant šios knygos puslapius, mintys pasiekia įvykius Vilniuje, prieš 50 metų įsikomponavusius į Vengrijos kovos dėl laisvės foną. Buvau tada Vilniaus universiteto antro kurso studentas, studijuojantis lietuvių kalbą ir literatūrą. Šią specialybę pasirinkau turėdamas susiformavusį krikščioniškos pasaulėžiūros bei tautinės savimonės idealą, kurio daigai atsirado šeimoje, aplinkoje, vienuolika metų būnant ministrantu Šventos Gertrūdos, vėliau – Mokinių bažnyčiose ir Kauno Arkikatedroje. Jau

mokyklos devintoje klasėje įsitraukiau į pogrindinę anti-sovietinę veiklą. Tą idealą, susietą su Lietuvos laisvės viltimi, tikėjausi galésiąs realizuoti per pamokas dirbdamas lietuvių kalbos mokytoju. Deja, to pasiekti anuo laiku man nebuvo lemta...

Mūsų kursas buvo labai draugiškas, jo branduolyje vyvavo tautinio idealizmo dvasia, svajojome savo jaunatviškų sparnų mostais artinti Tėvynės prisikėlimą. Tuomet kartu su manimi mokësi ryškius pëdsakus Lietuvos kultūriniame gyvenime ir visuomeninéje veikloje įmynę kurso patriotinių nuotaikų žadintojai: Valentinas Arđžiūnas, Algis Vaitkus, nepaprasu nuoširdumu pasižymėjęs, gražius eiléraščius rašantis Leonardas Gogelis, rašytojas Juozas Aputis, vietovardžių tyrinétojas Jonas Jurkštas, radio ir televizijos diktoré Gražina Bigelytë, televizijos laidos „Mūsų miesteliai“ autoré Nijolé Baužyté, poetas ir dailininkas Jonas Jackevičius, poetiškas knygas rašantis Leopoldas Stanevičius, publicisté Elena Skaudvilaité, kraštotyrininkai Antanas Papšys, Henrikas Valeika, talentingas, ELTA generaliniu direktoriumi dirbes Adolfas Gurskis, kalbininkas Albertas Ružé, tautosakininkas Stasys Skrodenis, kalbininkė Klementina Vosylytë, medicinos žurnalo redaktorius Zenonas Tartilas, kūrybingieji – Marija Eidukevičiutė-Trasauskienė, Gina Ežerskytė-Budrienė, Genutė Šeduikytė, Antanas Dagilis ir kt. Su kai kuriais studijų draugais per religines šventes atvykdavome į Kauno Arkikatedrą. Čia apsivilkë kamžas patarnaudavome šv. Mišiose. Vieną Velykų rytmę teko patarnauti dalijant Komuniją kai kuriems mūsų universiteto dëstytojams, atvykusiemis į šventovę dalyvauti Kristaus Prisikėlimo šventéje.

Dëstė mums Juozas Balčikonis, Juozas Pikčilingis, Zigmantas Zinkevičius, Meilė Lukšienė, Jurgis Lebedys, Vanda Zaborskaitė, Irena Kostkevičiutė, dar sovietinės okupacijos metais sugebėję žodžiu ir pavyzdžiu skleisti

*Zigmas Tamakauskas ir Adolfas Gurskis Kauno
miesto senosiose kapinėse (Vytauto pr.) prie paminklo
„Žuvome dėl Tėvynės“ 1956 m.*

meilę savo kraštui, kalbai ir ne kartą paskaitų turiniu nety siegai, bet visiškai suprantamai raginę mus būti ištiki-
mais savo žemei vaikais, dorais žmonėmis, nesigundan-
čiais numestais svetimais „blizgučiais“.

Gyvenimas tada virte virė. Organizuodavome vakarones,

išvykas. Baltarusijoje gyvenusių lietuvių salelėse užrašinėdavome jų kalbos žodžius, rinkdavome tautosaką. Fakultete studentiškų vakaronių metu darydavome intarpus. Per juos būdavo dainuojamos jau iš anksto parengtos patriotinės dainos, deklamuojami eilėraščiai. Viena fakulteto vakaronė buvo susijusi su 1956 metų Vengrijoje vykusia antisovietine revoliucija. Minėtas kurso draugas Adolfas Gurskis, turėdamas puikią dikciją, perskaitė Maironio poemos „Jaunoji Lietuva“ šeštosios giesmės ištrauką „Jau slavai sukilo...“ Salė nuščiuvo. Susikibome rankomis ir užtraukėme „Lietuva brangi“. Po to kitas kalbėtojas paragino visus skleisti jaunatviškos energijos sparnus, kad susikaupusi potencinė energija virstų kinetine... Širdimi sveikiname vengrų tautą, pakilusią nusimesti sovietinio imperializmo primestus kolonijinius pančius.

Kitose vakaronėse būdavo pašmaikštajama net ir vaikiškos dainelės posmai: „ta pelytė – šmurkšt po šluota, ir dainelė sudainuota...“ Sie žodžiai užkliuvo „užverbuotiems“ sovietinio saugumo šnipams. Juose buvo ižvelgta „antitarybinė“ poteikstė... Vėliau per prasidėjusius tardymus čekistai ne vieno klausinėdavo tos dainelės žodžių reikšmės. Kartais būdavo dar įdomesnių atvejų. Žinojome, kad vienas iš 70 kursiokų yra skundikas. Jis stengdavosi pasiklausyti mūsų pokalbių – būdavo, pasuka galvą į kitą pusę, o ausis – atgręžta į mus. Žinodami tuos jo „sugebėjimus“, vienas kitas atsistodavo, garsiai sakydami einantys į „dekanatą“. Tas „dekanatas“ taip pat buvo užfiksuotas pateiktose saugumui skundiko J.L. ataskaitose. Kildavo klausimas – ko taip dažnai eidavote į „dekanatą“ ir pas ką. Atsakymas gerokai praskaidrindavo tardytojų šūkaliojimus. Tas „dekanatas“ buvo gamtinių reikalų atlikiimo vieta, mūsų tyčia sugalvotas žodis skundiko pranešimams pajvairinti ir jo nedorą veiklą išryškinti.

Prisimintinas ir mūsų kurso viešas atsisakymas moky-

tis rusų kalbos. Šiuo klausimu iš tuometinės universiteto vadovybės sulaukėme palankaus sprendimo. Kai kada klausimais glumindavome „soldofoniškai“ nusiteikusius dėstytojus. Karinį parengimą mums vienu metu dėstė buvęs Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karininkas Vladas Motieka, vėliau perėjęs sovietinėn tarnybon. Karinio parengimo disciplina buvo dėstoma tik rusų kalba ir atsakinėti privalėjome tik rusiškai. Pagalvojės, kad minėtas dėstytojas šiek tiek dar turi lietuviškos dvasios, per vieną karinio parengimo pamoką į jo rusiškus klausimus atsakiau lietuviškai. Jis man įsakmiae pabrėžė, kad atsakinėčiau rusų kalba. Aš vis tiek atsakiau lietuviškai. Pabalo dėstytojo veidas, pradėjo virpėti žandikauliai – griausmingai buvau išguitas iš auditorijos. Dėl to reikėjo aiškintis universiteto vadovybei. Kiti palyginti ramūs nutikimai būdavo per vadinamas marksizmo paskaitas. Jos vykdavo didelėje auditorijoje įvairių specialybų studentams. Dėstytojui vis paber davome nemažai klausimų, į kuriuos gaudavome neįtikinamus trafaretinius demagogiškus atsakymus. Negalėdamas kiek gudriau atsakyti, jis mesdavo repliką, kad tai čia esančių lituanistų provokacinis klausimas... Kartą dėstytojo paklausiau, kodėl sovietinė valdžia negerbia transatlantinių lakūnų Dariaus ir Girėno atminimo, jų skrydžio per Atlantą, išgarsinusio Lietuvą visame pasaulyje. Dėstytojas įtūžusia grimasa paaiškino, kad tarybų valdžia jų niekada negerbs. Mat Steponas Darius kovojo prieš tarybų valdžią, o Stasys Girėnas buvo kapitalistas – turėjo motociklą... Kas žinojo apie šių lakūnų gyvenimą ir jų skrydžio idealą, suprato – tikrai kvailiau nepasakysi! I tokį nevykusį marksizmo dėstytojo paaiškinimą aš garsiai atsakiau – mes „Lituanicos“ didvyrius gerbėme ir gerbime. Diskusijas su tuo marksistu nutraukė tyla.

Taigi pasižymėjome maištinga veikla, nukreipta prieš sovietinės valdžios melą ir prievertą, prieš sovietinių tarnų

veidmainystę, tautinės kultūros slopinimą. Iki šiol išliko gražus vieno velyvo vakaro prisiminimas, kada Aušros Vartų koplyčioje, prie Švč. Mergelės Marijos paveikslø, dalyvaujant kunigui, su grupe ištikimų kurso bičiulių davėme priesaiką Dievui ir Tėvynei.

Kauniečių pogrindinio jaunimo būrelio nariai prisi-ekdavo nuošaliame Ažuolyno kampelyje ar Arkikatedros zakristijos koplytėlėje. Mus palaimindavo tuometinis kunigas Vincentas Sladkevičius, vėliau tapęs vyskupu ir Kardinolu. Priesaiką baigdavome giesme „Štai užbaigėm au-ką gausią, laimink, Dieve, mus visus – ir Tėvynę mūs bran-giausią, ir senuosius tévelius...“ Rinkdavomės pasitarti ar paminėti tautines šventes tos pačios Arkikatedros bokš-to kambarėlyje ar mūsų aktyvių narių Vandutės ir jos bro-lio Kazimiero Kalibatų kukliame bute, netoli Vilijampolės tilto. Savo jégas pasiryžome skirti Lietuvos laisvës ar-tinimui, tautinės kultūros išsaugojimui, stengémės geriau pažinti kraštą, savo istoriją, padėti artimui, plėtoti žmo-nių širdyse tautinę katalikišką savimonę ir laisvës viltį, moraliai kovoti su rusifikacija, okupanto užmačiom. Taip pat tvarkėme Nepriklausomos Lietuvos karių ir lakūnų kapavietes, platinome draudžiamą literatūrą, spausdinome antisovietinius lapelius – dirbome, kaip ku-ris tada išmanėme.

Kauniečių grupėje, be minėtų Vandos ir Kazimiero Kalibatų, aktyvia veikla pasižymėjo dabartinis Kauno Jézuitų bažnyčios chorovo vadovas Algimantas Mišeikis, buvę Politechnikos instituto studentai Teresė Laurinavičiūtė bei Jonas Mykolaitis, mano bendraklasis Augustinas Laurnaitis (vėliau sovietų saugumiečių pastūmėtas žuvo po traukinio ratais), taip pat – Aurelijus ir Grasilda Kniukšaitės, Pranutė Bajoriūnaitė, dirbusi „Aušros“ gimnazijos direktoriaus admini-stracijoje; mažesnėje grupelėje nuoširdžiai darbavosi Da-lia Puidokaitė, Alma Čibiraitė ir Danutė Seménaitė.

Prisimintinas Vilniuje 1955 m. slaptas ir niekieno ne- išduotas miesto studentiško jaunimo Kūčių vakaras, organizuotas tuomet paskutinio kurso studento lituanisto Kazimiero Ambraso, dabar žinomo kunigo jėzuito, kurį laiką dirbusio Vatikano radijo lietuviškų laidų vadovu. Vakara, pradėtą susikaupimo malda, savo sodriu bei įtaigiu balsu vedė vienas konservatorijos Teatrinio fakulteto studentas.

Studentiškomis kepuraitėmis pasipuošę, reikšdami protestą prieš brukamą ateizmą, sekmadieniais demonstratyviai eidavome į bažnyčią dalyvauti šv. Mišių aukoje. Dažniausiai rinkdavomės Švento Mikalojaus bažnyčioje.

Artėjo 1956 metų Vélinės. Spalio mėnesį Rasų kapinėse surengėme pirmąją nelegalią pokario metais talką lietuvių karių kapams tvarkyti. Talkoje dalyvavo dylikai mūsų kurso studentų. Tuo tarpu universiteto partokratai nesnaudė – kûrė planus, kaip studentams sutrukdyti per Vélines eiti į kapines, buvo verbuojami šnipai. Tik tokį, rodos, nedaug atsirado. Rasų kapinių centre – dr. Jono Basanavičiaus kapas. Dr. Jono Basanavičiaus vardas buvo lyg laisvės simbolis, primenantis gyvosios Lietuvos dvasią. Vélinių vakarą dr. J. Basanavičiaus kapas nušvito. Jis buvo papuoštas rudeninėmis gélémis, Gedimino stulpų ženklu, ant jo sužibo šimtai žvakučių. Gausus būrys atėjusių žmonių pagarbiai lenkési mūsų tautos patriarchui. Cia susirinko daugybė studentų iš Vilniaus universiteto, Dailės instituto, Lietuvos konservatorijos, Pedagoginio instituto. Iš susirinkusiųjų širdžių galingai suskambo uždrausta Tautinė giesmė, buvo deklamuojami eiléraščiai, sakomos kalbos, prisiminta Vengrijos kova dėl savo išsivadavimo, paskui suskambo „Lietuva brangi“ garsai. Susibūrimas baigėsi Maironio giesme „Marija, Marija“. Išėjė iš kapinių pajudėjome Aušros Vartų link. Susikibę rankomis dainavome patriotines lietuviškas dainas. Netrukus mums kelią pastojo atsiųstų sovietinių kareivių ir milicininkų būriai.

Kelis kartus juos pavyko pralaužti. Iš jų rusiškus šūksnius buvo atsakyta: „Tegyvuoja Lietuva!“, „Laisvę Lietuvai!“, „Laisvę Vengrijai!“ Netoli Aušros Vartų į mūsų eiseną pusiau rusiškai, pusiau lietuviškai kreipėsi pats generolas, ragindamas išsiskirstyti: „Tovarišči studenty, nedelaite glu posti, eikite namo“. Iš tai vėl atsakėme lietuviška daina, šukiais, susietais su Lietuvos laisve, su Vengrijos įvykiais. Prie Aušros Vartų padrikai stovėjo mašinos. Kai kurios iš jų už stojo iėjimą į miestą pro Aušros Vartus. Iš vieną iš jų buvo sugrūsti pirmose eilėse éjė studentai. Išsiskirstyti nesutikome, reikalavome paleisti suimtuosius. Derėtis su mumis atvyko miesto Vykdomojo komiteto atstovai. Derybos pavyko – sumtieji buvo paleisti.

Netrukus Vilniaus universiteto partokratijos vadovybė pradėjo tyrimą. Jai talkino miesto Komunistų partijos komitetas. Priimtu nutarimu studentai, dalyvavę Vélinėse, buvo kaltinami kontrrevoliucija. Aš buvau įskustas, kad iš akmenėlių ant dr. J. Basanavičiaus kapo sudėjau Gedimino stulpus, ir pažymėtas kaip vienas iš kontrrevolucionierų. Fakulteto sienlaikraštyje pasirodė J. Bielinio straipsnis, kad tokiems, kaip man „tegul dega po kojomis žemė, kad ne vieta būti universitete“. Šį straipsnį turėjo paryškinti greta pridėta karikatūra. Tačiau visa tai sukėlė priešingą veiksmą – smerkiančiųjų mane kurse nebuvo, o kai kurie kursiokai – Valentinas Ardžiūnas, Algimantas Vaitkus, Leonardas Gogelis, partokratų organizuotame svarstyme net gynė. Dar labiau sušilo santykiai tarp kai kurių universiteto dėstytojų ir studentų. Tuo tarpu miesto partijos komitetas, pritariant Lietuvos Komunistų partijos vadovui A. Sniečkui, iš Vilniaus aukštųjų mokyklų užsimojo pašalinti apie 200 studentų. Universiteto rektoriaus J. Bulavo iniciatyva aukštųjų mokyklų vadovai atsisakė vykdyti šį nutarimą. Studentus ypač nuoširdžiai gynė universiteto prorektorius E. Meškauskas. Aš, kaip labiausiai kaltinamas,

Genl. Rektorui!

Dėtesturių priėi mano kurso draugo Z. Šimakausko
pažiūlėjimą iš universiteto. Be jėgos rinko pagrindu bu-
vo pažiūlėtas dramaturgas, atidėkės dailinė studentas. Per
tai taikinės stengiamamai iškelięti studentams „svalki“
nuteikus? Savoje reprezijoje galėtai būtai būtai studentas
priėi universiteto vadovų. Jis tiks atstevus studentus nuo
gyvų krikščionys vyrus „svalky nuteikus“.

Savakankes pažiūlėtus iš universiteto todel, kiek
yra atviras, nemirgtas veidmaneikių žmonės, todel, kiek
yra dramatik ir atvirai rodo savo ištikimumas. Manau, kiek
nė vien ištikimomybė žmonės neišigijo tokios reprezijos.

Tu aneta, kai pradėjau, dramaturgas, atviras žmogus
pažiūlėtas iš universiteto, universitete didingiai įvertintas
tokie sprangulėliai ir veidmaneikių žmip, sprangulėlių.
Iš kurio istorikas, filologas ir kita. Yle viešia. Išlygina-
telių "Kamjavičius" lietuvių ir garsiausių.

Atorint, kiek žmonės priėmė kritikas, monologus, reikia
tei idėja iškelioti ištikimųjų domelius, o ne reprezijos pro-
gallia.

R. Žilinskas,
1959. III. 19.

Dr. G. Šimakaitė,
iš M. Lietuvos universiteto

L. Gogelio laiškas rektoriui

buvau pakviestas į rektoriaus kabinetą. Ten buvo rektorius, šoninėse kėdėse sustingusiais veidais sėdėjo keletas
vyrų. Prorektorius E. Meškauskas mane pristatė kaip ge-
rą bei sąziningą studentą ir liepė papasakoti, kas iš tikrų-
jų buvo per Vėlines Rasų kapinėse. Žinoma, pasakoju

trumpai, netirštindamas spalvą, savo atėjimą į kapines grindžiau religiniai įsitikinimais, noru pagerbti mūsų kraštui nusipelniusius mirusius žmones. Baigus pasakojimą, prorektorius E. Meškauskas padékojo ir tarė: „Matote, kas buvo iš tikrujų, o visa tai norima paversti provokacija. Kam reikėjo siųsti tą kariuomenę?“ Taigi universiteto rektoratas aiškiai stojo ginti studentų. Tačiau šiai rektorato nuostatai nepritarė partijos ir komjaunimo organizacijos vadovybė. Ypač savo aršumu pasižymėjo partokratai V. Kuzminskis, J. Bielinis ir I. Zaksas. Komjaunimo veikėjas Jonas Bielinis nuožmumu garsėjo dar prieš J. Bulavo rektoriavimą, kai vienuolikai savo kurso diplomantų parašė tokias charakteristikas, kad jomis vadovaujančios šie nebūtų gavę universiteto baigimo diplomą. Tada studentams daug padėjo Lietuvių literatūros katedros vedėja Meilė Lukšienė ir tuometinis dekanas E. Meškauskas, panaikinės studentų charakteristikas, turėjusias lemti gyvenimo griūtį. Universiteto partokratų puolimo smailgalys buvo nukreiptas ir į patį rektoratą. Dėl to 1956 metų gruodžio 20 dieną pasirodė universiteto rektorius įsakymas Nr. 683-st., kuriame nurodoma, kad man „už netinkamą tarybiniam studentui elgesį ir drausmės pažeidimą reiškiamas griežtas papeikimas ir nutraukiamas stipendijos mokėjimas nuo 1957 m. sausio mėn. 1 d.“ Taip tada lyg ir baigėsi Vėlinių tema.

Tačiau agresyviajam Komunistų partijos sparnui ir jo statytiniams bei čekistams tokia „švelni“ nuobauda nepatiko. Ieškota progos naujam susidorojimui. „Chruščiovski pavasaris“ šaltėjo, vis ryškiau kilo laikinai užsimaskavusių staliniečių galvos – pradėta intensyviau sekti mąstančius žmones, stengtasi savo nusikalstamai veiklai pajungti visą kultūros sritį. Ypač sovietinę okupacinę valdžią gąsdino artėjanti 1957 metų Vasario 16-oji. Ta proga tai vienur, tai kitur suplevė savo mūsų tautinės gyvasties išraiška – lietuviška Tris-

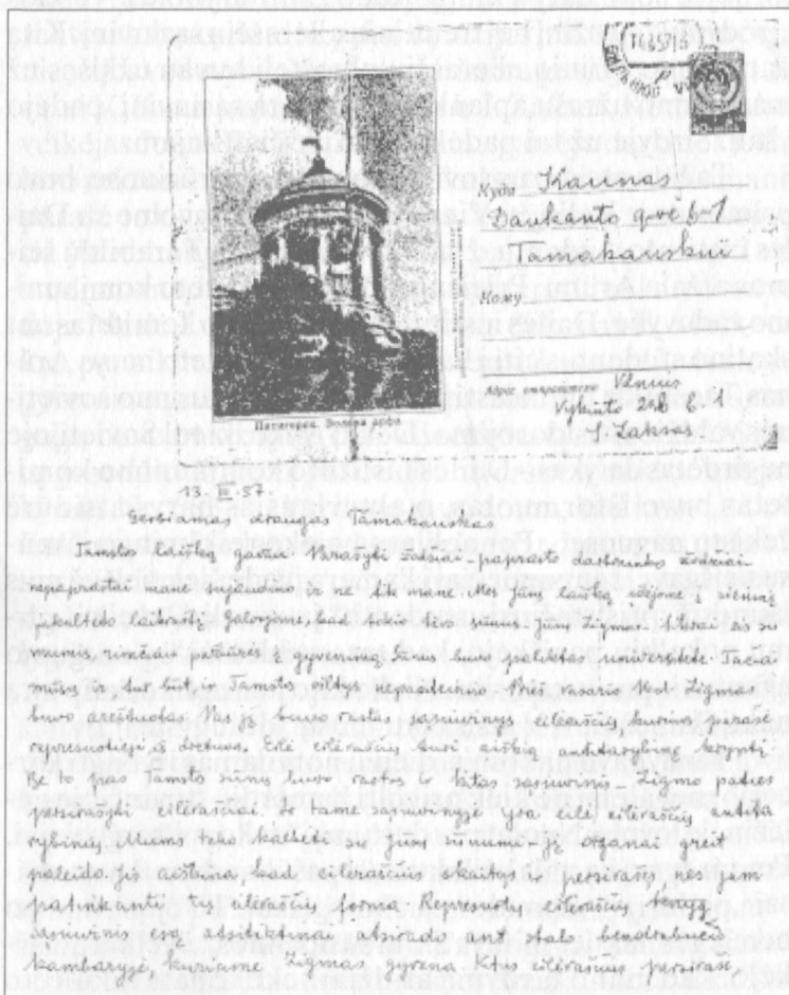
palvė, gatvėse pasirodė antisovietiniai lapeliai, šūkiai. Juos baugino net ir mažiausias žmonių susibūrimas.

Studijuodamas universitete gyvenau Čiurlionio gatvėje, bendrabutyje. Vasario 16-osios naktį pasigirdo smarkus beldimasis iš kambario duris. Vadovaujami saugumiečio Gliožerio, įsibrovę čekistai mano gyvenamojoje „territoriuje“ šoko daryti kratą. Rado „antitarybinės“ veiklos „irodymų“ – rožinį bei tremtinių eiléraščių sąsiuvinių. Kitą patriotinio turinio eiléraščių pluoštelį buvau užkišęs už marksizmo užrašą aplanko. Pavartę tą sąsiuvinių, padėjo iš šalį. Širdyje už tai padėkojau Aukščiausiam.

Tačiau atsidūrus sovietinio saugumo rūsiuose, buvo primintos ir Vélinės. Vienoje kameroje buvome su Dailės instituto studentu, žinomas dailininkų Tarabildų šeimos atžala Arūnu. Priešingai nei universiteto komjaunimo vadovybė, Dailės instituto komjaunimo komitetas net skatino studentus eiti į kapines, o to komiteto narys Arūnas Tarabilda entuziastingai gynė studentus nuo sovietinės valdžios susidorojimo. Dėl to įvyko iki tol Sovietijoje negirdėtas dalykas – Dailės instituto komjaunimo komitetas buvo išformuotas, o aktyviausias narys atsidūrė čekistų naguose... Per apklausą nieko reikšmingo iš mūsų neišgavę, saugumiečiai į kamerą įvedė šiek tiek už mus jaunesnį, prisistačiusį „studentu“ jaunuolių. Beveik iš pirmų pokalbių paaiškėjo, kad tas „studentas“ – saugumo agentas ir provokatorius. Nieko kito jam neliko, kaip kitą naktį išsinešdinti ir atsisakyti mūsų „draugystės“.

Tardydavo naktimis, dieną, norėdamas išvengti karcerio, negalėjai nė kiek prigulti kameroje stovinčioje geležinėje lovoje. Nuolat per durų „akį“ sekdavo sargybiniai. Per tardymą kartais keikdamiesi pašūkaudavo, kartais visai „padoriai“ „spaudė“ psichologiškai. Tikėjos, kad po bemiegės nakties mintys tikrai susipainios... Vėliau paaiškėjo, kad mano tardymą atidžiai sekė ir pats fakulteto

Komunistų partijos sekretorius I. Zaksas. Tai įrodė jo parašytas laiškas mano tėvui. Jame veidmainiškai rašoma, kad jis norėjęs man padėti, tačiau sūnus „nė žodžio nesako, kas jam davė persirašyti represuotų žmonių antitarybinio turinio eilėraščius, jis atkakliai slepia savo bendražygius...“ Po kelių dienų kamantinėjimo pagaliau man da-

Baciamas būs darė pasirūpinti apie tai nė žodžiai nevadov. Štai nemalonis pradžios. Nemalonis, nes Zigmantas yra jūsų vienas, vienintelis dėdžiorėnas, kuriam mes patrauklūs atimė, o kina jūsų vienius prieš darbą ninkus, prieš Karalystę valdantį. Tel kas dar jums nenaus lituanus nera galutinai išgyvėtas, bet ačiū noriu jums pasakyti, kad ūž kartą mums bus žymiai suniklaus aperginti jis. Pardysė mūrus sako, kad antikorėtibai, prieškai minėtiniųjų neturi motyvties ambidegti motyvti o kuri uoleisti savo vieto žemėlams ir tūkstančiams būsių trobių motyvti, bet kuriu negalių paleisti dėl vėdos slotos. O kaipti jei tokios antikorėtibai nustikusios mes šiuo metu turime pridurti iš Zigmato, nes apie tai balba labai sumiė rodymai, nes kurnys nepralegėti. Apie tai balba ir tau, kad Zigmantas abeikliai slėpia sav bendrąsygius, kurio atliku išrankius jis praudasi.

Štai labai nesėmėjus jums pranešti tokios nemalonios žinios. Bet visgi nespėjantiui. Tegu tuas žino bres, kad ir koka ji nebūtų pasiba.

je su įgalioj. M. Klašovas

Komunistų partijos sekretoriaus I. Zakso laiškas Z. Tamakausko tėvui

vė pasirašyti protokolą. Jame buvo visai nebūti dalykai. Jį pasirašyti griežtai atsisakiau, ant žemės nukrito man į ranką brukamas rašiklis. Tada tardytojas, nutaisęs ne visai malonią veido grimasą ir spiegdamas, mano galva, pagriebta už plaukų, kelis kartus bandė čekistinio kambario sienos tvirtumą. Tuo tarpu jo kolega, sėdėdamas prie kažkokiu raštų to pačio kambario gale, lyg geranoriškai ramino įtūžusį tardytoją: „tak nenado, tak nenado...“ Pamanyk, koks puikumėlis – tave „mankština“ kalbantis lietuviškai, o rusas užtaria... Dažnai sovietų saugumiečių naudotas psichologinis triukas.

Grįžusį iš „svečių“ tuoju pat pokalbiui pakvietė fakulteto dekanas. Jis lyg būtų susitaręs su saugumiečiais – prašė nurodyti, iš kur gavau tą kratos metu paimtą eiléraščių sąsiuvini. Nuoširdžiai atsakiau, kad dar nesu praradęs sąžinės. Jis tada pagrasino, kad jei nepasakysiu, būsiu išmestas

į š universiteto. „Meskite“, – tariau atsisveikindamas.

Mano byloje yra įsegtas raštas, adresuotas universiteto rektoriui: „1956–1957 m. Istorijos-filologijos fakulteto II kurso lituanistų grupėje pastaraisiais mėnesiais pa- sireiškė nesveikų, antitarybinių nuotaikų. Nemaža tos gru- pės studentų dalyvavo lapkričio mén. 2 d. Rasų kapinėse.

Grupėje skaitomi antitarybiniai eilėraščiai, kurių rinkinys rastas pas kurso studentą Tamakauską. Kurso studentai beveik nedalyvauja fakulteto ir universiteto visuomeniniame gyvenime. Jų ruošiami kursiniai vakarai turi vienpusišką tendenciją: nedainuojamos tarybinės dainos, o visas dėmesys nukreipiama į praeitį garbinančius eilėraščius bei dainas. Kurso susirinkime ir individualiuose pokalbiuose pasitaiko atvirų priešikų basisakymų... Todėl, turėdami visa tai galvoje, fakulteto dekanatas, partinė ir komjaunimo organizacijos prašo draugą Rektorių pašalinti studentą Tamakauską iš universiteto, o studen- tus Ardžiūną ir Vaitkų pervesti į neakivaizdinį skyrių, kad tuo būdu būtų užkirstas kelias žalingai jų įtakai“. Ši raštą 1957 m. kovo 9 d. pasiraše Istorijos-filologijos fakulteto dekanas Jonas Palionis, partinio biuro sekretorius Irmija Zaksas ir komjaunimo biuro sekretorius Jonas Bielinis. Žinoma, rektorius J. Bulavas tą kartą jau turėjo reaguoti. Tai įrodojo paties ranka 1957 m. kovo mén. 15 d. užrašyta pri- tariama nuoroda. Tą pačią kovo 15 dieną išleistas universiteto rektoriaus įsakymas Nr. 161-st.: „Dėl nesveikų nuo- taikų skleidimo Istorijos-filologijos fak. lietuvių kalbos ir literatūros specialybės II k. stud. Tamakauską Zigmą, s. Juozo, pašalinti iš Universiteto nuo š. m. kovo mén. 15 d.“ Valentinus Ardžiūnas ir Algirdas Vaitkus, pagal minėtų partokratų reikalavimus, perkelti į neakivaizdinį skyrių. Perkėlimas į neakivaizdinį skyrių taip pat reiškė kuriam laikui mokslo nutraukimą – neatitarnavę sovietinėje ka- riuomenėje šauktiniai neakivaizdininkai buvo imami ka-

riuomenėn. Taip atsitiko ir mano kurso draugui Algiui Vaitkui. Valentinas Ardžiūnas dėl sveikatos kariuomenės išvengė. Reikia pažymėti, kad abu buvo nepaprastai gabiūs, laikėme juos kurso pasididžiavimui.

Dauguma kursiokų labai pergyveno dėl tų netekčių. Leonardas Gogelis fakulteto dekanui ir universiteto rektoriui prieš mano pašalinimą parašė net oficialius, labai drąsius protesto laiškus. Vėliau savo kambario „draugo“, dabartiniu metu užimančio aukštą pareigas Mykolo A. buvo įskustas čekistams ir už vadinamą „antitarybinę veiklą“ nuteistas penkeriems metams kalėjimo. Apie tai placiai žiniasklaidoje buvo rašoma 2006 metų pavasarį.

Kursas ir kiti universiteto studentai suorganizavo gražias, dvasingas mūsų palydas. Jos prasidėjo Gedimino kalne skambiomis lietuviškomis patriotinėmis dainomis, teikusiomis vilties. Dainuojanti eisena žengėme Vilniaus gatvėmis iki pat geležinkelio stoties ir traukinio vagono. Malonu prisiminti, kad palydose dalyvavo ir mano mokyklos draugas, dabar žinomas poetas Algimantas Cimbolaitis – tada Pedagoginio instituto studentas. Po mūsų išvykimo, kaip vėliau sužinojau, buvo vėl peikiamai studentai, dalyvavę išleistuvėse. Ypač universiteto partokratiją ir saugumą siutino platintos mūsų išleistuvų nuotraukos... Labai nuliūdino žinia apie buvusių kurso bičiulių Valentino Ardžiūno ir Leonardo Gogelio suėmimą. Sovietinis saugumas pasigardžiuodamas traiškė talentingų ir maštančių žmonių gyvenimus. Tuo tarpu čekistų tarnai, nesiskaitydami su sązine, kopė sovietinės karjeros kopėciomis. Daugelis jų ir dabar yra tų kopėcių viršūnėse.

Buvo tada pasikėsinta ir į universiteto rektorių J. Bulavą. Jis neslėpė esąs suverenios socialistinės valstybės šalininkas, besilaikantis nuomonės, kad masinių represijų ir žudynių priemonės prieštaraujančios socializmo statybai. Taipės rektoriumi, jis iš pareigų atleido dalykinį kvalifikacijų

neturėjusį prorektorių mokymo reikalams R. Mitropolis, skriaudusį lietuvių kilmės dėstytojus, studentus ir savo pragaištinga veikla rusinuojančią universitetą, pristeigusį daug rusų kalba dėstomų grupių. I prorektoriaus pareigas buvo paskirtas jau minėtas tiriant Vėlinių bylą liberalių pažiūrų eruditas E. Meškauskas. Buvo priimti tautiškai nusiteikę katedrų vedėjai ir mokslo tarybos nariai, pagaušintas mokslinių kvalifikacijų kėlimas, disertacijų rašymas, studentų savarankišumas, pagerinta studentų meninė veikla. Pirmą kartą universiteto ansambliai leista padainuoti Maironio ir J. Naujailio giesmę „Lietuva brangi“. Tačiau vis labiau rudenėjant „chruščioviskam atšilimui“, kai kurių ir dabar liaupsinamas LKP pirmasis sekretorius Antanas Sniečkus organizavo J. Bulavo „teismą“. Ypač A. Sniečkus niekingai įžeinėjo universiteto rektorių prieš atvykusius iš Maskvos gogoliškuosius revizorius. Jam buvo priekaištaujama dėl pernelyg didelės lietuvių globos, rusų ir žydų tautybės dėstytojų ir studentų „skriaudos“. Ypač daug priekaištų J. Bulavui teko išklausyti iš universiteto partorgo karjeristo V. Kuzminskio, žūtbūt norėjusio išstumti iš prorektoriaus kėdės E. Meškauską. Rektorių V. Kuzminskis ypač puolė per 1958 metais vykusį LKP suvažiavimą – kaltino „apolitiškumu“ ne tik universiteto vadovybę, bet ir Lietuvių literatūros katedros darbuotojų. Vėliau įvykusiame LKP CK biuro posėdyje J. Bulavą, M. Lukšienę, V. Zaborskaitę ir kitus dėstytojus dar kartą puolė pats A. Sniečkus, teigdamas, kad jie „nuslydo nuo partinių pozicijų“, kad J. Bulavas, nesiskaitydamas su partijos nuomone, leido pasireikšti „nacionalistiniam elementui“. Lietuvos komunistų partijos vadovas priekaištauto rektoriui, kad šis neišlaikiusią konkursą iš pareigų atleido politinę ekonomiją dėsčiusią, tačiau tik akušerijos mokslus baigusią komunistę Monochiną, kad konkurso į Lietuvių literatūros katedrą nelaimėjo komunistė Lisen-

kaitė ir t.t. Tada niekinant universiteto vadovus linkčiodamas A.Sniečkui pritarė universiteto partorgas V.Kuzminskis – priminė 1956 metų Vėlinių įvykius Rasų kapinėse ir su jais susijusį tyrimo ignoravimą bei partinės organizacijos pasiūlymo nepaisymą. Šiame organizuotame „spektaklyje“, kaip rašo Aloyzas Sakalas straipsnyje „Pirmasis atgimimas universitete“, J.Bulavą puolė ir partokratai P.Mišutis, P.Griškevičius, J.Bielinis, M.Šumauskas, J.Žiugžda. Pagaliau buvo nutarta universiteto rektorių J.Bulavą atleisti iš pareigų, o po metų – 1959-aisiais jis buvo pašalintas ir iš Komunistų partijos „dėl lenininės nacionalinės politikos pažeidimo“. Iš Lietuvių literatūros katedros buvo atleista vedėja Meilė Lukšienė, autoritetinės dėstytojos Vanda Zaborskaitė bei Irena Kostkevičiūtė.

Kaip minėjau, pašalintus iš universiteto – Algį Vaitkų ir mane, išsiuntė į rekrūtus. Vos spėjau nuvažiuoti į Kauną atsisveikinti su namiškiais. Rūpestingoji mano mama kelionėn įdėjo mažytį, ant kaklo pakabinamą krepšelį, kuriame įsiuovo pašventintą medalikėlį su Kristaus ir Švč. M. Marijos atvaizdu. Gal ta tėvų meilės išraiška, jų malda bei užsakytos šv. Mišios paskui padėjo anksčiau laiko grįzti į Lietuvą ir nusimesti okupacinės kariuomenės drabuži. Buvo taip: susirinkus pašalintiesiems iš aukštųjų mokyklų Čeliabinsko priėmimo ir paskirstymo punkte buvo liepta nusirengti medicininiam patikrinimui. Tarp mūsų buvo nemažai jaunuolių iš Vakarų Ukrainos, kiek mažiau iš Estijos ir Latvijos. Aukšto ūgio, žilsterėjės, neslav viškos išvaizdos uniformuotas gydytojas pirmiausia paklausė, dėl ko buvome išvaryti iš aukštųjų mokyklų. Mus visus siejo viena ir ta pati priežastis. Aiškiai jautėme jo užuojautą ir gerumą. Priėjės prie manęs pamatė dar mokyklos vienuoliktoje klasėje darytos strumos operacijos randą. Jি pačiupinėjo, vėliau paklausės širdies dūžių, ištarė: „poroks serdca“, jūsų į kariuomenę neturėjo imti...“

Tą patį pasakė dar keliems buvusiems studentams. Užsirašė mūsų pavardest. Po medicininės apžiūros buvome nugabenti į pauralės Zlotousto vietovę, kuri, kaip vėliau pasakojo, buvo užkrēsta įsiveržusia radiacija. Nors neturėjau jokio medicininio išsilavinimo, buvau paskirtas į sanitarijų medicinos punktą instruktoriumi... Teko nemažai pasirausti ten buvusiose medicinos knygose. Išmokau į raumenis leisti vaistus, teko paprastu barzdos skustuvu „operuoti“ iššokusias ant kareivių kūnų didžiules votis. Joms gydyti buvo tik vieni vaistai – Višnevskio tepalas. Medicinos punkte praleidau kareivišką laikotarpį, vis laukdamas iš Čeliabinsko to medicininio patikrinimo rezultato. Dokumentą atsiuntė po kelių mėnesių. Oficialiai buvau paleistas iš kariuomenės pagal tuomet N. Chruščiovo propagandinio įpareigojimo vyksmą – mažinti kariuomenės skaičių. Tai buvo gudri priedanga iš kariuomenės paleisti netinkamos sveikatos kareivėlius. Medicinos punkte įgyti įgūdžiai vėliau pravertė slaugant sunkiai sergančią mamą bei kitus artimuosius.

Gera buvo grįžti į Tévynę, į savo namus. Mintyse rezgėsi nauji veiklos planai...

Grįžęs iš sovietinių rekrūtų po kurio laiko rektoriaus Jono Kubiliaus dėka buvau priimtas į universiteto neakivaizdinio skyriaus antrajį kursą tėsti lietuvių kalbos ir literatūros studijų. Pirmasis savarankiško darbo žingsnis buvo žengtas tuo metu vadinamojoje valstybineje V. Kapuko-Mickevičiaus spaustuvėje. Į darbą buvau priimtas Spaudos skyriaus mokiniu. Čia įsidarbinau tikėdamasis gauti reikalingų raidžių mūsų tolimesnei pogrindinei veiklai. Po mėnesio man buvo suteikta trečia kvalifikacinė kategorija, o dar po trijų mėnesių paskirtas ketvirtos kategorijos mašinisto padėjėju. Darbininku šioje spaustuvėje dirbau 15 mėnesių. 1959 metais keturis mėnesius dirbau sezoniniu bibliotekininku – bibliotekos vedėju Vytauto

1957 m. Vilniaus universiteto studentai palydi ištremtus į sovietinius rekrūtus savo draugus: Algirdą Vitkų, Zigmą Tamakauską, Vilniaus konservatorijos studentą Burdulį

kultūros ir poilsio parke. Čia atsivérė platesnės legalios galiybės plėtoti tautinę kultūrinę veiklą. Didelį pasisekimą turėjo mano organizuotos tautodailininkų, tada vadintų liaudies meistrų, darbų parodos. Jose dalyvauti kviečiau žmones, kurių kūryboje atspindėjo nacionalinis akcentas, tautiniai motyvai. Ypač visus žavėjo Onos

Davidavičienės lélės, apvilktose tautiniais drabužiais, buvusio politinio kalnio Pijaus Krušinsko meistriškai išdrožtos senovės lietuvių karių figūros – šachmatai, kitų drožėjų, tapytojų, inkrustuotojų, audėjų, siuvinėtojų darbai. Pirmą kartą pokario metais išdrįsau surengti sovietinės partokratijos neigto žymaus dailininko Kazio Šimonio darbų parodą. Saleje, kurioje eksponavau dailininko darbus, niekada netrūko lankytojų. Kazio Šimonio darbai buvo tarsi priminimas ir prisiminimas. Nuo to laiko su dailininku tapome gerais bičiuliais. Visada teko dalyvauti jo asmeninėse šventėse, iš arti stebėti jo kūrybą. Prisimenu, kaip pagaliau jis buvo pripažintas – Metropolito Trijų Kunigaikščių salėje jį oficialiai sveikino iš Vilniaus atvažiavęs Dailininkų sąjungos atstovas skulptorius Konstantinas Bogdanas, poetės Salomėjos Nėries vyras skulptorius Bernardas Bučas su sūnumi ir kiti. Antanas Žmuidzinavičius nuolat kartodavo: „Šimoni, mokėk prisitaikyti...“ Tai, žinoma, dailininkui sukeldavo šypseną. Kazys Šimonis, išėjęs iš Lietuvos gelmės, liko savitas, neprisitaikęs prie sventimų vėjų.

Surengtas parodas, dalyvaujant gausiam visuomenės būriui, stengdavomės aptarti. I aptarimus pasikviesdavau darbų autorius ir patriotiškai nusiteikusius žinomus menotyrininkus Paulių Galaunę ir Klemensą Čerbuléną. Pökalbiai, kaip ir pačios parodos, netiesioginiu būdu prisdėdavo prie tautinės sąmonės žadinimo, domėjimosi Lietuvos istorija, kultūra. Skatinau ir blaivybės idėjas, leidau teminį „Krokodilo“ sienlaikraštį, per vietas radiją organizavau tautinės kultūros ir blaivybės paskaitas. Propaguojant blaivybę talkino Medicinos instituto paskutinijo kurso studentė Genutė Vepštaitė.

Susiklosčius atitinkamoms šeimyninėms aplinkybėms, tris mėnesius dirbau Ariogalos kultūros namų direktoriumi. Pirmiausia nuo kultūros namų vidaus sienų

nukabinau raudonus sovietinio pobūdžio plakatus. Vie-toj jų pakabinau žalios medžiagos fone įrašytus Adomo Mickevičiaus ir Maironio žodžius. Viename jų parašiau: „Jaunyste, aras tu sparnuotas, / O tavo rankose – žaibų ug-nis!“ (A.M. – „Odė jaunystei“), kitame – „I darbą, broliai, vyrs į vyrą, / Šarvuoti mokslu atkakliu!“ (M. – „Užtrauksm naują giesmę“). Daugelis, perskaitę pastarąjį užrašą, min-timis prateisdavo, kad reikia eiti Lietuvos keliu.

Šie užrašai ne kartą užkliuvo miestelyje gyvenusiems stribams, bet jiems sugebėdavau atsikirsti. Juo labiau kad vienos valdžia tylėjo, netgi leido surengti nuotraukų parodą, kurią pavadinau „Juos saugoja gamtos apsaugos įstatymas“. Šios nuotraukos skatino dar kartą iš arčiau pa-zvelgti į mūsų krašto grožį – ezerus, upes, piliakalnus, bu-vusių dvarų parkus, senuosius medžius, retesniuosius Lie-tuvos augalus, paukščius. Po mano įkurto Kultūros uni-versiteto priedanga sugebėjau surengti jau žymiai plates-nę dailininko Kazio Šimonio dailės darbų parodą. Joje bu-vo eksponuojami grafikos darbai, fiksuotos verpstės, kop-lytstulpiai, saulutėmis spindintys kryžiai. Universiteto klausytojams paskaitas skaityti kviesdavau neabejingus mūsų krašto kultūrai žmones – istorijos mokytojus, Kle-mensą Čerbulėną, dailininkę Veroniką Šleivytę, daininin-kę Aleksandrą Staškevičiūtę ir kitus.

Ypač įsimintina kartu su Kauno pogrindžio būreliu surengta vakaronė Maironio tema. Ją su dideliu pasise-kimu pravedė tuometinės Kauno Juozo Gruodžio muzi-kos mokyklos mokiniai, vadovaujami Vandutės Kalibatai-tės, jos brolio Kazimiero ir Algimanto Mišeikio. Kaip vė-liau paaiškėjo, sovietinis saugumas nuolat sekė mano dar-bą, nors jį daugiausia atlikdavau atvirai ir legaliai.

1959 metų pabaigoje vėl dirbau Kaune – Valstybinėje pedagoginės literatūros leidykloje korektoriumi. Čia su-sidūriau su pažįstamu A.B., dar nuo pirmų studijų metų

lyg palaikiusiu lietuvišką veiklą ir dažnai kritikavusiu sovietinę santvarką. Leidykloje jis dirbo, berods, Istorijos skyriaus redaktoriumi, buvo man palankus bei draugiškas. Tas „draugišumas“, pasirodo, buvo maskuotė – provokacinės kalbos ir mano atsakymai, vėliau, per tardymą, pažodžiui pakartoti čekistų tardytojų.

Mokydamasis neakivaizdiniame skyriuje stengdavau-
si anksčiau gauti įskaitas ir išlaikyti reikiamus egzaminus,
kad per oficialią egzaminų sesiją turėčiau daugiau laiko
nueiti į koncertus ar teatrą. Besiruošiant įskaitai ar egzaminiui
reikėdavo nemažai padirbėti. Dažnai darbavausi
Donelaičio gatvėje esančioje bibliotekoje. 1960 metų
gruodžio pabaigoje bibliotekos skaitykloje įnikės į knygos
puslapius išgirdau sparčiai artėjančius žingsnius. Prięjės
prie manės žmogus paklausė, ar esu Tamakauskas. Pat-
virtinau. Tada jis kyštėlėjo sovietinio čekisto pažymėjimą
ir išsivedė „pasikalbėti“. Tai buvo civiliai apsirengęs sau-
gumo karininkas Gediminas Bagdonas. Tas tylus „pokal-
bis“ truko iki pat Daukanto gatvėje esančių mano namų.
Prie namo iš tarpuvarčio išlindo dar keletas čekistų su va-
dinamais „liudininkais“, ir visas būrys įsibrovė į namus da-
ryti kratos. Gyvenau tada kartu su tėvais ir broliu vieno
kambario bute. Neprašyti „svečiai“ pradėjo šniukštinėti po
mano rašomojo stalo stalčius, popierius, knygas. Tada šal-
takraujišką drąsą parodė mama, sugebėjusi palovy esan-
čius mano raštus uždengti grindų skuduru ir išnešti iš kam-
bario. „Šaunuolė ta mano mamutė, – pagalvojau. – Ne vel-
tui jaunystės metais buvo aktyvi nepriklausomos Lietuvos
pavasarinkė.“ Kratos metu įsibrovėliai jokio rimtesnio
įkalčio nerado, berods, pasiėmė tik lietuviškų dainų kny-
gelę, papuoštą Vyties Kryžiaus ženklu.

Prasidėjo kelis mėnesius trukęs tardymo, tiksliau –
gąsdinimo ir psichologinio teroro, procesas. Dažniausiai
tardyavo Kauno saugume, kartais – Vilniuje. Bylai su-

daryti tada, matyt, nepakako įkalčių. Tačiau buvo susidoro ta kitaip – dalis studijavusių bičiulių pašalinti iš aukštųjų mokyklų, dirbusieji – iš pareigų. Supratome, kad mūsų pogrindžio jaunimo organizacija išduota. Numanėme ir išdaviką. Jam greitai mainais buvo sudarytos sąlygos studiuoti teisės mokslus... Baigiant tardymą, saugumiečių iniciatyva leidykloje man buvo surengtas vadinamas „svarstymo“ procesas, tiksliau – savotiškas teismas. Šio „teismo“ metu prokuroro vaidmenį meistriškai atliko minėtas redaktorius A.B., be jokio sąžinės graužimo atvirai apibūdindamas „Zigmo Tamakausko antitarybinį nusiteikimą ir ne vietą tokiam dirbtį leidykloje bei mokyties universitete“. Jam pritarė ir leidyklos partinės organizacijos sekretorius M., mokykloje mane mokęs fizikos. Už tai „draugas“ A.B. buvo pamalonintas skyriaus vedėjo positu, o aš – 1961 m. kovo 7 dieną pagal DĮK 47 „c“ straipsnį atleistas iš darbo.

Tiesa, „teismas“ leidykloje galėjo neįvykti, jei būčiau priėmęs vieną pasiūlymą. Jis atrodė lyg visai paprastas – įlaikraštį „Tiesa“ parašyti savo veiklą ir draugus smerkiantį straipsnį. Džiaugiuosi, kad atsisakiau tos rašliavos. Po to gal būtų sekęs kitas pasiūlymas... Dievas davė stiprybės. Šiandien su žmonėmis galiu atvirai kalbėti – iš širdies į širdį.

Taip ir nepavyko užbaigtai lietuvių kalbos ir literatūros mokslų. Profesorius S. Jankauskas, 1962 m. laikinai ėjęs universiteto rektoriaus pareigas, savo pažymoje paraše, kad „pasikartojuς nationalistiniams veiksmams“, vėl esu išbrauktas iš studentų sąrašų „už elgesį, nesuderinamą su tarybinio studento vardu“. 1961 metų pradžioje Politechnikos instituto partorgas A. Jūrelė, kaip rašo Albinas Tamšauskas knygoje „Iš Kauno universiteto Politechnikos instituto praeities“, komunistams pranešė: „Neseniai atskleista nacionalistinė grupė, kurioje dalyvavo studentai Mykolaitis, Laurinavičiūtė, asist. Bagdonas.“ Rudenį

ataskaitiniame susirinkime minėtas partorgas A. Jūrelė susirinkusiesiems pratesė ankstesnę informaciją: „Saugumo organai atskleidė religinė-nacionalistinę organizaciją, kuriai vadovavo Z. Tamakauskas. Jis jau anksčiau už dalyvavimą antisovietiniuose veiksmuose pašalintas iš Vilniaus universiteto. Ši organizacija idealizavo feodalinę buržuazinę Lietuvą, studijavo A. Sapokos „Lietuvos istoriją“, įvairias religines knygas... 1957 m. už antisovietinę veiklą iš VU Istorijos–filologijos fakulteto 2-ojo kurso pašalintas Zigmas Tamakauskas, sugrįžęs į Kauną, organizavo jaunimo pogrindinę grupę. Ji turėjo tikslą ugdyti jaunimo tautinę religinę savimonę. Šioje grupėje aktyviai dalyvavo ir minėti KPI studentai.“

Vėliau kurį laiką neleido įsidarbinti. Tačiau visur mano gyvenimo kelyje pasitaikė gerų žmonių. Įsidarbinti padėjo patriotiškai nusiteikusios buvusios bendradarbės vyras Jurgis Gervė. Jis dirbo Statybos valdyboje Nr.44 vyriausiuoju inžinieriumi.

„Kauno gelžbetonio“ įmonėje pasidariau „darbo veteranu“. Joje pasidariau „darbo veteranu“. Joje išdirbau 30 metų – iš pradžių normuotoju, vėlai – Darbo užmokesčio skyriaus viršininku. Dirbdamas toje įmonėje vadavau Blaivystės bei Lietvių kalbos draugijoms, užsiemiau darbininkų ekonominiu mokymu. Čia už savo tiesioginį darbą ir visuomeninę veiklą gaudavau net pagyrimo raštus. Mūsų Blaivystės draugija buvo pripažinta viena geriausių respublikoje.

...Iki 1990-ųjų pavasario buvo likę dar keleri metai. Prisidengus vadinamaja „internacionalizmo“ ar „tautų draugystės“ kauke, iš esmės buvo vykdoma rusinimo politika. Komunistų partijos komitetuose visa raštvedyba buvo vedama rusų kalba, antrieji sekretoriai taip pat daugiausia buvo rusų tautybės žmonės, o kai kurie iš jų visai atvirai gyveno rusiško šovinizmo nuotaikomis. Nė vieno žodžio

lietuviškai neištardavo ir mūsų įmonės „civilinės gynybos inžinierius“ V., gyvendamas Lietuvoje nemažai metų. Kada per vieną dirbančiųjų susirinkimą, kalbėdamas apie pertvarką, priminiau, kad mes turime gerbti bei gaivinti savo tautos papročius, savo kalbą, savo nacionalinę kultūrą ir nesitaikstyti su mūsų kalbos, mūsų istorijos ignoravimu – salėje nuvilnijo plojimų banga, o minėtasis V. nuėjo skustis įmonės partsekretoriui V.A., kad Tamakauskas „drumsčia tautų draugystę“... Tačiau jau buvo įsisiūbavusi Sajūdžio banga, kuri nesulaikomai didėjo.

Paskutinėje brežnevinėje sovietų konstitucijoje jau buvo išbrauktos „broliškų“ respublikų nacionalinės kalbos. Kol kas dar buvo palikti respublikų pavadinimai, bet ir jų nunykimas jau buvo prognozuojamas. Mūsų tautos susitelkimas ir vienybės dvasia užkrito kelią tiems tikslams, sutraukė sovietinio imperializmo nelaisvės pančius, išgelbėjo Lietuvosvardą.

Per įvairius renginius bei ekskursijas propagavome Lietuvos meilės idėjas, patriotinę krikščionišką nuostatą. I tokius renginius įtraukdavome ne tik vietos dirbančiuosius, bet ir jų šeimų narius bei kitus žmones. Su meile prisimenu aktyvius tokį renginių talkininkus: Juzę Kygulienę, vadintą Julyte, Levutę Perkumienę, Laimutę Krūšaitę, Ireną Kemzūrienę, Bernardą Kemzūrą, Vincą Bučinską, Albiną Krikščiūną, Leoną Šidiškį... Už šias visuomeninės veiklos galimybes esu dėkingas ir įmonės direktoriui Algimantui Aleksynui.

Gelžbetonio įmonėje išdirbau 30 metų.

1971 metais su pagyrimu, vadinamu „raudonu diplomu“ baigiau dvimetį Ekonomikos technikumą, o po dylikos metų trukusios pertraukos nuo paskutinio pašalinimo iš universiteto vėl išstojau į Vilniaus valstybinio universiteto Kauno humanitarinio fakulteto vakarinio skyriaus pirmą kursą studijuoti ekonomikos mokslų. Jį sekmingai

baigiau 1976 metais. Nors galėjau ir vėl nebaigt...

Atgimstant Lietuvai, aktyviai dalyvavau Sąjūdžio veikloje, I ir II jo suvažiavimuose. Dirbau dėstytoju tame pačiame Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pradėjau dirbtį tautos kultūros istorijos mokytoju Kauno „Nemuno“ vidurinėje mokykloje. 1997 metais buvau išrinktas į Kauno miesto tarybą, kurioje dirbau Kultūros ir švietimo komite-

te. Taip pat buvau paskirtas Kauno miesto Pilietybės komisijos pirmininku. 1994 metais man suteiktas Laisvės kovų da-

lyvio statusas. 2006 metais buvau apdovanotas Vengrijos re-

voliucijos 50-mečio žymeniu, o 2007 m. gegužės 16 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas apdovanojo ordinu „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.

Dabar esu Kauno miesto savivaldybės Švietimo tary-

bos narys, Lietuvos krikščionių demokratų Kauno skyriaus Švietimo sekcijos pirmininkas, Lietuvos laisvės kovos są-

jūdžio štabo narys, dirbu „Nemuno“ vidurinėje mokyklo-

je istorijos mokytoju metodininku.

Savo darbo dalele stengiuosi prisidėti, kad mokyklo-

se mokiniai būtų ugdomi pilietine patriotine dvasia, kad

geriau pažintų savo tautos šaknis, kultūrą, Lietuvos isto-

riją, sužinotų apie tą didžiulę mūsų tautos auką, sudėtą

dėl Lietuvos laisvės.

Nepaisant patirtų asmeninio gyvenimo kelio skaudu-

lių, galiu pasidžiaugti nepalaužtais jaunatviškų idealų

sparnais, tikėjimu ir viltimi. Svarbiausiai – Lietuvos lais-

ve. Tikiu, kad su Kristaus vardu bei Trispalvės ženklu pri-

sikėlusi Lietuva sugebės išsivaduoti ir iš dvasinio skurdo.

Dékoju visiems savo buvusiems bendradarbiams, bendra-

žygiams ir artimiesiems, sovietų okupacijos sutemose,

siaučiant audringiems rudens vėjams, nepabūgusiems

skleisti Lietuvos Priskėlimo Vilties Šviesą.

Turinys

Antisovietinis pasipriešinimas Kaune 1944–1947 metais	5
Sovietų saugumo veikla slopinant pasipriešinimą Kaune.....	9
Rinkimai Kauno mieste	43
SMERŠ siautėjimai	53
Lietuvos partizanai Kaune ir sovietų saugumo veikla prieš juos.....	63
Zigmas Tamakauskas. Audringojo rudens prisiminimai.....	101

Leidinys skiriamas nušvesti antisovietinį pasipriešinimą Kaune. Pirmoje leidinio dalyje publikuojami sovietų saugumo dokumentai, kuriuose atispindi padėtis Kauno mieste pirmaisiais pokario metais. Antroje dalyje publikuojami autentiški įvykių dalyvio atsiminimai pasakojantys, apie pasipriešinimą sovietinei sistemai vėlesniais metais.

**Laisvės kovų archyvas
Istorijos žurnalas, tomas 39
Antisovietinis pasipriešinimas Kaune
I dalis**

Redaktorius **Darius Juodis**
Redakcija:
Jolita Navickienė, Dalia Maciukevičienė, Vesta Milerienė
Maketuotojas Kazimieras Žemaitis
Viršelyje: Sovietų tankai Kaune 1940 m. birželio 15 d.
Nuotrauka iš Kauno miesto muziejaus Rezistencijos
ir tremties skyriaus fondo
Leido Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Laisvės al. 39, LT-44309 Kaunas
Tel. (8 37) 323 204, faksas (8 37) 323 214.
LPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>
SL 176. 2007 08 16. 8 sp.l.
Tiražas 1000 egz. Užsakymo Nr. 7-517.
Spausdino spaustuvė „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas, LT-51229

Разослать:
Г.Сталину
Молотову
Т.Маленкову
2.УШ.44 г. Л.Берия

Копия
совершенно секретно
ЭНЗ. № 4.

№ 629/б

Из ВИЛЬНЯСА

МОСКВА, НКВД СССР - товарищу БЕРИЯ Я.Н.

Докладываю о положении в городе Каунас.

Для обеспечения порядка в городе и проведения оперативных мероприятий по изъятию контрреволюционного элемента на месте приступила к работе опергруппа НКВД-НКГБ численностью 73 оперработника.

Контрольование и охрана арестованных, а также патрулирование по городу организовано силами войск НКВД, которых насчитывается до 1.500 человек.

По просьбе Военного Совета фронта, временно были взяты под охрану оставшиеся склады: продовольственные, медике, с бумагой и другие.

В городе разрушено несколько промышленных объектов местного значения, а в остальном все сохранилось.

Население в большинстве разбежалось от бомбежки в лес, постепенно начнет возвращаться в город.

Местная администрация и карательные органы оккупационных властей эвакуировались из города две недели назад.

Никаких происшествий и беспорядка не зафиксировано.

ЗАМ НАРКОМА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СССР - С Е Р О В

Верно: - Литвинов